

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

**Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών**

— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΑΣΙΑΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Γεωπολιτική Ανάλυση, Γεωστρατηγική Σύνθεση

και Σπουδές Άμυνας και Διεθνούς Ασφάλειας

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΙΤΛΟ:

Γεωπολιτική Ανάλυση της Τουρκικής Επιρροής στο Σύστημα, Συρία - Ιράν -
Παλαιστίνη (Δυτική όχθη και Λωρίδα της Γάζας), κατά την περίοδο 2000-2020

Επόπτες: Ιωάννης Θ. Μάζης, κύριος επιβλέπων, Ομ. Καθηγητής, Τμήμα Τουρκικών
Σπουδών και Σύγχρονων Ασιατικών Σπουδών, ΕΚΠΑ

Αλέξανδρος Στογιάννος, Δρ Γεωπολιτικής, Τμήμα Τουρκικών Σπουδών και
Σύγχρονων Ασιατικών Σπουδών, ΕΚΠΑ

Μιχαήλ Σαρλής, Δρ Γεωπολιτικής, Τμήμα Τουρκικών Σπουδών και
Σύγχρονων Ασιατικών Σπουδών, ΕΚΠΑ

Ονοματεπώνυμο: Μπάκα Δήμητρα

Αθήνα, 2022

Ευχαριστίες

Εκφράζω τις πιο εγκάρδιες ευχαριστίες στον καθηγητή μου Γεωπολιτικής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, κ. Ιωάννη Μάζη και στους επιβλέποντες Δρ Αλέξανδρο Στογιάννο και Δρ Μιχαήλ Σαρλή για τη στήριξη τους στην ολοκλήρωση της διπλωματικής μου εργασίας. Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την οικογένεια μου για την συμπαράσταση και τη στήριξη.

Πίνακας περιεχομένων

Index Πινάκων / Γεωπολιτικών Δεικτών

Περίληψη

Εισαγωγή

1.Επισκόπηση βιβλιογραφίας

2.Μεθοδολογία

2.1.Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση

2.2.Ορολογία της Συστημικής Γεωπολιτικής Αναλύσεως

2.3.Ανάλυση του προς μελέτη θέματος με βάση την ΣΓΑ

3.Ιστορική αναδρομή της Τουρκικής εξωτερικής πολιτικής στο Σύστημα της Μέσης Ανατολής

3.1.Η διπολικότητα ΗΠΑ - ΕΣΣΔ

3.2.Ο αραβικός εθνισμός, το Ισλάμ και η ισλαμιστική ιδεολογία στη Μέση Ανατολή

3.3.Η καλλιέργεια της ισλαμιστικής ιδεολογίας στην Τουρκία

3.4.Η εξάπλωση του διεθνούς γκεχάντ

3.5.Ο στρατηγικός ρόλος της Τουρκίας

3.6.Ο παράγων Ιράν

3.7.Ο Κουρδικός παράγων

4.Το ιστορικό και ιδεολογικο-πολιτικό υπόβαθρο της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής στο Σύστημα της Μέσης Ανατολής

4.1.Η προ ΑΚΡ τουρκική εξωτερική πολιτική, περίοδος Ψυχρού Πολέμου

4.1.1.Κυρίαρχες ιδεολογίες

4.1.2.Οι, προ διακυβέρνησης ΑΚΡ, σχέσεις της Τουρκίας με το Ισραήλ

4.2.Η εκλογική επιτυχία του ΑΚΡ –αίτια

4.3.Οι σχέσεις της Τουρκίας με το Ισραήλ κατά την περίοδο διακυβέρνησης ΑΚΡ

4.4.Η διεθνής αναγνώριση της παλαιστινιακής οντότητας: ΓΣ/ΟΗΕ, απόφαση Α/ΡΕΣ/67/19

4.5.Οι ειδικές σχέσεις της Τουρκίας με την Χαμάς

4.6.Τα γεωστρατηγικά οράματα του Νταβούτογλου - Διακυβέρνηση ΑΚΡ

4.7.Οι θεωρητικές επιδράσεις στο έργο του Αχμέτ Νταβούτογλου

5.Η τουρκική εξωτερική πολιτική στο σύμπλοκο της Μέσης Ανατολής

5.1.Υποσύστημα Α΄

5.1.1.Ιράκ, πληθυσμιακά, εθνοτικά, κοινωνικά δεδομένα (Πίνακας 1)

5.1.2.Συρία, πληθυσμιακά, εθνοτικά, κοινωνικά δεδομένα (Πίνακας 2)

5.1.3.Τρομοκρατικές οργανώσεις –μη κρατικά μορφώματα- που δρουν στο υποσύστημα Α΄ (Πίνακας 3)

5.1.4.Η συνεργασία της Τουρκίας με παραστρατιωτικές οργανώσεις

5.1.5.Στρατιωτικές επιχειρήσεις της Τουρκίας στη Συρία και το Ιράκ (Πίνακες 4 & 5)

5.1.6.Γεωπολιτικοί Δείκτες Υποσ/τος Α' (Πίνακες 6, 6α, 7)

5.1.7.Συμπεράσματα της γεωπολιτικής ανάλυσης του υποσυστήματος Α'

5.2.Υποσύστημα Β'

5.2.1.Ισραήλ: πληθυσμιακά, εθνοτικά, κοινωνικά δεδομένα (Πίνακας 10)

5.2.2.Η Λωρίδα της Γάζας (Πίνακας 11)

5.2.3.Η Δυτική Όχθη (Πίνακας 12)

5.2.4.Στρατιωτικές επιχειρήσεις του ισραηλινού στρατού:

5.2.5.Γεωπολιτικοί Δείκτες Υποσ/τος Β' (Πίνακες 13, 14)

5.2.6.Συμπεράσματα της γεωπολιτικής ανάλυσης του Υποσυστήματος Β

6.Οι Υπερσυστημικοί δρώντες

7.Τελικά Συμπεράσματα

8.Επίλογος

Παράρτημα Χαρτών – Σχεδιαγραμμάτων

Βιβλιογραφία

Κατάλογος Πινάκων / Γεωπολιτικών Δεικτών

[Πίνακας 1: Ιράκ - Εθνοτικές ομάδες, Γλώσσα, Θρησκεία](#)

[Πίνακας 2: Συρία - Εθνοτικές ομάδες, Γλώσσα, Θρησκεία](#)

[Πίνακας 3: Τρομοκρατικές οργανώσεις στο Υποσύστημα Α'](#)

[Πίνακας 4: Στρατιωτικές Επιχειρήσεις της Τουρκίας στη Συρία](#)

[Πίνακας 5: Στρατιωτικές Επιχειρήσεις της Τουρκίας στο Ιράκ](#)

[Πίνακες 6, 6α, 7, 8, 9: Γεωπολιτικοί Δείκτες \(άμυνα / πολιτική\) – Υποσύστημα Α'](#)

[Πίνακας 10: Ισραήλ - Εθνοτικές ομάδες, Γλώσσα, Θρησκεία](#)

[Πίνακας 11: Λωρίδα της Γάζας - Εθνοτικά και γεωγραφικά δεδομένα](#)

[Πίνακας 12: Δυτική Όχθη - Εθνοτικά και γεωγραφικά δεδομένα](#)

[Πίνακας 13, 14, 15, 16: Γεωπολιτικοί Δείκτες \(άμυνα / πολιτική\) Υποσύστημα Β'](#)

[Πίνακας 17: Οι πληθυσμιακές ομάδες των Υποσυστημάτων Α' και Β', που «χρηζουν τουρκικής προστασίας και προσοχής»](#)

Βραχυγραφίες

CENTO	Central Treaty Organization
CIA	Central Intelligence Agency
FSA	Free SyrianArmy (Ελεύθερος Συριακός Στρατός)
IHH	İnsanHakveHürriyetleriİnsaniYardımVakfı (ΙδρυμαΑνθρωπιστικήςΒοήθειας για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τις Ελευθερίες)
MEDO.....	Οργανισμός Άμυνας Μέσης Ανατολής
PYD	PartiyaYekitiyaDemokrat (Democratic Union Party, βραχίοναςτουPKK)
SD	US State Department (ΥΠΕΞΗΠΑ)
YPG.....	YekineyenParastinaGel (μονάδες λαϊκής προστασίας)
AKP	Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης
AM	Αδελφοί Μουσουλμάνοι
ΓΔ	Γεωπολιτικοί Δείκτες
ΓΠ	Γεωπολιτικός Παράγων
ΕΠ	Ερευνητικό πρόγραμμα
ΕΣΣΔ	Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΜΙΤ.....	MilliİstihbaratTeşkilatı (Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών)
ΜΑ	Μέση Ανατολή
MENA	Middle East and North Africa (Μέση Ανατολή και Βόρεια Αφρική)
ΠΙ	Πυλώνας Ισχύος
ΣΓΑ	Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση
ΤΕΔ	Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις

Περίληψη

Η παρούσα εργασία, με το επιστημονικό μεθοδολογικό εργαλείο της Συστημικής Γεωπολιτικής Αναλύσεως που παρουσιάστηκε διεθνώς από τον Καθηγητή Ιωάννη Μάζη, θα αναδείξει την προσπάθεια της Τουρκίας να επηρεάσει καίρια την γεωπολιτική κατάσταση στη Συρία, το Ιράκ και τα Παλαιστινιακά εδάφη, με τελικό στόχο την μετατροπή της σε ηγέτιδα δύναμη της Μέσης Ανατολής.

Η προσπάθεια επιρροής και προβολής ισχύος της Τουρκίας στο εξεταζόμενο Σύστημα, Συρία-Ιράκ-Παλαιστινιακά εδάφη, βασίζεται στο «Στρατηγικό Βάθος, Η διεθνής θέση της Τουρκίας», όπου παρουσιάζεται ο κεντρικός άξονας του τουρκικού οράματος (Davutoğlu, 2001), (Νταβούτογλου, 2010), (Μάζης, 2013).

Η ανάλυση στην παρούσα μελέτη θεμελιώνεται στον γεωγραφικό χώρο και στα υλικά δεδομένα του που θα εξετασθούν στις δύο βασικές διαστάσεις τους, στην γεωφυσικής τους διάσταση καθώς και κυρίως στην γεωπολιτική.

Εισαγωγή

Η Τουρκία¹ μαζί με την Ελλάδα αποτελεί τη νοτιοανατολική πτέρυγα του ΝΑΤΟ². Κατά τον ΟΗΕ, του οποίου είναι μέλος από το 1945 γεωγραφικά είναι μια χώρα της Δυτικής Ασίας, με πληθυσμό 80.745.000 (2017), σε έκταση 783.562 τετραγωνικά χιλιόμετρα (United Nations Statistics Division, 2020). Εστιάζοντας όμως στην περιοχή μας, είναι μια χώρα της Μέσης Ανατολής και των Βαλκανίων, και τοποθετείται αυτοτελώς στη Μέση Ανατολή³(Μάζης, 2012) και (CentralIntelligenceAgency, 2021).

Στην παρούσα έρευνα θα εξετασθεί η επιρροή που ασκεί η Τουρκία (ως γεωπολιτικός παράγοντας, που προκαλεί ανακατανομή της ισχύος) στο σύστημα της Συρίας, του Ιράν και των εδαφών της Παλαιστίνης (Λωρίδα της Γάζας και Δυτική Όχθη). Η ανάλυση του Συστήματος και των επί μέρους υποσυστημάτων θα γίνει με βάση τη δράση του Γεωπολιτικού Παράγοντα της επιρροής της Τουρκίας σε συνάρτηση με την επιρροή που ασκεί και το Ιράν στο υπό εξέταση σύστημα. Επίσης, για το εκάστοτε υποσύστημα θα γίνει αναδρομή στα σημαντικότερα γεγονότα που

¹ Χάρτης 2.

² Χάρτης 8.

³ Χάρτης 6.

προκάλεσαν ανακατανομή της ισχύος στο εκάστοτε υποσύστημα την χρονική περίοδο 2000-2020.

Θα πραγματοποιηθεί διεξοδική ανάλυση του υπό εξέταση γεωπολιτικού συστήματος, των υποσυστημάτων καθώς και των δρώντων των διεθνών πόλων ισχύος που αποτελούν το υπερσύστημα, σε δύο από τους τέσσερεις γεωπολιτικούς πυλώνες, αυτούς της πολιτικής και της άμυνας/ασφάλειας.

1. Επισκόπηση βιβλιογραφίας

«Βάσει της αναλυτικής εξετάσεως της ιστορίας της ελληνικής Γεωπολιτικής προκύπτει σε επίπεδο μεταθεωρητικής αξιολογήσεως το συμπέρασμα ότι το μόνο αυτόρκες και εσωτερικώς συνεκτικό ερμηνευτικό υπόδειγμα Γεωπολιτικής στην ελληνόγλωσση βιβλιογραφία είναι η Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση του Ιωάννη Θ. Μάζη» (Κωτούλας, 2021, p. 13), επί της οποίας θεμελιώνεται μεθοδολογικά⁴ η παρούσα εργασία⁵.

Οι θεωρητικές διατυπώσεις του Μάζη έχουν περιληφθεί σε δύο θεμελιώδεις μονογραφίες. (1) *Γεωπολιτική: Η θεωρία και η πράξη* (2002) και (2) *Μεταθεωρητική κριτική Διεθνών Σχέσεων και Γεωπολιτικής: Το νεοθετικιστικό πλαίσιο* (2012).

Η ελληνόγλωσση βιβλιογραφία δεν περιελάμβανε αυτόνομη θεματική μελέτη σε επίπεδο μονογραφίας ή αναλυτικού άρθρου, η οποία να παρέχει μια ολοκληρωμένη επισκόπηση της ελληνικής Γεωπολιτικής μέχρι το 2021, οπότε εκδόθηκαν οι δύο σχετικές μονογραφίες του Κωτούλα Ιωάννη, «Ιστορία της Ελληνικής Γεωπολιτικής» (Κωτούλας, 2021) και «Εισαγωγή στην Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση» (Κωτούλας, 2021). Επιπλέον, οι συγκλίσεις και αποκλίσεις της Νεορεαλιστικής Προσέγγισης της θεωρίας των Διεθνών Σχέσεων με την Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση αποτελούν βάση κατανόησης στην έρευνα μας για τις διακρατικές σχέσεις εντός περιοχών υψηλού ενδιαφέροντος όπως είναι η Μέση Ανατολή (Μάζης, et al., 2019).

⁴ Ίδτε 2^ο κεφάλαιο, «Μεθοδολογία».

⁵ Θεμελιώδεις μελέτες του Μάζη που αποτέλεσαν βάση για την παρούσα εργασία είναι οι εξής: *Εισαγωγή στην Οικονομική Γεωγραφία και στις διεθνείς οικονομικές σχέσεις*, Αθήνα: Ελληνικές Πανεπιστημιακές Εκδόσεις, 1989· *Η γεωπολιτική των υδάτων στη Μέση Ανατολή: Αραβικές χώρες-Ισραήλ-Τουρκία*, Αθήνα: Παπαζήσης, 1996· *Μυστικά ισλαμικά τάγματα και πολιτικο-οικονομικό Ισλάμ στη σύγχρονη Τουρκία*, Αθήνα: Προσκήνιο, 2000 [2η αναμορφωμένη έκδοση: *Μυστικιστικά ισλαμικά τάγματα: Ο μικρασιατικός χώρος*, Αθήνα: Παπαζήσης, 2013]· *Γεωπολιτική προσέγγιση για ένα νέο ελληνικό αμυντικό δόγμα*, Αθήνα: Παπαζήσης, 2006· *Η γεωπολιτική της Ευρύτερης Μέσης Ανατολής και η Τουρκία*, Αθήνα: Λιβάνης, 2008· *Γεωγραφία του ισλαμιστικού κινήματος στη Μέση Ανατολή*, Αθήνα: Παπαζήσης, 2012³ [2002²· 1998]· , Αθήνα: Παπαζήσης, 2012· *Ο ζωτικός χώρος του Φρειδερίκου Ράτσελ*, Αθήνα: Ηρόδοτος, 2014· *Γεωπολιτική πραγματικότητα στο Δίπολο Ελλάδος-Κύπρου: Λύσεις και άλλοθι*, Αθήνα: Παπαζήσης, 2014· *Γεωστρατηγικές της συριακής κρίσεως, Σκέψεις για τις «Πρέσπες» 2018-2019: Η μελαγχολική saga της ελληνικής διπλωματίας*, Αθήνα: Λειμών, 2019· *Νεορεαλιστική προσέγγιση Θεωρίας Διεθνών Σχέσεων και Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση: Συγκλίσεις και αποκλίσεις*, Αθήνα: Λειμών, 2019· *Τουρκική στρατηγική στη Λιβύη*, Αθήνα: Λειμών, 2020. Τα ξενόγλωσσα και ελληνόγλωσσα άρθρα του συγγραφέως έχουν συγκεντρωθεί στους τόμους: *Geopolitics, vol. I: Academic Dissertations 1983-2008*, Athens: Leimon, 2016· *Geopolitics, vol. II: Academic Dissertations 2009-2016*, Athens: Leimon, 2016, 2 τόμοι, Αθήνα: Λειμών, 2017-2018.

Για τις βιβλιογραφικές πηγές των Γεωπολιτικών Δεικτών και ποσοτικών δεδομένων, χρησιμοποιήθηκαν οι επίσημες ιστοσελίδες της υπηρεσίας (CIA, 2021), (United Nations Statistics Division, 2020), (Central Intelligence Agency, 2021), (State Department, 2021) και της «Worldwide Governance Indicators, <https://databank.worldbank.org>».

Η τουρκική επιρροή ως ανακατανομή ισχύος στο υπό μελέτη Σύστημα είναι θεμελιωμένη κυρίως στο έργο «Το στρατηγικό βάθος της Τουρκίας» του Τούρκου ακαδημαϊκού και πολιτικού (Davutoğlu, 2001) και το μεταφρασμένο στην ελληνική βιβλιογραφία (Νταβούτογλου, 2010). Ως θεωρητικές διατυπώσεις χρησιμοποιήθηκαν οι μελέτες «The Geography of the Peace⁶» του (Spykman, 1944) και «Η μεγάλη σκακιέρα» του (Brzezinski, 1998) για την ανάλυση και κατανόηση της γεωστρατηγικής σημασίας της Τουρκίας στα πλαίσια της Δυτικής ασφάλειας και της ΝΑ πτέρυγας του NATO. Η ιδεολογική θεμελίωση της έννοιας του 'ζωτικού χώρου' ως βιογεωγραφική έννοια, ερευνήθηκε μέσα από τα έργα «Η γένεση της Γεωπολιτικής και ο Friedrich Ratzel» του (Στογιάννος, 2017), (Stogiannos, 2019), «Οι φαντασιακές κοινότητες» του (Anderson, 1997), φώτισαν και από διαφορετική ιδεολογική σκοπιά τα περί 'έθνους', 'εθνικισμού' και θρησκείας. Για τα ιδεολογικά ρεύματα στην Τουρκία και την Μέση Ανατολή από την τουρκική βιβλιογραφία χρησιμοποιήθηκε το έργο του (Bora, 2017).

Στα πλαίσια της ΣΓΑ και για την αποσαφήνιση της ρευστότητας που παρουσιάζεται μεταξύ των ορίων των εννοιών στο Ισλάμ, «*ως αποτελούντα [το Ισλάμ] θρησκείαν και πολιτείαν ομού, τούτων αδιαρρήκτως και αναποσπάστως συνδεδεμένων, των οποίων η διάσπασις ουδέ ως θεωρητική σύλληψις νοείται*» (Πεντάκης, 2016, π. Πρόλογος Κ. Πατραγά), επωφελήθηκα από την συμβολή του εξαιρετού ισλαμολόγου και αραβογνώστου, Καθηγητού του Ισλαμικού Δικαίου της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Κυριακού Θ. Νικολάου Πατραγά, με τα έργα του «Το νομικόν καθεστώς του "Ιερού" πολέμου κατά το Ισλάμ» (Πατραγάς, 2015) και «Αδελφοί Μουσουλμάνοι, Η μήτρα της ισλαμιστικής ενόπλου βίας» (Πατραγάς, 2017). Επίσης ο αλ- Σαήντ, Ρεφάατ, με τα άρθρα του *Χασάναλ- Μπάνα. Ο βίος και πολιτεία του ιδρυτού των Αδελφών Μουσουλμάνων* και «*Τεκμήρια περί των διεθνών σχέσεων των Αδελφών Μουσουλμάνων*», στο υπό επιμέλεια Κ. Πατραγά συλλογικό έργο «Αραβοϊσλαμικός Κόσμος Πηγαί ιδεολογίας-Ιστορίας-Πολιτικής-Πολιτισμού»

⁶ Χάρτης 9.

του 2016, ήταν διαφωτιστικός στα ζητήματα Ισλάμ και εθνισμός στο γεωπολιτικό σύστημα της Μέσης Ανατολής.

Η ανθρωπογεωγραφία της Μέσης Ανατολής, η ανάλυση και τα αίτια της σεχταριστικής κατεύθυνσης και στόχευσης των δρώντων στην Μέση Ανατολή, ερευνήθηκε μέσα από το *Συστημική Γεωπολιτική & Ανθρωπογεωγραφία της Μέσης Ανατολής* του (Σαρλής, 2019).

Επίσης έγινε ευρεία έρευνα μέσα από επιστημονικά κυρίως άρθρα καθώς και από άρθρα έγκριτων δημοσιογραφικών οργανισμών και δεξαμενών σκέψεων και ερευνητικών κέντρων, όπως εμφανίζονται στο κεφάλαιο της Βιβλιογραφίας.

Η παρούσα έρευνα περιορίζεται αποκλειστικά στα όρια του εξεταζόμενου συστήματος περιλαμβανομένων των βαθμίδων του υποσυστήματος και υπερσυστήματος και δεν εξετάζονται περεταίρω επιδράσεις των πολιτικών που ασκούνται στην περιοχή. Λόγω περιορισμού της έκτασης της έρευνας εξετάζονται μόνο οι γεωπολιτικοί πυλώνες της πολιτικής και της άμυνας και δεν περιλαμβάνονται στην ανάλυση οι υπόλοιποι δύο πυλώνες, αυτοί της οικονομίας και του πολιτισμού. Η παρούσα έρευνα περιορίζεται χρονικά στην περίοδο από το 2000 μέχρι το 2020, περίοδος κατά την οποία η Τουρκία κυβερνάται αυτοδύναμα από το πλειοψηφούν στο τουρκικό κοινοβούλιο, πολιτικό κόμμα, το ΑΚΡ, και περίοδος εντός της οποίας ξέσπασαν οι εξεγέρσεις της αποκαλούμενης ‘Αραβικής Άνοιξης’ με κυριότερη συνέπεια τον συριακό εμφύλιο με την συμμετοχή περιφερειακών κρατικών δυνάμεων και μορφωμάτων (οργανώσεις παραστρατιωτικές, τρομοκρατικές κλπ). Στο επίπεδο του Υπερσυστήματος η έρευνα περιορίζεται στην ανάλυση μόνο των ΗΠΑ, της Γερμανίας, της Γαλλίας και της Ρωσίας, που αποτελούν τους κυριότερους υπερσυστημικούς δρώντες, λόγω του περιορισμού της έκτασης της έρευνας. Οι παράγοντες Μ. Βρετανία, Ισραήλ, Σαουδική Αραβία και Κατάρ δεν θα αναλυθούν.

2. Μεθοδολογία

2.1. Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση

Στην παρούσα εργασία γίνεται χρήση της Συστημικής Μεθόδου Γεωπολιτικής Αναλύσεως. Ως Επιστημονικό Ερευνητικό Πρόγραμμα η Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση διαμορφώθηκε σε επίπεδο διεθνούς βιβλιογραφίας από τον Καθηγητή Ιωάννη Θ. Μάζη. Στο γενικότερο πλαίσιο της ιστορίας της ελληνικής Γεωπολιτικής η Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση αποτελεί την μόνη έως τώρα απόπειρα διαμορφώσεως ενός αυτόνομου θεωρητικού γεωπολιτικού υποδείγματος στην ελληνόγλωσση βιβλιογραφία (Κωτούλας, 2021, p. 705).

Όσον αφορά την Κλασική Γεωπολιτική, η Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση ενσωματώνει ιδίως σε οντολογικό επίπεδο την πρωτογενή γεωπολιτική οπτική του μείζονος Γερμανού γεωγράφου Friedrich Ratzel και την ολιστική αναλυτική προσέγγιση, η οποία αναπτύχθηκε στον πρώιμο θετικιστικό κύκλο της Σχολής της Λειψίας κατά τον ύστερο 19ο αιώνα (Στογιάννος, 2017, pp. 145-151). Κατά τον Μάζη το ερευνητικό αντικείμενο της Γεωπολιτικής ως επιστημονικού κλάδου συνίσταται στην μελέτη του διεθνούς γίνεσθαι, όρος, ο οποίος αποδίδει την μεταβλητότητα των εξελίξεων στο διεθνές επίπεδο και την αστάθεια του διεθνούς συστήματος κατανομής ισχύος (Μάζης, 2012, pp. 25, 26).

Η Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση υιοθετεί την αναδιαμορφωμένη εκδοχή του θετικισμού, το διευρυμένο νεοθετικιστικό πλαίσιο και ιδιαιτέρως την λακατοσιανή προσέγγιση αυτού (Μάζης, 2012, pp. 123, 124) και (Μάζης, et al., 2019, pp. 112, 113). Κατά τον Μάζη η Γεωπολιτική είναι μία γεωγραφική αναλυτική μέθοδος των μεταβολών στην κατανομή ισχύος με χωρικό πεδίο αναφοράς τον πλανήτη (Μάζης, 2012, p. 30).

«Η Γεωπολιτική ως μέθοδος μελετά, περιγράφει και προβλέπει τις συμπεριφορές και τις επιπτώσεις των σχέσεων των αντιτιθεμένων και διακριτών διεθνών δράσεων ανακατανομής ισχύος και των ιδεολογικών μεταφυσικών, οι οποίες σχετίζονται με τις ανωτέρω δράσεις στο πλαίσιο των γεωγραφικών συμπλόκων, στα οποία οι δράσεις αυτές εντοπίζονται και λειτουργούν. Ο ορισμός αυτός της Γεωπολιτικής εκμέρους του Μάζη εδράζεται σε δύο βασικές αξιωματικές παραδοχές: αφ' ενός στην ένταξη της Γεωπολιτικής ως θεματικού κλάδου στο γενικότερο πεδίο της Γεωγραφίας αφ' ετέρου στην προβλεπτική διάσταση της επιστήμης» (Κωτούλας, 2021, p. 718).

Ο νεοθετικιστικός χαρακτήρας της Συστημικής Γεωπολιτικής Αναλύσεως καταδεικνύεται από την ορολογία, το εννοιολογικό πλαίσιο και το ουσιώδες περιεχόμενο

των διατυπώσεών της. Η Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση ως μεθοδολογική προσέγγιση, εδράζεται στην θεμελιώδη παράμετρο της ισχύος και της οντολογίας των κρατικών δρώντων (Κωτούλας, 2021, p. 721). Η ΣΓΑ εντάσσεται στο πλαίσιο του διεθνολογικού νεοθετικισμού που είναι απότοκος του συμπεριφορισμού, όμως ο πρώτος χαρακτηρίζεται από τη χρήση πιο εκλεπτυσμένων μεθόδων. Ο διεθνολογικός νεοθετικισμός βασίζεται στην εμπειρία και την παρατήρηση, ως μέσα αξιολόγησης της επιστημονικής εγκυρότητας μιας θεωρίας. (Μάζης, 2012, pp. 62-79).

Οι τρεις σημαντικότεροι επιστημολόγοι του νεοθετικισμού είναι ο Popper, ο Kuhn και ο Lakatos, οι οποίοι αναγνωρίζουν μια επιστημονική μέθοδο, εφόσον αυτή διαθέτει προβλεπτική ικανότητα, και καθιστά δυνατή τη διάψευση της (Μάζης, 2012, p. σποράδην) και (Δωματιώτη, 2017, p. σποράδην).

Ο Kuhn ισχυρίζεται ότι η θεωρία αποτελεί ένα αξιωματικό σύστημα, στο οποίο οι υποθέσεις που διατυπώνονται, ερμηνεύονται και νομιμοποιούνται από τα εμπειρικά τους αποτελέσματα. Για τον Kuhn αφετηρία κάθε επιστήμης είναι η αποδοχή ενός Παραδείγματος (Paradigme), το οποίο είναι ορθολογικό, δηλαδή βασίζεται σε ένα «Υπόδειγμα (Exemplar/κλαδική μήτρα) ». Χωρίς την παρουσία παραδείγματος, δεν δύναται η ύπαρξη επιστήμης, αλλά η φάση της προεπιστημονικότητας. Οι υποθέσεις θα εισέλθουν στην επιστημονική τους φάση, εφόσον επικρατήσει ένα καθολικά αποδεκτό Παράδειγμα, διαφορετικά όπως ο Μάζης αναδεικνύει, «δεν δικαιούται να ονομάζεται έτσι» (Μάζης, 2012, pp. 87-92).

Ο Karl Popper ισχυρίζεται ότι «η επιστημονική γνώση «είναι μια κατά προσέγγιση αλήθεια, για τον εξωτερικό μας κόσμο». Για τον Popper η επιστήμη δεν βασίζεται αποκλειστικά και μόνο στα εμπειρικά δεδομένα, αλλά υποθέσεις, οι οποίες υπόκεινται στον έλεγχο των παρατηρήσεων και των πειραμάτων, τα οποία είναι σε θέση να αμφισβητήσουν και να διαψεύσουν μια θεωρία. Βασική προϋπόθεση για την επαλήθευση της εγκυρότητας μιας θεωρίας είναι η δυνατότητα διάψευσης της. Εφόσον η θεωρία «αντέξει την κριτική», τότε ανταποκρίνεται στην εμπειρική πραγματικότητα και καθίσταται προσωρινά ορθή. Άρα κατά τον ποπεριανό στοχασμό, για να χαρακτηριστεί μία θεωρία έγκυρη και επιστημονική, οφείλει να υπόκειται στη διαδικασία της διαψεύσεως και αν τελικά επικυρωθεί, τότε κρίνεται «προσωρινά ορθή» (Μάζης, 2012, pp. 92, 93).

Ο Imre Lakatos αντιμετωπίζει την επιστήμη ως μία δέσμη ανταγωνιζόμενων μεταξύ τους θεωριών, οι οποίες συνδέονται με ένα κοινό πυρήνα και όχι ως μεμονωμένες ατομικές θεωρίες. Επίσης, για τον καλύτερο τρόπο προσέγγισης των εμπειρικών

αντιθετικών παραδειγμάτων, παρέχονται σαφείς κατευθυντήριες γραμμές και προσφέρει εκτιμήσεις για την επιστημονικώς ορθή αντιμετώπιση των ανωμαλιών. Η μεθοδολογία του Lakatos βασίζεται σε ένα ορθολογικό σύνολο αξιολογικών κριτηρίων για την αξιολόγηση της εμπειρικής έρευνας. *«Το θέσφατο του Lakatos είναι η επιμονή σε ένα ερευνητικό πρόγραμμα όσο αυτό παράγει νέα εμπειρικά δεδομένα»*. Σύμφωνα με τον Lakatos, η βασική μονάδα για την αξιολόγηση πρέπει να είναι τα «ερευνητικά προγράμματα» παρά οι επί μέρους θεωρίες. Ως ερευνητικό πρόγραμμα ορίζεται η ακολουθία θεωριών με αξιοσημείωτη συνέχεια και συνίσταται από μεθοδολογικούς ερευνητικούς κανόνες που οδηγούν τον ερευνητή σε δρόμους που πρέπει να ακολουθήσει (θετική ευρετική) ή να αποφύγει (αρνητική ευρετική). Η επιτυχία ενός ερευνητικού προγράμματος εξαρτάται αν αυτό οδηγεί σε μία προοδευτική μετατόπιση προβλημάτων και ανεπιτυχές αν οδηγεί σε εκφυλιζόμενη. Ένα ερευνητικό πρόγραμμα δεν επιλύει ποτέ όλους του γρίφους και τις ανωμαλίες που παρουσιάζονται και έχει σημασία η αξιολόγηση μιας σειράς αλληλοσυνδεόμενων θεωριών (Μάζης, 2012, pp. 94-98).

Κατά τον Lakatos, τα ερευνητικά προγράμματα (ΕΠ) αποτελούνται από τέσσερα στοιχεία: τον σκληρό πυρήνα, προτάσεων, που εμπεριέχει την αμετάβλητη απόρρητη γνώση στην οποία ο ερευνητής απαγορεύεται να είναι αντιφατικός, την αρνητική ευρετική, που απαγορεύει την άμεση διάψευση αυτής της γνώσης, η οποία αν επέλθει μεταβάλλεται ο σκληρός πυρήνας του ΕΠ και άρα έχουμε ένα νέο ΕΠ, έναν προστατευτικό κλοιό / προστατευτική ζώνη βοηθητικών υποθέσεων που υπόκεινται σε δοκιμασίες με σκοπό την υπεράσπιση του σκληρού πυρήνα⁷ και τέλος τη θετική ευρετική που καθοδηγεί την δημιουργία συγκεκριμένων θεωριών μέσα στο ερευνητικό πρόγραμμα (Μάζης, 2012, p. 164).

Στο θεωρητικό υπόδειγμα της ΣΓΑ, σημαντικό ρόλο για την επιτυχία ενός ΕΠ αποτελεί ο γεωγραφικός χώρος. Ως γεωγράφος ο Μάζης θεμελιώνει την ανάλυσή του στα υλικά δεδομένα του χώρου, τα οποία εξετάζονται σε δύο βασικές διαστάσεις, στην γεωφυσική διάστασή τους, και κυρίως στην γεωπολιτική (Κωτούλας, 2021, p. 721). Ο γεωγραφικός χώρος αποτελεί ένα σύμπλεγμα από σταθερά και κινητά σημεία, όπως αυτά αποτυπώνονται σε μία ορισμένη χρονική κλίμακα. Οι κατηγορίες χώρου είναι οι εξής: α) οι πρωτογενείς χώροι, β) οι δευτερογενείς χώροι, γ) οι τριτογενείς χώροι και δ) οι Πλήρεις και Ειδικοί συνθετικοί χώροι (Μάζης, 2012, p. 348)

⁷ Για τον σκληρό πυρήνα του ερευνητικού προγράμματος της Γεωπολιτικής και τις θεμελιώδεις αξιωματικές παραδοχές, ίδετε (Μάζης, 2012, pp. 364-368)

και (Κωτούλας, 2021, p. 725).Θεμελιώδες εννοιολογικό μέγεθος στην ΣΓΑ εκτός από τον γεωγραφικό χώρο είναι ο γεωγραφικός χρόνος⁸(Κωτούλας, 2021, p. 726) και (Μάζης, 2002, p. 110).

2.2. Ορολογία της Συστημικής Γεωπολιτικής Αναλύσεως

Η χρήση του γενικού όρου ‘Σύστημα’ και των παραγώγων του, σε επίπεδο χωρικής αναλύσεως προσδιορίζει τα όρια των επιμέρους γεωγραφικών περιοχών που χρησιμεύουν ως χωρικές ενότητες αναλύσεως και αναφοράς. Ο Μάζης χρησιμοποιεί τον όρο ‘σύμπλοκο/σύστημα’ για να καταδείξει την εσωτερικώς σύνθετη και διαδραστική δομή των διακρατικών σχέσεων και της ιεραρχικής διαρθρώσεως της προβολής ισχύος (Μάζης, 2012, pp. 385-396).

Η ΣΓΑ διακρίνει τρεις Συστημικές κλίμακες. Το εύρος του γεωγραφικού χώρου αναφοράς και δράσεως του Γεωπολιτικού Παράγοντα, ο οποίος προκαλεί την ανακατανομή ισχύος αποτελεί το κριτήριο προσδιορισμού των κλιμάκων αυτών. Θεμελιώδεις έννοιες καθώς και χωρικές ενότητες, αποτελούν οι τρεις αυτές Συστημικές κλίμακες: α1) το Γεωπολιτικό Σύστημα, α2) το Γεωπολιτικό Σύμπλοκο, β) το Γεωπολιτικό Υποσύστημα ή μάλλον Υποσυστήματα και γ) το Γεωπολιτικό Υπερσύστημα(Κωτούλας, 2021, pp. 727, 728).

Η γεωπολιτική μελετά τέσσερις πτυχές ασκήσεως της επιρροής της ισχύος των επιμέρους δρώντων. Η προβολή ισχύος είναι πολύπλευρη και διακρίνεται σε αμυντική, οικονομική, πολιτική και πολιτισμική. Επομένως, οι Πυλώνες Ισχύος είναι τέσσερις: Άμυνα/ασφάλεια, Οικονομία, Πολιτική, Πολιτισμός/Πληροφορία. Οι ΠΙ, είναι δυνατόν να προσδιορισθούν ως πεδία αντλήσεως μετρήσιμων μεγεθών-συντελεστών της αναλύσεως, οι οποίοι σε επίπεδο ορολογίας προσδιορίζονται ως Γεωπολιτικοί Δείκτες(Κωτούλας, 2021, pp. 729-737)(Μάζης, 2012, p. 36).

⁸Ως γεωγραφικός χρόνος ορίζεται ο διαρρέυσας ημερολογιακός χρόνος, ο οποίος χαρακτηρίζει μία ολοκληρωμένη διαλεκτική διαδικασία καθοριζόμενη από τις αντίστοιχες επιμέρους διαλεκτικές μεταβολές σε τρία χαρακτηριστικά μεγέθη, στις κοινωνικές δυνάμεις, στις αντίστοιχες παραγωγικές σχέσεις και στις συνδεόμενες δομές των οικονομικών χώρων σε κάθε φάση της διαλεκτικής αυτής διαδικασίας.

2.3. Ανάλυση του προς μελέτη θέματος με βάση την ΣΓΑ

Τίτλος: Ο τίτλος της παρούσας μελέτης είναι «Γεωπολιτική Ανάλυση της Τουρκικής Επιρροής στο Σύστημα, Συρία - Ιράν - Παλαιστίνη (Δυτική όχθη και Λωρίδα της Γάζας), κατά την περίοδο 2000-2020».

Γεωπολιτικός Παράγων: Ως Γεωπολιτικός Παράγων στην παρούσα μελέτη ορίζεται η Τουρκική Επιρροή στο Σύστημα «Συρία, Ιράκ, Ισραήλ, Παλαιστίνη (Δυτική όχθη και Λωρίδα της Γάζας) και Ιράν».

Γεωπολιτικό Σύμπλοκο: Ως Γεωπολιτικό Σύμπλοκο ορίζεται η Ευρύτερη Μέση Ανατολή.

Γεωπολιτικό Σύστημα: Το ακριβές άθροισμα των εδαφικών ενοτήτων που αποτελούντα Γεωπολιτικά Υποσυστήματα, δηλ. «η Συρία, το Ιράκ, το Ισραήλ, η Παλαιστίνη (Δυτική όχθη και Λωρίδα της Γάζας) και το Ιράν⁹», όπως αυτό ορίζεται και από τον τίτλο του θέματος.

Υποσυστήματα: Έχουν ορισθεί δύο υποσυστήματα στα οποία εντοπίζεται, δρα και λειτουργεί ο ΓΠ:

Υποσύστημα Α': Συρία, Ιράκ

Υποσύστημα Β': Ισραήλ, Λωρίδα της Γάζας, Δυτική Όχθη.

Υπερσύστημα: Το σύνολο των Πόλων Διεθνούς Ισχύος που επηρεάζουν τη δράση του ΓΠ στο εσωτερικό των υποσυστημάτων και του αντιστοίχου συστήματος το οποίο τα εμπεριέχει. Ως υπερσυστημικοί δρώντες στην παρούσα, ορίζονται: οι ΗΠΑ, η Ρωσία, η Γερμανία και η Γαλλία.

Γεωπολιτικοί Πυλώνες Ισχύος: Ως Γεωπολιτικοί ΠΙ εντός των οποίων αναλύεται η δράση του ΓΠ της επιρροής της Τουρκίας, μέσω της εργαλειοποίησης του ισλαμιστικού κινήματος, για την υλοποίηση του γεωστρατηγικού της οράματος, ορίζονται ο Πυλώνας Άμυνας/Ασφάλειας και ο Πυλώνας της Πολιτικής.

⁹ Στην παρούσα έρευνα δεν θα αναλυθεί το Ιράν, όμως θα ερευνηθεί η ανασταλτική λειτουργία της εξωτερικής του πολιτικής στις βλέψεις της Άγκυρας. Θα ερευνηθεί επίσης η συνεισφορά του, στους λόγους αποτυχίας των σχεδίων της Τουρκίας στην Συρία.

Γεωπολιτικοί Δείκτες: Η επιλογή των ΓΔ υπόκειται στην κρίση του εκάστοτε ερευνητή. Εξαρτάται από το κατά πόσο ο ερευνητής αξιολογεί τη σημαντικότητα κάθε δείκτη, λαμβάνοντας υπόψη το χρονικό διάστημα, τις γεωγραφικές περιοχές που θα επιλέξει, με σκοπό να προβεί σε ορθή επιλογή του ΓΔ. Λαμβάνοντας υπόψη το θέμα της παρούσας έρευνας, θα αντληθούν στοιχεία προς ανάλυση από τους παρακάτω δείκτες της

«WorldwideGovernanceIndicators,<https://databank.worldbank.org>»:

Πολιτική: «WB / Government Effectiveness : Percentile Rank», «WB / Political Stability and Absence of Violence / Terrorism : Estimate», «WB / Political Stability and Absence of Violence / Terrorism : Percentile Rank».

Άμυνα: «WB / 675 Armed forces personnel, total», «WB / 676 Armed forces personnel (% of total labor force) », «WB / 678 Military expenditure (% of GDP) », «WB / 679 Military expenditure (% of central government expenditure) », «WB / 680 Arms exports (SIPRI trend indicator values) ».

3. Ιστορική αναδρομή της Τουρκικής εξωτερικής πολιτικής στο Σύστημα της Μέσης Ανατολής

3.1. Η διπολικότητα ΗΠΑ - ΕΣΣΔ

Κυρίαρχο χαρακτηριστικό της ψυχροπολεμικής περιόδου είναι η διπολικότητα μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ και ο ανταγωνισμός τους για τη διεθνή κυριαρχία¹⁰. Μετά την εγκαθίδρυση του Τουρκικού κράτους η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας διακρίνεται από δύο κύρια χαρακτηριστικά, (α) την διατήρηση του status quo, (β) την δυτικοποίηση (westernization) (1964 – 1990).

a. **Η διατήρηση του status quo**, δηλαδή να διατηρήσει την ισχύουσα ισορροπία στην περιοχή και να διασφαλίσει την εδαφική της ακεραιότητα, (1945-1963).

Οι εξελίξεις στην Κίνα στα τέλη του 1949 με την ανακήρυξη της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας την 1η Οκτωβρίου 1949 σε συνδυασμό με την προηγούμενη αποχώρηση των αμερικανικών δυνάμεων κατοχής από την Κορέα τον Ιούνιο του ίδιου χρόνου, υποχρέωσαν τους Αμερικανούς να εστιάσουν στην νοτιοανατολική Ασία. Από τις αρχές του 1950 η στρατηγική πολιτική της Ουάσιγκτον έδωσε βάρος στην ανάπτυξη αμυντικών θέσεων στα νησιά της Άπω Ανατολής για την ανάσχεση της σοβιετικής καθόδου στην Ασία. Η υπογραφή συνθήκης Φιλίας, Συμμαχίας και Αμοιβαίας Βοήθειας μεταξύ Μόσχας και Πεκίνου το Φεβρουάριο του 1950 ενέτεινε το αμερικανικό ενδιαφέρον στην περιοχή.

Το διάστημα 1947-1948 η Τουρκία έλαβε σημαντική οικονομική ενίσχυση από το «Δόγμα Τρούμαν» και το σχέδιο Μάρσαλ (1948) και εντάχθηκε έτσι, στις δυτικές δομές. Επίσης η Τουρκία έγινε μέλος του ΟΕΟΣ, που μετονομάστηκε αργότερα ως ΟΑΣΑ. Το βορειοατλαντικό Σύμφωνο ιδρύθηκε το 1949, ωστόσο η εισδοχή της Τουρκίας στο NATO αντιμετωπίστηκε αρχικά με καχυποψία, όμως ο πόλεμος της Κορέας ανέδειξε τη στρατηγική σημασία της Τουρκίας για τη δυτική ασφάλεια και το 1952 εισήχθη μαζί με την Ελλάδα στο NATO (Αθανασοπούλου, 2012).

Αρχικά, αξίζει να σημειωθεί, ότι το 1950 διεξήχθησαν στην Τουρκία οι πρώτες ελεύθερες εκλογές από την ίδρυση της Δημοκρατίας και εκλέχθηκε το Δημοκρατικό Κόμμα, υπό τον Menderes, ο οποίος υποστήριζε μια αμερικανικού τύπου οικονομική φιλελευθεροποίηση, εστιάζοντας κυρίως στην επίλυση εσωτερικών οικονομικών

¹⁰ Χάρτης 1.

προβλημάτων, και την εφαρμογή μιας μη παρεμβατικής εξωτερικής πολιτικής(Bilgin, et al., 1997, pp. 1-11).

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1950, η Τουρκία συμμετείχε σε δύο αποτυχημένα προγράμματα επέκτασης των δυτικών αμυντικών δομών στα Βαλκάνια και τη Μέση Ανατολή. Το πρώτο, το Βαλκανικό Σύμφωνο του 1954 είχε περιορισμένο πεδίο εφαρμογής και αφορούσε την Τουρκία, την Ελλάδα και τη Γιουγκοσλαβία. Το δεύτερο, το Σύμφωνο της Βαγδάτης του 1954 που αφορούσε τη Μέση Ανατολή, όπου συμμετείχαν η Τουρκία, Βρετανία, Πακιστάν, Ιράκ και Ιράν(Halle, 2016, pp. 164-166).

Αξίζει να σημειωθεί, ότι ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1950 η Βρετανία απώλεσε σημαντικό μέρος της ισχύος της στη Μέση Ανατολή, ιδιαίτερα μετά την απομάκρυνση των στρατευμάτων της από τη Διώρυγα του Σουέζ το 1954. Ωστόσο, η συμμετοχή της Βρετανίας στο Σύμφωνο της Βαγδάτης, της επέτρεπε να ασκεί έμμεσα επιρροή στο σύστημα της Μέσης Ανατολής. Παράλληλα, οι ΗΠΑ φοβούμενες πιθανή επέκταση της ΕΣΣΔ, στόχευαν στην κατασκευή ενός αναχωματικού δακτυλίου¹¹ που εμπόδιζε την προβολή ισχύος της ΕΣΣΔ στην ΜΑ. Έτσι, τα βρετανικά και αμερικανικά σχέδια δεν συνέπιπταν πλήρως, καθώς η Βρετανία ευνοούσε την ενσωμάτωση των κύριων αραβικών χωρών, επί των οποίων παραδοσιακά είχε ισχυρή επιρροή, ενώ η Αμερικανοί έδιναν έμφαση στα κράτη του «βορείου τόξου» που συνόρευαν με την ΕΣΣΔ. Σε κάθε περίπτωση η Τουρκία αποτελούσε το συνδετικό κρίκο των δυτικών στρατηγικών(Cohen, 2005, pp. 1-10).

Κατά το διάστημα 1952-1953, διεξήχθησαν συνομιλίες σχετικά με το ενδεχόμενο σχηματισμού ενός Οργανισμού Άμυνας Μέσης Ανατολής, οι οποίες δεν κατέληξαν πουθενά, καθώς τα αραβικά κράτη αντιμετώπιζαν με μεγάλη καχυποψία την ιδέα συνεργασίας με την Τουρκία. Πέρα από διαχρονικές διαφορές, όπως η συριακή εχθρότητα λόγω της προσάρτησης της Αλεξανδρέττας στην Τουρκία το 1939, η αραβική κοινή γνώμη έτεινε να είναι πιο επιφυλακτική απέναντι στους Τούρκους, διότι ήταν οι προηγούμενοι κάτοχοι των αραβικών εδαφών και απεχθάνονταν την τουρκική υποστήριξη στις θέσεις της Δύσης για την Παλαιστίνη. Παρά το γεγονός ότι η Τουρκία το 1947 είχε ταχθεί με τα αραβικά κράτη, κατά του ψηφίσματος του ΟΗΕ για τη διχοτόμηση της Παλαιστίνης, το 1949 αναγνώρισε το κράτος του Ισραήλ. Το 1954 υπεγράφη η Συμφωνία για Αμοιβαία Αμυντική Βοήθεια μεταξύ του Πακιστάν

¹¹ Χάρτης 9.

και των ΗΠΑ και η Συνθήκη Φιλικής Συνεργασίας μεταξύ Τουρκίας και Πακιστάν. Επίσης, το Ιράκ υπέγραψε συμφωνία στρατιωτικής βοήθειας με τις ΗΠΑ, και το Φεβρουάριο του 1955 υπέγραψε με την Τουρκία το Σύμφωνο της Βαγδάτης «για την αμοιβαία ασφάλεια και άμυνα»(Ruane, 2005, pp. 169-199).

Η Τουρκία έπαιξε σημαντικό ρόλο στην συμμετοχή του Ιράκ στο Σύμφωνο, το οποίο ο Menderes θεωρούσε ένα σημαντικό μέσο για να αυξήσει την ασφάλεια της Τουρκίας κατά μήκος των νοτίων συνόρων της και να ενισχύσει την αξία της χώρας του για τη Δύση, ως συμμάχου. Κατάφερε επίσης να νικήσει τις ιρακινές υποψίες ότι το Σύμφωνο θα μπορούσε να αποτελέσει προκάλυμμα για τις τουρκικές εδαφικές βλέψεις στη Μοσούλη. Η Βρετανία εντάχθηκε στο Σύμφωνο τον Απρίλιο του 1954, με απώτερο σκοπό τη διατήρηση της επιρροής της στο Ιράκ. Το Πακιστάν και το Ιράν προσχώρησαν στο Σύμφωνο το 1955. Οι ΗΠΑ δεν συμμετείχαν ποτέ επίσημα, δρούσαν παρασκηνιακά παρέχοντας οικονομική στήριξη(Pérez, , 2020, pp. 1-10).

Η υπογραφή του Συμφώνου της Βαγδάτης προκάλεσε θύελλα διαμαρτυριών στον υπόλοιπο αραβικό κόσμο, επειδή η προσχώρηση στο δυτικό στρατόπεδο θεωρήθηκε ως προδοσία από τους Άραβες. Η Τουρκία πίεσε ανεπιτυχώς, τη Συρία, τον Λίβανο και την Ιορδανία να προσχωρήσουν στο Σύμφωνο(Ρόμπινς, 2003, pp. 131-132).

Το 1956, η Κρίση του Σουέζ έπληξε σημαντικά τη βρετανική επιρροή στη ΜΑ, και κατ' επέκταση το Σύμφωνο της Βαγδάτης. Αρχικά, η κυβέρνηση Menderes καταδίκασε την εθνικοποίηση της Διώρυγας του Σουέζ, αργότερα, όμως ευθυγραμμίσθηκε με τις ΗΠΑ. Στο μεταξύ, τα τέσσερα περιφερειακά μέλη του Συμφώνου με εξαίρεση της Βρετανίας, συναντήθηκαν στην Τεχεράνη τον Νοέμβριο του 1956. Εκεί επέκριναν έντονα την Αγγλο-γαλλική εισβολή στη ζώνη της διώρυγας και ζήτησαν την αποχώρηση των ισραηλινών δυνάμεων από όλη την αιγυπτιακή επικράτεια. Το τελικό πλήγμα για το Σύμφωνο της Βαγδάτης, επήλθε τον Ιούλιο του 1958, όταν ένα επαναστατικό πραξικόπημα στο Ιράκ ανέτρεψε την κυβέρνηση Nurial Said και το φιλοδυτικό καθεστώς, με αποτέλεσμα η έδρα της γραμματείας της συμμαχίας να μεταφερθεί στην Άγκυρα τον Οκτώβριο του 1958. Το Ιράκ αποχώρησε επισήμως το Μάρτιο του 1959(Halle, 2016, pp. 166-170).

Μετά την περίοδο της αποαποικιοποίησης έως και τη δεκαετία του 1960 στη Μέση Ανατολή κυριαρχεί η ιδεολογία του παναραβισμού και του εθνικισμού(Μόρση, 2016, pp. 114-137) και (Πατραγάς, 2017, p. 132)όπου εγκαθίστανται κοσμικά, φιλοδυτικά

καθεστώτα όπως τα μπααθικά σοσιαλιστικά κόμματα στη Συρία και το Ιράκ ή, η κοσμική ηγεσία του Σάχη¹² στο Ιράν.

Τον Αύγουστο του 1959, ο,τι απέμεινε από το Σύμφωνο της Βαγδάτης μετατράπηκε σε μια συμμαχία του βορείου τόξου, αποτελούμενη από τη Βρετανία την Τουρκία, το Ιράν, και το Πακιστάν, με τις Ηνωμένες Πολιτείες να παραμένουν στο ρόλο του παρατηρητή, η οποία είναι γνωστή ως CENTO. Ο CENTO υπέφερε από σοβαρές δομικές αδυναμίες, είχε συμβολικό χαρακτήρα, που ισοδυναμούσε με μία υπόσχεση αμοιβαίας βοήθειας, σε περίπτωση επίθεσης από την ΕΣΣΔ. Η κύρια χρησιμότητα του CENTO ήταν ότι παρείχε θεσμικούς μηχανισμούς για την παροχή όπλων και οικονομικής βοήθειας από τις ΗΠΑ. Παρόλα αυτά, τα μέλη είχαν σοβαρές διαφορές μεταξύ τους και ο CENTO διατηρήθηκε μέχρι την ιρανική επανάσταση το 1979(Halle, 2016, pp. 172-185).

b. **Η δυτικοποίηση (westernization) (1964 – 1990)**, προϋπέθετε την υιοθέτηση του δυτικού μοντέλου της οικονομίας, των επιστημών, του πολιτισμού, καθώς και την στενότερη συνεργασία με τη δύση (Sheharyar, 2015, p. 31).

Αξίζει να σημειωθεί ότι, από τη δεκαετία του 1960 μέχρι και το 1980, οι σχέσεις Τουρκίας και ΗΠΑ ήταν τεταμένες, λόγω καχυποψίας της Τουρκίας για πιθανή εκμετάλλευση των εδαφών της από το NATO καθώς και λόγω της ανάδυσης του Κυπριακού Ζητήματος, το οποίο οδήγησε τις ΗΠΑ το 1974 σε επιβολή εμπάργκο πώλησης όπλων, που τέθηκε σε ισχύ τον Φεβρουάριο 1975 και ήρθη το 1978. Σε αντίποινα η κυβέρνηση Demirel ανέστειλε τη Συμφωνία Αμυντικής Συνεργασίας του 1969 και σταμάτησε όλες τις δραστηριότητες σε όλες τις αμερικανικές εγκαταστάσεις στην Τουρκία πλην εκείνων που θεωρήθηκαν αμιγώς νατοϊκές(Halle, 2016, pp. 203-204, 208).

Την δεκαετία 1980, η Τουρκική εξωτερική πολιτική μπήκε σε φάση επανένταξης στη δυτική συμμαχία. Η ιρανική επανάσταση του Φεβρουαρίου 1979 ενίσχυσε τη στρατηγική σημασία της Τουρκίας για τη Δύση, ως αναχώματος σε πιθανή σοβιετική επέμβαση στη ΜΑ. Βέβαια, η ανησυχία των ΗΠΑ σχετικά με την ασφάλεια της περιοχής εντάθηκε από τη σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν τον Δεκέμβριο του 1979.

Μετά την περίοδο της αποαποικιοποίησης έως και τη δεκαετία του 1960 στη Μέση Ανατολή κυριαρχεί η ιδεολογία του παναραβισμού και του εθνικισμού(Μόρση, 2016,

¹² Ο Μοχάμεντ Ρεζά Παχλαβί, Τεχεράνη, 26 Οκτωβρίου 1919 - Κάιρο, 27 Ιουλίου 1980) ήταν βασιλιάς (σάχης) του Ιράν από τις 16 Σεπτεμβρίου 1941 ως την εκθρόνισή του, στις 11 Φεβρουαρίου 1979.

pp. 114-137) και (Πατραγάς, 2017, p. 132) όπου εγκαθίστανται κοσμικά, φιλοδυντικά καθεστώτα όπως τα μπααθικά σοσιαλιστικά κόμματα στη Συρία και το Ιράκ ή, η κοσμική ηγεσία του Σάχη¹³ στο Ιράν.

Ο εθνικισμός, η εκκοσμίκευση της κοινωνίας, καθώς και ο εκσυγχρονισμός της, ήταν εμφανείς στον αραβικό κόσμο, αλλά και στον ιρανικό και τον τουρκικό. Οι κοινωνίες αναζητούσαν τον προσανατολισμό τους στον διπολικό κόσμο. Η άνοδος του Κινήματος Μπάαθ στη διακυβέρνηση της Συρίας το 1954, ανησύχησε την Ουάσιγκτον, λόγω της αύξησης της κομμουνιστικής επιρροής στο Λεβάντε και την Μεσοποταμία. Η ενίσχυση των Μπάαθ στη Συρία αποτέλεσε το σημείο εκκίνησης της αμερικανικής εμπλοκής στα εσωτερικά πολιτικά πράγματα της Συρίας σε συνδυασμό με τη στήριξη του νατοϊκού συμμάχου, της Τουρκίας (Βενέτης, 2014, p. σποράδην). Το 1957, αναπτύχθηκαν μεγάλες εντάσεις μεταξύ Συρίας και Τουρκίας, που υπήρξε ακόμη και απειλή τουρκικής στρατιωτικής εισβολής στη Συρία (Zürcher, 2004, p. 309). Η τουρκοσυριακή κρίση διήρκεσε μεταξύ 12 Αυγούστου 1957 και 29 Οκτωβρίου του ίδιου έτους. Η κρίση αυτή εντάσσεται σε μία σειρά μεταπολεμικών κρίσεων από το 1949 και καθ' όλη τη δεκαετία του 1950 με κύριο πλαίσιο τον ψυχροπολεμικό ανταγωνισμό της Ουάσιγκτον και της Μόσχας για τη γεωπολιτική υπεροχή στη ΜΑ. Πρωταγωνιστές της κρίσης ήταν οι ΗΠΑ, η ΕΣΣΔ, η Συρία και η Τουρκία (Βενέτης, 2014, p. σποράδην).

3.2. Ο αραβικός εθνισμός, το Ισλάμ και η ισλαμιστική ιδεολογία στη Μέση Ανατολή

Ως γνωστό ο πολιτισμός αποτελεί την βάση του εθνισμού και την ιστορική του αφετηρία. Ο αραβικός πολιτισμός δημιουργήθηκε στη βάση της γλώσσας, η οποία υπήρξε το μέσο επικοινωνίας και συνδέσεως, επιτυγχάνοντας έτσι την δημιουργία του κοινού στοιχείου όλων των Αράβων. Η πρώτη εθνική αραβική κοινότητα μορφοποιήθηκε στην αραβική χερσόνησο δια του Ισλάμ, όταν τα γένη και οι φυλές – όποια και αν ήταν η καταγωγή τους – εξελίχθηκαν σε εθνική κοινότητα, την οποία συνένωσε το Ισλάμ γλωσσικώς, πολιτιστικώς και εδαφικώς. Με την εξέλιξη αυτή, εξαφανίστηκε ο φυλετικός φανατισμός και γεννήθηκε ένας νέος πολιτικής υφής, υπερασπιζόμενος τα νέα πολιτικά και οικονομικά του συμφέροντα. Τότε κατέστη η

¹³ Ο Μοχάμεντ Ρεζά Παχλαβί, Τεχεράνη, 26 Οκτωβρίου 1919 - Κάιρο, 27 Ιουλίου 1980) ήταν βασιλιάς (σάχης) του Ιράν από τις 16 Σεπτεμβρίου 1941 ως την εκθρόνισή του, στις 11 Φεβρουαρίου 1979.

γλώσσα η βάση του αραβισμού και η εισδοχή στο Ισλάμ σήμαινε πλέον το ανήκειν στους Άραβες. Καθ' υπερβολή, ο ΙμπνΤαϋμένααπεφάνθη ότι όποιος ομιλεί την αραβική είναι Άραβας και ότι ο οίκος του Ισλάμ κατέστη ως εκ του αποτελέσματος οίκος των Αράβων (Μόρση, 2016, pp. 138-140).

Τα έσοδα από το πετρέλαιο, η δημογραφική έκρηξη, οι διευρυνόμενες ανισότητες, η αστικοποίηση, η διαφθορά του πολιτικού συστήματος, καθώς και η αποτυχία μεταρρυθμίσεων κλιμακώνουν τη δυσарέσκεια και τα αντιδυτικά συναισθήματα των μεσαίων και κατώτερων τάξεων. Αυτό το κενό στις κοινωνίες έρχεται να καλύψει η καλλιέργεια και εδραίωση της ισλαμιστικής ιδεολογίας, η οποία είχε κύριους διαδοχτές τους Μπάνα, Κοτμπ, Μαουντούτι, στο σουνιτικό κόσμο (αλ- Σαήντ, 2016, pp. 263-329) και τον Αγιατολάχ Χομεϊνί, στον σιιτικό κόσμο, υπό την ηγεσία του οποίου πραγματοποιήθηκε η ισλαμική επανάσταση του 1979 στο Ιράν με την *«εκθρόνιση του κοσμικού καθεστώτος και την εγκαθίδρυση Ισλαμικής Ιρανικής Δημοκρατίας. Το ισλαμιστικό κίνημα δεν εμφανίζεται τόσο ως θρησκευτικό κίνημα, αλλά αποτελεί πολιτική αντίδραση η οποία ξεκίνησε στην Αίγυπτο με την οργάνωση των Αδελφών Μουσουλμάνων και εξαπλώθηκε διεθνώς»*(αλ-Σαήντ, 2016, pp. 330-335). Επίσης η εν λόγω Αδελφότητα προσέφερε τις υπηρεσίες της στις ΗΠΑ για την καταπολέμηση του κομμουνισμού (Πατραγάς, 2017, pp. 38-39). Ο πόλεμος που κήρυξε ο πρόεδρος του Ιράκ, Σαντάμ Χουσεϊν, στο Ιράν, με τη στήριξη των ΗΠΑ, ήταν η αντίδραση του στην ιρανική ισλαμική επανάσταση.

3.3. Η καλλιέργεια της ισλαμιστικής ιδεολογίας στην Τουρκία

Από το 1960 παρατηρείται άνοδος των ισλαμιστικών κομμάτων και η ενδυνάμωση του ισλαμιστικού στοιχείου σε όλους τους τομείς της τουρκικής κοινωνίας, όπως στην πολιτική, και την εκπαίδευση. Ενισχύεται ιδιαίτερα η επιρροή των διάφορων μυστικιστικών ισλαμικών ταγμάτων, αποκαλούμενων «ταρικάτ» (Μάξης, 2013), καθώς και του σουνιτικού ισλάμ στην πολιτική. Υπάρχει αναβίωση του ισλαμιστικού- φονταμενταλιστικού στοιχείου, το οποίο είχε περιορισθεί και κατά κάποιο τρόπο καταπιεσθεί κατά την περίοδο του κοσμικού κεμαλικού καθεστώτος, όπου η θρησκεία είχε περιορισθεί σε ατομικό επίπεδο και είχε εκριζωθεί από τον κρατικό μηχανισμό και τη δημόσια σφαίρα(Bora, 2017, p. 120 και σποράδην).

Ωστόσο, παρατηρείται ήδη από την περίοδο της διακυβέρνησης του Οζάλ¹⁴, ο οποίος προωθούσε το δόγμα του παντουρκισμού και του νέο-οθωμανισμού, αλλά και την μετέπειτα ισλαμιστική κυβέρνηση Ερμπακάν (1997), αυξημένη επιρροή σε κυβερνητικούς κύκλους, των διαφόρων ταρικάτ. Όμως, ο Στρατός που αποτελούσε δικλείδα ασφαλείας του κοσμικού κράτους στην Τουρκία, επενέβαινε κάθε φορά που κινδύνευαν οι κοσμικές κεμαλικές αρχές, όπως έπραξε και το 1998 θέτοντας το κόμμα του ισλαμιστή Ερμπακάν, εκτός νόμου.

Ο Ερντογάν, βγάζοντας τον χιτώνα του ισλαμιστή και αποποιούμενος τυπικά την ερμπακανική ιδεολογία της «Εθνικής Άποψης¹⁵», την 14^η Αυγούστου του 2001 ιδρύει το AKP (AKP, 2019), κόμμα με φιλελεύθερη ιδεολογία, φαινομενικά ήπιας εκδοχής του Ισλάμ, με δήλωση πίστης στις κεμαλικές αρχές της κοσμικότητας και του εθνικισμού. Προσάρμοσε έτσι, την εν λόγω κινηματική ιδεολογία του μέντορά του Ερμπακάν, στην κεμαλική πραγματικότητα της Τουρκίας. Αυτή η μετριοπάθεια εφαρμόστηκε κατά την πρώτη περίοδο της διακυβέρνησής του, την δεκαετία του 2010. Στη συνέχεια, έδειξε τις πραγματικές του προθέσεις μεταλλάσσοντας το «ήπιο ισλάμ» σε «ισλαμοεθνικιστικό» ισλάμ¹⁶.

3.4. Η εξάπλωση του διεθνούς γκεχάντ

Η εξάπλωση του διεθνούς γκεχάντ¹⁷ κατά τον Κεπέλ (Gilles, 2020, pp. 53-63), διακρίνεται σε τρία στάδια. (α) Το πρώτο (1980-1997), όπου κατά τη δεκαετία του

¹⁴Turgut Özal, 13/10/1927 – 17/4/1993, εξελέγη Πρωθυπουργός το 1983 και ανέλαβε την Προεδρία της Τουρκικής Δημοκρατίας στις εκλογές του 1989, όπου και παρέμεινε μέχρι τον θάνατό του. Μεταξύ 1971 – 1973, επωμίστηκε τον ρόλο του συμβούλου στην Παγκόσμια Τράπεζα, και στη συνέχεια ως Υφυπουργός εργάστηκε με στόχο τη φιλελευθεροποίηση της τουρκικής οικονομίας. Ίδετε επίσημη ιστοσελίδα της Τουρκικής Προεδρίας https://www.tccb.gov.tr/cumhurbaskanlarimiz/turgut_ozal/ [πρόσβαση την 1/11/2021].

¹⁵Η ερμπακανική ιδεολογία αντλώντας τα ιδεώδη της από τις «θεωρήσεις και τα ήθη του ισλάμ» του Κομπ των Αδελφών Μουσουλμάνων, μετουσιώνεται στο ισλαμιστικό κίνημα με το όνομα «Εθνική Άποψη» κάνοντας αισθητή την παρουσία της από τη δεκαετία του 1970 και μέχρι το 2000 στην Τουρκία.

¹⁶ Καταστατικό: (AKP, Parti Tüzüğü, Adaletve Kalkinma Partisi, 2019)· ενδεικτικά ιδετε άρθρα: 4.2, 4.11, 4.12, κ. άλλα: Το καταστατικό του κόμματος AKP ενώ κατά βάση επιβάλλει την κοσμική κεμαλική θεώρηση, ταυτοχρόνως οδηγεί και στην υπέρβασή της, προτρέποντας «την διατήρηση των παραδοσιακών αξιών», «γεφυρώνοντας το παρελθόν με το μέλλον» και αποτελώντας «τον θεμέλιο λίθο στη μεταλαμπάδευση των εθνικών μας αξιών, των συναισθημάτων, των σκέψεων και των εθίμων και παραδόσεων μας στις νέες γενιές», επίσης «μια νεολαία προικισμένη με ηθικές αξίες», και μια «κοινωνία της γνώσης, ελεύθερη σε κάθε επίπεδο».

¹⁷ Για την έννοια και τους κανόνες του Γκεχάντ, (ή Τζιχάντ με την τουρκική προφορά), ιδετε (Πατραγάς, 2015, pp. 21-26).

1980 εξελισσόταν η πολεμική σύγκρουση ισραηλινών – παλαιστινίων, και η ανάπτυξη της πρώτης Ιντιφάντας των παλαιστινίων και η αρχή της ισλαμοποίησης του παλαιστινιακού. Καθώς εμφανίζεται η Χαμάς, την περίοδο αυτή αναπτύσσεται η ιρανική επιρροή στο Λίβανο και την Παλαιστίνη και ο συροϊρανικός άξονας. Μετά την πτώση του τείχους του Βερολίνου το 1998 διαλύεται το σοβιετικό μπλοκ και το κενό που δημιουργείται καλύπτεται από ισλαμιστικά κινήματα που ενδυναμώνονται με την οικονομική στήριξη των πετρομοναρχιών. Το 1990 γίνεται εισβολή στο Κουβέιτ η οποία εντείνει τα αντί-αμερικανικά και αντί-ιμπεριαλιστικά αισθήματα των λαών της Μέσης Ανατολής. (β) Η δεύτερη φάση του γεχάντ (1998-2005) με σημαντικότερα γεγονότα το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου και την απάντηση της Αμερικής με την εισβολή στο Ιράκ το 2003, αναζωπυρώνουν τα αντί-αμερικανικά και αντί-ιμπεριαλιστικά συναισθήματα των λαών της Μέσης Ανατολής και τους φόβους της Τουρκίας, ενεργοποιώντας το Σύνδρομο των Σεβρών¹⁸. Επίσης, το 2000 ξεκινά η δεύτερη παλαιστινιακή ιντιφάντα και εντείνεται η ισραηλοπαλαιστινιακή διένεξη. (γ) Η Τρίτη τζιχαντιστική γενιά εκτείνεται από το 2005-2017 με κύρια γεγονότα την κατάληψη της Λωρίδας της Γάζας από τη Χαμάς το 2006, το ξέσπασμα των αραβικών εξεγέρσεων των επονομαζόμενων της Αραβικής Άνοιξης, του 2011, το οποίο πυροδότησε το ξέσπασμα του συριακού εμφυλίου και την αποσταθεροποίηση της Συρίας, την εμφάνιση το Ισλαμικού Κράτους¹⁹ μέχρι και τον περιορισμό του το 2017.

3.5. Ο στρατηγικός ρόλος της Τουρκίας

Καθ' όλη την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, η Τουρκία αποτελούσε σημαντικό σύμμαχο των ΗΠΑ για την ανάσχεση της ΕΣΣΔ μέσω του αναχωματικού δακτυλίου, της κατά SpykmanRimland²⁰, που εμπόδιζε την προβολή ισχύος της ΕΣΣΔ προς τη Μεσόγειο και την Κεντρική Ασία. Ωστόσο, ο γεωπολιτικός και στρατηγικός αυτός ρόλος της Τουρκίας έχει μειωθεί έως εκλείψει, μετά την πτώση του τείχους του Βερολίνου. Το γεγονός αυτό ωθεί την Τουρκία σε μια επιθετική εξωτερική πολιτική, με κεντρικό άξονα το Στρατηγικό Βάθος (Νταβούτογλου, 2010) του

¹⁸ Χάρτης 4.

¹⁹ Η DAESH, ad-Dawlahal-Islāmiyah, αποτελεί την πλέον δυναμική ισλαμιστική σαλαφιστική τρομοκρατική οργάνωση, η δημογραφική βάση της οποίας συνίσταται κυρίως σε σουνίτες Άραβες (Μάζης, 2016, pp. 34-35).

²⁰ Χάρτης 9.

Νταβούτογλουπου οραματίζεται την ανασύσταση του μεγαλείου της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας²¹. Οι τουρκικές στρατιωτικές επεμβάσεις στο Ιράκ, τη Συρία, τη Λιβύη κ.α., καθώς και η αναστολή διπλωματικών σχέσεων με το Ισραήλ είναι μερικές από τις δράσεις στο πεδίο, του νταβουτογλιανού οράματος, που ο Ερντογάν εφαρμόζει μέχρι και σήμερα. Όμως, η Τουρκία αντιμετωπίζει σοβαρά εσωτερικά προβλήματα καθώς πολιτικά και κοινωνικά είναι διχασμένη ως προς την ταυτότητα του κράτους, το οποίο διχάζεται ανάμεσα στον κοσμικό και τον ισλαμιστικό χαρακτήρα. Επίσης, η εθνολογική σύνθεση του κράτους της Τουρκίας απειλεί την εσωτερική του συνοχή, καθώς αποτελείται από ένα «μωσαϊκό εθνοτήτων» που θέτουν εν κινδύνω την εθνική του υπόσταση.

3.6. Ο παράγων Ιράν

Η πολιτική αυτή της Τουρκίας έρχεται σε σύγκρουση με την πολιτική του Ιράν, το οποίο είναι κατά βάση σιιτικό και ανταγωνιστικό με την Τουρκία ως προς την «εξαγωγή» ισλαμιστικής ιδεολογίας, προσπαθώντας έτσι να ασκήσει επιρροή στο Σύμπλοκο της Μέσης Ανατολής (που το Ιράν θεωρεί ως ζωτικό χώρο επεκτάσεως της όψης) μέσω της κινητοποίησης του σιιτικού στοιχείου, αποβλέποντας γεωστρατηγικά στη δημιουργία ενός σιιτικού άξονα που θα του επιτρέψει να έχει πρόσβαση στη Μεσόγειο.

Σε αυτό το σημείο πρέπει να τονιστεί η σημασία της συμμαχίας ανάμεσα στο Ιράν και την Συρία, της οποίας οι ρίζες εντοπίζονται στην περίοδο 1979-1982, από τις πολεμικές κρίσεις στον Περσικό Κόλπο και τον Λίβανο, έως την αμερικανική εισβολή στο Ιράκ το 2003 και τον Συριακό Πόλεμο που ξεκίνησε το 2011. Παρά τα διαφορετικά ιδεολογικά υπόβαθρα των δύο καθεστώτων, η στρατηγική αυτή σχέση έχει αποδειχθεί εξαιρετικά ανθεκτική. Μια νέα γεωπολιτική παράμετρος δημιουργήθηκε με την υπογραφείσα Συμφωνία του Καμπ Ντέιβιντ (1978) και την Ιρανική Επανάσταση (1979). Κατά δε την πολεμική σύρραξη μεταξύ Ιράν και Ιράκ, η Συρία υπεστήριξε το Ιράν, αντισταθμίζοντας την απώλεια της Αιγύπτου στην περιφερειακή αντιπαράθεση με το Ισραήλ (Σαρχής, 2019).

Παρατηρούμε επίσης, ότι το Ιράν δεν δραστηριοποιείται τόσο με τις ένοπλες δυνάμεις του, όσο κυρίως με μη κρατικούς δρώντες και πολιτοφυλακές, όπως η

²¹ Χάρτης 5.

Χεζμπολά, η οποία είναι από τις πλέον σημαντικές μεταξύ αυτών των δρώντων και αποτελεί τον σημαντικότερο μηχανισμό γεωστρατηγικής προβολής ισχύος του Ιράν (Σαρλής, 2019, pp. 206, 207). Εμπλεκόμενη η Χεζμπολά στον συριακό πόλεμο, από έναν παραστρατιωτικό δρώντα εντός του Λιβάνου, μετασχηματίστηκε σε αιχμή της ιρανικής επέμβασης στη Συρία και σε στρατηγικό εταίρο του Άσαντ.

3.7. Ο Κουρδικός παράγων

Η Άγκυρα, όπως συμβαίνει με όλες τις εθνικές μειονότητες που ζουν στα εδάφη της, ενοχλείται από την παρουσία του κουρδικού στοιχείου στην ΝΑ Ανατολία, διότι το στοιχείο αυτό αντιπροσωπεύει το 82% του πληθυσμού της περιοχής αυτής έχει μεν το ομόθρησκο (Ισλάμ) με την Τουρκία, αρνείται όμως να αφομοιωθεί με την τουρκική εθνότητα και αποτελεί συμπαγή και ανταγωνιστική κουρδική εθνότητα που κατά την Τουρκία απειλεί την ενότητα της τουρκικής κρατικής υπόστασης. Σημειώτεον ότι στην περιοχή αυτή πηγάζει ο Ευφράτης ποταμός αλλά και διέρχονται δύο μεγάλοι πετρελαιοαγωγοί που εκκινούν από το κουρδικό Β. Ιράκ και καταλήγουν στον κόλπο της Αλεξανδρέττας, περιοχή διεκδικούμενη από την Συρία (Μάζης, 2017, p. 627).

Το κουρδικό στοιχείο, πληθυσμικώς, κατανέμεται ως εξής στο υπό μελέτη Σύμπλοκο: Τουρκία: 12 εκατομμύρια, Ιράν: 6 εκατομμύρια, Ιράκ: 4 εκατομμύρια, Συρία: 1 εκατομμύριο. Η δε συνολική κουρδική διασπορά στην Ευρώπη ανέρχεται σε 600.000 άτομα. Τον Αύγουστο του 1991, η τουρκική αεροπορία, σύμφωνα με το «δικαίωμα αμέσου διώξεως» έκανε χρήση του ιρακινού εναερίου χώρου βομβαρδίζοντας τους κουρδικούς πληθυσμούς της ιρακινής επαρχίας Ερμπίλ, με σκοπό την «εκδίωξη των μελών PKK» στην περιοχή. Η επιχείρηση αυτή αντιμετωπίστηκε με μεγάλη ικανοποίηση από την Βαγδάτη (Μάζης, 2017, p. 634). Συνεπώς, γίνεται εμφανές ότι το κουρδικό ζήτημα είναι από τους παράγοντες που αποτελεί ζωτικό σημείο αναφοράς και συμφωνίας μεταξύ των χωρών στα εδάφη των οποίων απαντώνται κουρδικοί πληθυσμοί²².

²² Χάρτης 12.

4. Το ιστορικό και ιδεολογικό-πολιτικό υπόβαθρο της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής στο Σύστημα της Μέσης Ανατολής

4.1. Η προ ΑΚΡ τουρκική εξωτερική πολιτική, περίοδος Ψυχρού Πολέμου

4.1.1. Κυρίαρχες ιδεολογίες

Δύο κυρίαρχες ιδεολογίες επηρεάζουν ιδεολογικοπολιτικά την Τουρκία από την ίδρυσή της, το 1923: ο κεμαλισμός και ο ισλαμιστικός προσανατολισμός, που κατά την διεθνή και ελληνική βιβλιογραφία εμφανίζονται από αντίπαλες έως εχθρικά διακείμενοιμεταξύ τους (Aydin, 2006). Ο κεμαλισμός ως κυρίαρχη ιδεολογία, ιδιαίτερος κατά τις πρώτες δεκαετίες της Τουρκικής Δημοκρατίας, έχει επηρεάσει βαθύτατα τους θεσμούς, τις αντιλήψεις, τις νοοτροπίες και τις συμπεριφορές των πολιτών (Zürcher, 2004, pp. 229-274).

Η Τουρκική Δημοκρατία ανέκυψε κατόπιν αποτελέσματος ενός εθνικιστικού κινήματος που αναπτύχθηκε κατά τον πόλεμο εναντίον των αλλόθρησκων και αλλοεθνών Ελλήνων (Bora, 2017, p. 164) και (Ρόμπινς, 2003, p. 159). Το κουρδικό ζήτημα ανέδειξε εξ αρχής την ανεπάρκεια του κεμαλικού εθνικισμού (Μάζης, 2012, p. 186), (Μάζης, 2008, pp. 207-215) και (Μάζης, 2018, pp. 1217-1218). Το πολιτικό ισλάμ εμφανίζει σταδιακή άνοδο από την δεκαετία του 1980 και επιταχύνεται η διείσδυσή του όταν ο ΤουργκούτΟζάλ εφαρμόζει ένα νεοφιλελεύθερο πρόγραμμα²³. Η τουρκική εσωτερική πολιτική κατά την περίοδο αυτή *«ανέπτυξε τα χαρακτηριστικά του πολιτικού ισλάμ με νεοοθωμανική ιδεολογικοπολιτισμική²⁴ συγκρότηση»* (Μάζης, 2013, p. 19). Μετά το 2001, τη σκυτάλη του ισλαμισμού πήρε το ΑΚΡ.

Η τουρκική εξωτερική πολιτική, κατά την μετακεμαλική εποχή, με ορόσημο την ένταξή της στους κόλπους του ΝΑΤΟ, ακύρωσε το κεμαλικό δόγμα της ουδετερότητας στην εξωτερική της πολιτική και εντάχθηκε πλήρως στο άρμα της Δύσης, εκμεταλλευόμενη πλήρως τη γεωστρατηγική της θέση ως σημαντικό στοιχείο του Rimland²⁵ (Spykman, 1944, p. σποράδην) στην νοτιοανατολική πτέρυγα του ΝΑΤΟ.

²³ Ίδετε https://www.tccb.gov.tr/cumhurbaskanlarimiz/turgut_ozal/ [πρόσβαση την 1/11/2021].

²⁴ «Türk-İslam Sentezi»: Η ενσωμάτωση στους κόλπους του Κράτους, τόσο του εθνικισμού όσο και της θρησκευτικότητας, προσδιορίστηκε τότε, ως «τουρκο-ισλαμική σύνθεση».

²⁵ Αναχωματικός Δακτύλιος ή Κρηπίδωμα.

Κατά τον Brzezinski, η Τουρκία «αποτελεί τον πρωταρχικό γεωπολιτικό άξονα της Δύσης, αφού στην περίοδο του τέλους του Ψυχρού Πολέμου, σταθεροποιεί την περιοχή της Μαύρης Θάλασσας, ελέγχει την πρόσβαση από αυτήν στην Μεσόγειο, αντισταθμίζει την Ρωσία στον Καύκασο, αποτελεί αντίδοτο στον ισλαμικό ριζοσπαστισμό και χρησιμεύει ως το νότιο αγκυροβόλιο του NATO» (Brzezinski, 1998, pp. 233-242).

Βάσει της ίδιας αυτής πολιτικής, η Τουρκία προσέφερε επίσης στο Ισραήλ το απαραίτητο χερσαίο στρατηγικό βάθος (strategic depth) που απαιτεί η επιβίωσή του. Το Ισραήλ, έχει αποστερηθεί, επί κυβερνήσεων ΑΚΡ, το χερσαίο αυτό στρατηγικό βάθος, που του το διέθετε η κεμαλική και μετακεμαλική Τουρκία, (Μάζης, 2018, p. 1318).

Η Τουρκία ακολούθησε μια μη παρεμβατική εξωτερική πολιτική προς τη Μέση Ανατολή, η οποία ευθυγραμμίζονταν με τη Δύση μέχρι και το 2000. Οποιαδήποτε σχέση με τα κράτη της Μέσης Ανατολής περιοριζόταν στο πλαίσιο άσκησης διπλωματίας και πολιτικής ασφαλείας.

Η Τουρκία κατά την περίοδο του πολέμου Ιράν – Ιράκ το 1980-1988 διατήρησε ουδέτερη στάση. Η Τουρκία με το Ιράκ δεν είχαν σοβαρές διαφωνίες και κοινό τους πρόβλημα ήταν η αντιμετώπιση των κουρδικών αποσχιστικών κινημάτων κατά τη δεκαετία του 1980. Στην Τουρκία το 1984 εξεγέρθηκαν ακτιβιστές του Κουρδικού Εργατικού Κόμματος (PKK) γεγονός που θορύβησε την κυβέρνηση Οζάλ για το κενό εξουσίας στο Ιρακινό Κουρδιστάν. Το γεγονός αυτό τον ώθησε στη σύναψη συμφωνίας με το Ιράκ, η οποία επέτρεπε στις τουρκικές δυνάμεις να επιχειρούν καταδιώξεις εντός ιρακινού εδάφους εναντίον του PKK, χωρίς προηγούμενη έγκριση από την ιρακινή κυβέρνηση (Altınkaş, 2005).

Παρόμοια, επικρατούσε θετικό κλίμα στις σχέσεις της Τουρκίας με το Ιράν μέχρι τα μέσα της δεκαετίας 1970. Κατά τη διάρκεια της ιρανικής επανάστασης, η Τουρκία δεν έλαβε μια ανοιχτά αντί-ιρανική στάση και προσπάθησε να «ρυμουλκήσει» το Ιράν προς τη Δύση, καθώς δεν ήθελε να απομονώσει το Ιράν ως ένα ισλαμιστικό και αντί-δυτικό κράτος, τόσο για στρατηγικούς όσο και για οικονομικούς λόγους και δεν εφάρμοσε το εμπορικό εμπάργκο των ΗΠΑ το 1980. Κατά τη διάρκεια του πολέμου Ιράν-Ιράκ και οι δύο χώρες ήταν εξαρτημένες οικονομικά από την Τουρκία. Επομένως, η Τουρκία αποκόμισε οικονομικά οφέλη από τον πόλεμο, καθώς οι εξαγωγές προς τις δύο χώρες αυξήθηκαν από 220 εκατομμύρια δολάρια το 1981, σε πάνω από 2 δισεκατομμύρια το 1985 αποτελώντας ουσιαστικά πάνω από το ένα

τέταρτο των συνολικών εξαγωγών της εποχής εκείνης(Γραμματικόπουλος, 2020, p. σποράδην) και (Μάζης, 2000, p. 156).

Οι σχέσεις της Τουρκίας με τη Συρία κατά τη δεκαετία του 1980, ήταν τεταμένες λόγω του γεγονότος, ότι η Συρία υποστήριξε το PKK και παρείχε καταφύγιο στον AbdullahÖcalan, τον αρχηγό του PKK. Η σύγκρουση εντάθηκε, καθώς η Τουρκία έθεσε σε εφαρμογή το Πρόγραμμα Ανάπτυξης της Νοτιοανατολικής Ανατολίας, που είχε στόχο τη χρήση των υδάτων των ποταμών Ευφράτη και Τίγρη για την παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος και για άρδευση, απειλώντας έτσι την παροχή νερού για τη Συρία και το Ιράκ, όπου οι ποταμοί ήταν ζωτικής σημασίας. Το 1987, καθώς η Τουρκία ξεκινούσε την κατασκευή του φράγματος Ατατούρκ στον Ευφράτη, ο Οζάλ επισκέφτηκε τη Δαμασκό και εξασφάλισε μια συμφωνία με τον πρόεδρο Hafizal-Assad, με βάση την οποία, η Τουρκία θα συνέχιζε να παρέχει ένα μίνιμουμ ροής 500m³/sec (κυβικά μέτρα ανά δευτερόλεπτο) με αντάλλαγμα τη δέσμευση της Συρίας, ότι καμία χώρα δεν θα υποστήριζε βίαιες αντιστασιακές ομάδες, που δραστηριοποιούνται στο έδαφος της άλλης. Πάρα ταύτα, η Συρία δε σταμάτησε να υποστηρίζει το PKK(Halle, 2016, p. 221).

Η αλλαγή του γεωπολιτικού σκηνικού τη δεκαετία του 1990 με την πτώση του σοβιετικού καθεστώτος, έφερε αβεβαιότητα στην Τουρκία για το ποιος θα είναι ο ρόλος της. Υπήρχε ο φόβος για δραστική μείωση της σημασίας της χώρας στους διεθνείς οργανισμούς (NATO κυρίως) και κατά συνέπεια και στην Ουάσινγκτον. Ο Οζάλ (δια του πρωθυπουργού YildirimAkbulut), για να αντιμετωπίσει αυτή την κατάσταση, προχωρά σε ριζική αλλαγή της πολιτικής της Άγκυρας στη Μέση Ανατολή. Η ουδετερότητα και η πολιτική ίσων αποστάσεων αντικαθίσταται από την είσοδο της Τουρκίας στον πόλεμο του Κόλπου 1990-91. Από τις 8 Αυγούστου 1990 η Τουρκία διακόπτει κάθε συναλλαγή με το Ιράκ και κλείνει τον αγωγό Kirkuk-Yumurtalik, που ουσιαστικά κάλυπτε το 50% των εξαγωγών πετρελαίου του Ιράκ(Brown, 2007, pp. 85-119).Ο πληθυσμός δεν ήταν ιδιαίτερα ενθουσιώδης για την ανάμιξη της Τουρκίας σ' ένα τέτοιο πόλεμο. Ο Οζάλ υποστήριξε τη συμμαχία στον πόλεμο για ένα βασικό λόγο: την αποκατάσταση της στρατηγικής σημασίας της Τουρκίας στα μάτια των δυτικών δυνάμεων, ειδικά των ΗΠΑ. Άδραξε την ευκαιρία να παρουσιάσει στη Δύση την χρησιμότητα της Τουρκίας. Υπήρχαν σκέψεις για τουρκικό ρόλο ενάντια στον ισλαμικό φονταμενταλισμό του Ιράν και στην υποστήριξη των δυτικών συμφερόντων στην Κεντρική Ασία. Παρά τις ελπίδες περί του αντιθέτου, οΧουσεΐν παρέμεινε στην εξουσία, η Δύση επέλεξε να αφήσει το κενό

εξουσίας στο βόρειο Ιράκ, δεν υπήρξε κανένας συμβιβασμός με τους Κούρδους και το PKK ενίσχυσε τη θέση και τη στάση του στην περιοχή. Μακροπρόθεσμα, ο ρόλος της Τουρκίας άλλαξε. Έγινε ο προμαχώνας ενάντια στην αστάθεια της Μέσης Ανατολής, το αντίβαρο στα Ρωσικά ενδιαφέροντα (σε μικρό βαθμό) στην Κεντρική Ασία και ο εξισορροπιστής στα Βαλκάνια (Brown, 2007, pp. 85-119).

4.1.2. Οι, προ διακυβέρνησης AKP, σχέσεις της Τουρκίας με το Ισραήλ

Αναφορικά με το Παλαιστινιακό ζήτημα, η Τουρκία υιοθέτησε μια πιο φιλική στάση προς τους Παλαιστίνιους καθώς αναγνώρισε την PLO το 1976 και άνοιξε γραφεία της οργάνωσης στη Άγκυρα το 1979. Ωστόσο, η Τουρκία διατηρούσε επιφυλακτική στάση ως προς τους Παλαιστίνιους, επειδή είχε υποψίες ότι αυτοί συνεργάζονται με αριστερά και κουρδικά τρομοκρατικά κινήματα στην Τουρκία (Abadi, 1995, pp. 104-128).

Οι σχέσεις της Τουρκίας με το Ισραήλ, από την ίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας έως τη δεκαετία του 1980, γνώρισαν αστάθεια. Η Τουρκία ήταν η πρώτη μουσουλμανική χώρα που αναγνώρισε το Ισραήλ το 1949. Οι σχέσεις αναπτύχθηκαν κυρίως σε επίπεδο συνεργασίας πληροφοριών, λόγω και της τήρησης πολιτικής της ισορροπίας στην περιοχή και της χαμηλού προφίλ σχέσης της Τουρκίας στη Μέση Ανατολή (Aydoğar, 2011, p. σποράδην). Από τη δεκαετία του 1980, οι σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών, εκτός από τη συνεργασία στον τομέα των πληροφοριών, έχει εξαπλωθεί και στον στρατιωτικό και οικονομικό τομέα. Όμως, η Τουρκία δεν επέτρεψε στις Ηνωμένες Πολιτείες να χρησιμοποιήσουν την αεροπορική βάση Ιντζιρλίκ, ώστε να βοηθήσουν το Ισραήλ στον πόλεμο του 1967. Ομοίως και στον πόλεμο του 1973, η Τουρκία εμπόδισε τις ΗΠΑ να χρησιμοποιήσουν τη βάση του Ιντζιρλίκ, ενώ αντιθέτως άνοιξε τον εναέριο χώρο της στα σοβιετικά αεροσκάφη που μετέφεραν στρατιωτικές προμήθειες σε αραβικές χώρες (Aydoğar, 2011, p. σποράδην). Μεταξύ 1980-2000 επετεύχθη επαναπροσέγγιση στις σχέσεις των δύο χωρών, όταν διαπιστώθηκε η αναποτελεσματικότητα της αραβικής κοινότητας στην τουρκική υποστήριξη στον Κυπριακό. Μέχρι το 1997 οι σχέσεις των δύο χωρών είχαν φθάσει σε επίπεδο στρατηγικής συμμαχίας (Aydoğar, 2011, p. σποράδην). Το Ισραήλ έβλεπε στην Τουρκία το στρατηγικό βάθος που του έλειπε έναντι των κινδύνων από τη Μέση Ανατολή. Από τις αρχές της δεκαετίας του 2000, οι σχέσεις Τουρκίας – Ισραήλ έχουν εισέλθει σε μια δυσμενή φάση λόγω του νεο-οθωμανικού μεγαλοϊδεατισμού της Τουρκίας (Aydoğar, 2011, p. σποράδην).

4.2. Η εκλογική επιτυχία του AKP –αίτια

Ο Ερντογάν, βγάζοντας τον χιτώνα του ισλαμιστή και αποποιούμενος τυπικά την ερμπακανική ιδεολογία της «Εθνικής Άποψης²⁶», ιδρύει το AKP, κόμμα με φιλελεύθερη ιδεολογία, φαινομενικά ήπιας εκδοχής του Ισλάμ(Yanardağ, 2004, p. σποράδην).Δήλωσε πίστη στις κεμαλικές αρχές της κοσμικότητας και του εθνικισμού: (1) προσάρμοσε την εν λόγω κινηματική ιδεολογία του μέντορά του Ερμπακάν, στην κεμαλική πραγματικότητα της Τουρκίας²⁷(Μάζης, 2017, pp. 394-412), ενώ παράλληλα ξεκίνησε τη διαδικασία ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ υποσχόμενος τις σχετικές μεταρρυθμίσεις(Μάζης, 2017, pp. 420-425), (2) η φιλελεύθερη οικονομία που επαγγέλθηκε το AKP στα οζαλικά πρότυπα, δημιούργησε μια νέα τάξη επιχειρηματιών, αποκλεισμένη μέχρι τότε στην περιφέρεια και μακριά από τα κέντρα εξουσίας, η οποία στηρίχτηκε κυρίως και στα «κεφάλαια του Αλλάχ»(Μάζης, 2017, pp. 343-362), και τέλος (3) ένα μεγάλο μέρος του κουρδικού πληθυσμού που πίστεψε στην υπόσχεση λύσης του κουρδικού στα πλαίσια του φιλελεύθερου προγράμματος του AKP(Ζηκόπουλος, 2019, p. 44), έδωσε θετική ψήφο στο AKP. Οι τρεις αυτοί κυρίως λόγοι μαζί με τις προηγούμενες αλληπάλλληλες οικονομικές κρίσεις, συνετέλεσαν στην εκλογική νίκη του AKP.

4.3. Οι σχέσεις της Τουρκίας με το Ισραήλ κατά την περίοδο διακυβέρνησης AKP

Με την ανάληψη της εξουσίας από το AKP ξεκίνησε μια βίαιη ρητορική κριτικής εναντίον του Ισραήλ. Δεν απειράπησαν οι τρομοκρατικές επιθέσεις εναντίον των Συναγωγών NevaSalom και Beth στην Κωνσταντινούπολη, το 2003, όπου έχασαν την ζωή τους 23 άτομα, παρά την ενημέρωση των αρχών από τις υπηρεσίες της Μοσάντ και της Σαουδικής Αραβίας (Shapiro, 2012, p. 253). Μετά τις βομβιστικές επιθέσεις εναντίον των κεντρικών γραφείων της HSBC και του Προξενείου της Αγγλίας παρατηρήθηκε μια βελτίωση των σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών, το 2003 (Κος, 2011, p. 388).

²⁶Η ερμπακανική ιδεολογία αντλώντας τα ιδεώδη της από τις «θεωρήσεις και τα ήθη του ισλάμ» του Κοτμπ των Αδελφών Μουσουλμάνων, μετουσιώνεται στο ισλαμιστικό κίνημα με το όνομα «Εθνική Άποψη» κάνοντας αισθητή την παρουσία της από τη δεκαετία του 1970 και μέχρι το 2000 στην Τουρκία.

²⁷Αυτή η μετριοπάθεια εφαρμόστηκε κατά την πρώτη περίοδο της διακυβέρνησής του, την δεκαετία του 2010. Στη συνέχεια, έδειξε τις πραγματικές του προθέσεις μεταλλάσσοντας το «ήπιο ισλάμ» σε «ισλαμοεθνικιστικό» ισλάμ.

Την 27/12/2008, το Ισραήλ οργανώνει την επιχείρηση «CastLead» κατά της Λωρίδας της Γάζας. Η Τουρκία αντέδρασε πολύ έντονα στην επίθεση σε όλα τα επίπεδα. Την 29/1/2009, ο Πρωθυπουργός της Τουρκίας Ρ. Ταγίπ Ερντογάν ξεσπά κατά του Ισραηλινού Προέδρου Σιμόν Πέρες κατά τη διάρκεια συζήτησης σε πάνελ με τίτλο "Γάζα: Το Μοντέλο Ειρήνης στη Μέση Ανατολή" στο Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ του Νταβός. Η διαμάχη μεταξύ του Πρωθυπουργού Ερντογάν και του Σιμόν Πέρες πέρασε στην πολιτική ιστορία ως το «γεγονός *one minute*», από τη μοναδική φράση που χρησιμοποίησε στα αγγλικά ο Ερντογάν. Τον Μάρτιο 2010, το Ίδρυμα Ανθρωπιστικής Βοήθειας για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τις Ελευθερίες (ΙΗΗ)²⁸ αγοράζει ένα φορτηγό πλοίο 3.000 θέσεων και ένα κρουαζιερόπλοιο 1.000 θέσεων για να σπάσει το εμπάργκο του Ισραήλ στη Γάζα και να καλύψει τις βασικές ανάγκες του λαού της Γάζας. Την 27/5/2010, το πλοίο Mavi Marmara ξεκίνησε με 560 εθελοντές. Την 31/5/2010, Τα πλοία βοήθειας αναχαιτίζονται από τις ισραηλινές ένοπλες δυνάμεις. Οι ισραηλινές δυνάμεις άνοιξαν πυρ εναντίον αμάχων όταν ακτιβιστές αντιστάθηκαν καθώς ισραηλινά στρατεύματα επιβιβάστηκαν στο πλοίο. Εννέα ακτιβιστές, μεταξύ των οποίων ένας Αμερικανός πολίτης, σκοτώθηκαν και 54 τραυματίστηκαν, 23 εκ των οποίων σοβαρά. Τα πλοία ρυμουλκήθηκαν στο ισραηλινό λιμάνι Ashdod. Οι ακτιβιστές τέθηκαν υπό κράτηση. Την 1/6/2010, το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ συγκαλεί έκτακτη συνεδρίαση για να συζητήσει την ένοπλη επίθεση του Ισραήλ στο πλοίο Mavi Marmara. Ως αποτέλεσμα της συνεδρίασης, εκδόθηκε ψήφισμα κατά το οποίο καταδικάζονται οι συμπεριφορές που οδήγησαν στους θανάτους, και δηλώνεται ότι πρέπει το Ισραήλ να συμμορφωθεί με τα ψηφίσματα 1850 και 1860 του συμβουλίου, ιδίως όσον αφορά την άρση του αποκλεισμού στη Γάζα. Την 1/6/2010, η Τουρκία συγκαλεί έκτακτη συνεδρίαση του ΝΑΤΟ. Σε δήλωσή του, ο Γενικός Γραμματέας του ΝΑΤΟ Άντερς Φογκ Ράσμουσεν ζήτησε από το Ισραήλ να «ελευθερώσει αμέσως πολίτες και πλοία». Την 2/6/2010, ο Πρωθυπουργός Ερντογάν συγκαλεί την κοινοβουλευτική ομάδα του ΑΚΡ. Ο Ερντογάν δήλωσε ότι «*η αιματηρή σφαγή πλοίων του Ισραήλ που παρέχουν ανθρωπιστική βοήθεια στη Γάζα είναι μια σφαγή που αξίζει κάθε είδους κατάρες*», προσθέτοντας ότι «*ακόμα και οι νταήδες, οι κακοποιοί, οι πειρατές ακολουθούν ορισμένους ηθικούς κανόνες*», στοχοποιώντας ανοιχτά το Ισραήλ. Την 27/9/2010, η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ δημοσιεύει την έκθεσή της σχετικά με

²⁸ İnsan Hakve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH)

την επίθεση στο Mavi Marmara του Ισραήλ. Το Ισραήλ κρίθηκε ένοχο κατά την έκθεση όπου αναφέρθηκε ότι παραβίασε το διεθνές δίκαιο. Την 17/12/2010, το Ισραήλ και η Κυπριακή Δημοκρατία υπογράφουν συμφωνία για ΑΟΖ. Η Άγκυρα αντέδρασε έντονα στη συνθήκη. Τον Σεπτέμβριο 2011, η έκθεση Palmer, η οποία νομιμοποιούσε τον αποκλεισμό της Γάζας από το Ισραήλ, απορρίφθηκε από την Τουρκία. Το Ισραήλ δήλωσε ότι αποδέχεται την έκθεση (Türk, 2016).

Κατά την συνεδρίαση της Εθνικής Υπηρεσίας Πληροφοριών²⁹, την 24/2/2011, συντάχθηκε έκθεση κατά την οποία πράκτορες της Μοσάντ εκπαιδεύουν τρομοκράτες του PKK στο βόρειο Ιράκ. Στο πλαίσιο της έκθεσης, το Ισραήλ θεωρεί προς το συμφέρον του την ίδρυση ενός ανεξάρτητου κράτους του Κουρδιστάν (Κορ, 2011). Με την δήλωση «συγνώμης» του Νετανιάχου προς την Τουρκία για το περιστατικό Mavi Marmara, το 2013³⁰, η συνεργασία στον τομέα των πληροφοριών μεταξύ των δύο χωρών έλαβε νέες διαστάσεις.

4.4. Η διεθνής αναγνώριση της παλαιστινιακής οντότητας: ΓΣ/ΟΗΕ, απόφαση A/PEΣ/67/19

Την 29/11/2012, η Γενική Συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών αναγνώρισε ως κράτος – παρατηρητή (μη μέλος), την παλαιστινιακή οντότητα.

- i. 138 στα 193 κράτη-μέλη της ΓΣ ψήφισαν ‘υπέρ’
- ii. 9 ψήφισαν ‘κατά’ (μεταξύ αυτών ΗΠΑ, Καναδάς)
- iii. 41 αποχές

Η Ελλάδα ψήφισε ‘υπέρ’ εκτιμώντας ότι, η λύση των δύο κρατών αποτελεί την μόνη λύση για τα δύο μέρη, ισραηλινό και παλαιστινιακό, επιμένοντας στη σημασία της επανέναρξης των απ’ ευθείας συνομιλιών των παραπάνω δύο μερών. Η Αθήνα υποστήριξε την νηφάλια πτέρυγα της παλαιστινιακής αρχής, αυτήν του προέδρου Μαχμούτ Αμπάς, την οποία η Χαμάς την οδηγούσε σε περιθωριοποίηση και απονομιμοποίηση. Ο Μαχμούτ Αμπάς, κατά την ομιλία του στην ιστορική αυτή συνέλευση, δήλωσε ότι δεν είναι στις προθέσεις του η απονομιμοποίηση του κράτους του Ισραήλ αλλά η ανεξαρτησία της παλαιστινιακής οντότητας. Αντιθέτως ο Νταβούτογλου, με εμπρηστική και εχθρική ρητορική έναντι του Ισραήλ και των

²⁹MİT, Milli İstihbarat Teşkilatı.

³⁰ΑΑ, 22/3/2013 (Ειδησεογραφικό Πρακτορείο Αναντολού).

συμμάχων του, μίλησε για ‘ιστορική αδικία’ και χαρακτήρισε την ανάγκη αναγνώρισης του παλαιστινιακού κράτους ως ‘στρατηγική υποχρέωση’ (Μάζης, 2017, pp. 705, 706).

4.5. Οι ειδικές σχέσεις της Τουρκίας με την Χαμάς

Από την ανάληψη των καθηκόντων του ΑΚΡ το Νοέμβριο του 2002, η ρητορική και η συμπεριφορά του ΑΚΡ υπέρ της Χαμάς, καθώς και οι υπό κυβερνητική αιγίδα χρηματοδοτήσεις μέσω εράνων προς την Χαμάς, μετέτρεψαν την παραδοσιακή τουρκική συμπάθεια προς τους Παλαιστίνιους σε συμπάθεια προς την Χαμάς. Έτσι, οι Τούρκοι εκτίθενται σε μια κοσμοθεώρηση «της καλής Χαμάς ενάντια στο κακό Ισραήλ», δικαιολογώντας τις βίαιες πράξεις της Χαμάς (Cagaptay, 2010, p. σποράδην). Τον Μάρτιο του 2006, ο Ερντογάν προσκάλεσε αντιπροσωπεία της Χαμάς υψηλού επιπέδου στην Τουρκία, αμέσως μετά την επιτυχία της στις βουλευτικές εκλογές του Παλαιστινιακού Συμβουλίου. Ο Ερντογάν μετέφερε «τις ειλικρινείς προσδοκίες ολόκληρης της ανθρωπότητας στην αντιπροσωπεία της Χαμάς»³¹. Η κυβέρνηση του ΑΚΡ κάλεσε τις δυτικές χώρες να «αναγνωρίσουν την Χαμάς ως την νόμιμη αρχή εκπροσωπούσα τον παλαιστινιακό λαό, χαρακτηρίζοντας παράλληλα τον πρόεδρο της Παλαιστινιακής Αρχής, Μαχμούτ Αμπάς, ως έναν μη νομιμοποιημένο κυβερνήτη» (Cagaptay, 2009, p. σποράδην). Τούρκοι αξιωματούχοι επανειλημμένα αναφέρονται στη Χαμάς ως δημοκρατικά εκλεγμένη Αρχή στην οποία δεν δόθηκε η ευκαιρία να κυβερνήσει και καλούν την διεθνή κοινότητα να συνεργαστεί με την Χαμάς. Πολλές φιλοκυβερνητικές και φιλοϊσλαμικές εφημερίδες, όπως η YeniŞafak και η Sabah εξέφρασαν την υποστήριξή τους στην επίσκεψη του ηγέτη της Χαμάς, Khaled Meshal και την παρουσίασαν ως τουρκική προσπάθεια διαμεσολάβησης στην ισραηλοπαλαιστινιακή σύγκρουση. Η σαφής στήριξη της κυβέρνησης ΑΚΡ προς την Χαμάς και την βίαιη στρατηγική της έγινε εμφανής κατά την διάρκεια της ισραηλινής επιχείρησης CastLead που είχε ακολουθήσει την μαζική εκτόξευση ρουκετών εναντίον του ισραηλινού εδάφους (Karmon & Barak, 2018).

³¹AA, Anatolia News Agency, February 21, 2006.

4.6. Τα γεωστρατηγικά οράματα του Νταβούτογλου - Διακυβέρνηση AKP

Το AKP, αφού ιδρύθηκε το 2001 και έλαβε στήριξη από τον πρώην πρωθυπουργό Ερμπακάν, ο οποίος ήταν ο πρώτος ισλαμιστής πρωθυπουργός του σύγχρονου κράτους της Τουρκίας, εγκαινίασε μια νέα εποχή στα τουρκικά πράγματα, την εποχή Ερντογάν. Το AKP υπήρξε ο πολιτικός σχηματισμός που αποτέλεσε την πλατφόρμα της εφαρμογής της πολιτικής θεωρίας και ανάλυσης του Αχμέτ Νταβούτογλου³²(Davutoğlu, 2001)³³,(Davutoğlu, 2012), (Νταβούτογλου, 2010)³⁴ και (Μάζης, 2019, p. 96).

Το AKP που ιδρύθηκε στις 14/8/2001, ανέλαβε αυτοδύναμα την διακυβέρνηση της Τουρκίας στις εκλογές του 2002, με 363 βουλευτές. Ο πρόεδρος του AKP Ερντογάν, αφού ξεπεράστηκαν οι εις βάρος του καταδικαστικές αποφάσεις, ανέλαβε Πρωθυπουργός την 15/3/2003. Αξίζει να σημειωθεί, ότι ο Ερντογάν ήδη από τη δεκαετία του 1970 διατηρούσε σχέσεις με τους Αδελφούς Μουσουλμάνους, όντας τότε σύμβουλος του Ερμπακάν, αρχηγού του τότε Ισλαμικού Κόμματος Εθνικής Τάξης, MNP³⁵, ένα εθνικιστικό ισλαμιστικό κόμμα που απέρριπτε τη δυτική επιρροή και απαγορεύθηκε το 1971 για παραβίαση του Συντάγματος(Hoffmann&Cemgil, 2016).

Ο Νταβούτογλου οραματίζεται την Τουρκία ως ηγέτη του μουσουλμανικού και τουρκόφωνου κόσμου³⁶ απανταχού γης. Για τον Νταβούτογλου οι οντότητες του ιστορικού, γεωγραφικού και πολιτιστικού βάθους αποτελούν βασικές συνιστώσες του στρατηγικού βάθους. Συγκεκριμένα το Δόγμα Νταβούτογλου κινείται σε δύο άξονες ασκήσεως γεωστρατηγικής επιρροής: α) τον οικονομικό και ενεργειακό με ιδιωτικές επενδύσεις στην Κεντρική Ασία, ανάπτυξη Υποδομών, ενίσχυση του διαμετακομιστικού ρόλου της Τουρκίας και ανάπτυξη πυρηνικής ενεργειακής βιομηχανίας, β) τον πολιτιστικό με την ενδυνάμωση και προβολή γλωσσικής και πολιτιστικής συγγένειας και σύσφιξη δεσμών μέσω του ισλαμικού πολιτιστικού εργαλείου(Μάζης, 2017, pp. 479, 480).

³² Παρά την αποπομπή του Νταβούτογλου, από το AKP με εντολή Ερντογάν, το δόγμα Νταβούτογλου υφίσταται και ακολουθείται πιστά από τον Ερντογάν.

³³ Η πρώτη έκδοση η οποία συμπίπτει με την ίδρυση του AKP.

³⁴ Η κατά την παρούσα μελέτη χρησιμοποιηθείσα ελληνική έκδοση.

³⁵ Milli Nizam Partisi

³⁶ Χάρτης 11.

Στόχος της Άγκυρας είναι να ελέγξει πλήρως την διέλευση των υδρογονανθράκων της Λεκάνης της Λεβαντίνης και να αποτρέψει την ύπαρξη κοινού θαλασσίου ορίου μεταξύ των ΑΟΖ της Ελληνικής και της Κυπριακής Δημοκρατίας³⁷. Έτσι, επιδίωξή της είναι να μετατραπεί η Τουρκία σε διεθνή κόμβο μεταφοράς ενέργειας στη Μέση Ανατολή. Όμως, οι επιδιώξεις αυτές της Τουρκίας δεν προβάλλονται στα πλαίσια του 'ευρωατλαντισμού', αλλά στα πλαίσια μιας «νεο-οθωμανικής διεθνούς κυριαρχίας» (Μάζης, 2018, p. 1319).

4.7. Οι θεωρητικές επιδράσεις στο έργο του Αχμέτ Νταβούτογλου

Στο έργο του Νταβούτογλου, «Στρατηγικό Βάθος της Τουρκίας» (Νταβούτογλου, 2010), είναι εμφανείς οι επιρροές της διεθνούς επιστημονικής βιβλιογραφίας γύρω από τον χώρο της πολιτικής επιστήμης και πιο συγκεκριμένα της γεωπολιτικής ανάλυσης, όπως αυτές προκύπτουν μέσα από το επιστημονικό έργο των θεωρητικών, του Hans Morgenthau του Ernst Haas, του Friedrich Ratzel, του Karl Haushoffer και του Benedict Anderson.

Ο όρος «ισορροπία ισχύος» εισήχθη από τον Hans Morgenthau ο οποίος υπήρξε εκ των "θεωρητικών ινδαλμάτων" του Αχμέτ Νταβούτογλου (Μάζης, 2013, p. 31).

Ο Ernst Haas σε συνέχεια της προσέγγισης αυτής διέκρινε τουλάχιστον οκτώ διαφορετικές σημασίες στη χρήση του όρου, εκ των οποίων ο Νταβούτογλου φαίνεται πως υιοθετεί μια σύνθεση των κατωτέρω τριών (Μάζης, 2013, pp. 32-34)

- i. Την ισορροπία ως «ηγεμονία» (hegemony) ή επιδίωξη ηγεμονίας, όπως συμβαίνει στην περίπτωση του Nicholas J. Spykman (Spykman, 1944, p. σποράδην),
- ii. Την ισορροπία ως «πολιτική ισχύος» (power politics) εν γένει,
- iii. Την ισορροπία ως έναν «παγκόσμιο νόμο της ιστορίας» (universallaw of history).

Η χρησιμοποιούμενη ορολογία για τις έννοιες που αποδίδει στα «φυσικά και πολιτικά σύνορα», στην «κεντρική στρατηγικώς περιοχή»³⁸ και στον «αγώνα για τον χώρο»³⁹ των ανταγωνιζομένων εθνικοκρατικών δρώντων αποδεικνύουν ότι

³⁷ Χάρτης 10.

³⁸ Mittelage / core areas.

³⁹ Kampf um Raum.

επηρεάζεται από τις ρατσελιανές⁴⁰ θεωρίες περί «ζωτικού χώρου»⁴¹(Νταβούτογλου, 2010, pp. 171-180).

Κατά τον Νταβούτογλου, με βάση την θεωρία του Karl Haushoffer την οποία και υιοθετεί, τα σύνορα αποτελούν βιογεωγραφικές οντότητες μη δεσμευόμενες από νομικούς περιορισμούς (Νταβούτογλου, 2010, p. 174). Όπως ακριβώς ο Γερμανός γεωγράφος υποστήριζε την ελαστικότητα και την ευελιξία των συνόρων, παρομοίως και ο Νταβούτογλου αμφισβητεί και αναθεωρεί την Συνθήκη της Λωζάνης⁴² η οποία καθόρισε τα σύνορα της σύγχρονης Τουρκικής Δημοκρατίας. Είναι επίσης εμφανής η επιρροή του γεωγράφου και φυσιοδίφη Friedrich Ratzel, όσον αφορά στον 'Ζωτικό Χώρο – Lebensraum' (Στογιάννος, 2017, pp. 257-262).

Η επιρροή του Benedict Anderson εντοπίζεται σε μια κατασκευή του φαντασιακού στην πολιτική διάσταση της νεο-οθωμανικής πραγματικότητας με παρονομαστή τον ισλαμισμό (Davutoğlu, 2001, pp. 158, 167-9, 213, 298), όπως ακριβώς, κατά τον Benedict Anderson, είναι θρησκευτικού χαρακτήρα η σχέση του έθνους με τον εθνικισμό και όχι πολιτικού και πως το έθνος προηγείται του εθνικισμού (Anderson, 1997, pp. 26-27).

⁴⁰Friedrich Ratze.

⁴¹Lebensraum.

⁴² Χάρτης 3.

5. Η τουρκική εξωτερική πολιτική στο σύμπλοκο της Μέσης Ανατολής

Οι επιδιώξεις της Τουρκίας στα πλαίσια του νταβουτογλιανού δόγματος, οι ανταγωνιστικές σχέσεις του Ιράν με τις ΗΠΑ, η στάση του Ισραήλ έναντι της αυξημένης ιρανικής επιρροής στο σύστημα, ο ρόλος της λιβανικής Χεζμπολά και οι ανταγωνισμοί ισχύος των ΗΠΑ με τη Ρωσία στην ευρύτερη περιοχή αποτελούν ορισμένα από τα σημαντικά ζητήματα που επηρεάζουν το σύνολο του συστήματος της Μέσης Ανατολής(Σαρλής, 2019, p. 11)⁴³.

Οι περιφερειακοί στόχοι της Τουρκίας στο εξεταζόμενο σύστημα, και συγκεκριμένα στα δύο Υποσυστήματα Α' και Β', θα αναλυθούν, ποσοτικά και ποιοτικά, επί τη βάσει μετρήσιμων δεδομένων που θα παρουσιασθούν στα επόμενα κεφάλαια, ως πληροφοριακοί Πίνακες δεδομένων και Γεωπολιτικών Δεικτών.

Στην παρούσα έρευνα ως κύρια πηγή των πληροφοριών που θα παρατεθούν ως Πίνακες και ως ΓΔ, χρησιμοποιήθηκαν κυβερνητικές ιστοσελίδες των ΗΠΑ, όπως «The World Factbook (cia.gov) » και «<https://databank.worldbank.org>».

5.1. Υποσύστημα Α'

Το δαβουτογλιανό ιδεολόγημα, *«της προστασίας των απανταχού ισλαμικών πληθυσμών»*, καθώς και *«της αντιμετώπισης του κινδύνου αποσχιστικών κινημάτων στην χώρα»*, μέσω εθνικών μειονοτήτων, όπως της κουρδικής(Davutoğlu, 2001, p. σποράδην) και (Νταβούτογλου, 2010, p. σποράδην), αποτελούν τα εργαλεία με τα οποία η Τουρκία στοχεύει να προβάλλει την ισχύ της στο Υποσύστημα Α'. Τα εθνικά και πολιτιστικά (θρησκεία, γλώσσα...) δεδομένα των χωρών και τέως επαρχιών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, παρουσιάζονται στους επόμενους Πίνακες. Η Τουρκία, η οποία αυτοπροσδιορίζεται ως κληρονόμος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, προβάλλει ισχύ στον συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο, εργαλειοποιώντας τον σουνιτικό ισλαμισμό, σε αντιδιαστολή με την αντίστοιχη εργαλειοποίηση του σιτικού ισλαμισμού, στον ίδιο χώρο από το Ιράν:

⁴³ Από τον πρόλογο του Καθηγητή Ιωάννη Θ. Μάζη.

5.1.1. Ιράκ, πληθυσμιακά, εθνοτικά, κοινωνικά δεδομένα (Πίνακας 1)

Η Δημοκρατία του Ιράκ⁴⁴, με πληθυσμό 39.650.145 (Ιούλιος 2021 εκτ.) είναι μια ομοσπονδιακή κοινοβουλευτική δημοκρατία με πρωτεύουσα τη Βαγδάτη. Το ιρακινό κράτος περιλαμβάνει περί τις 12 εθνοτικές ομάδες στα 438.317 χλμ² έκτασής του ως κάτωθι:

Πίνακας 1: Ιράκ - Εθνοτικές ομάδες, Γλώσσα, Θρησκεία			
Αραβες	75-80%		
Κούρδοι	15-20%		
Τουρκμένοι	5%		
Yezidi			
Shabak			
Kaka'i			
Romani			
Βεδουίνοι			
Ασύριοι			
Κυρκάσιοι			
Sabaeen-Mandaeen			
Πέρσες			
Θρησκείες			
Μουσουλμάνοι	95-98%	Σηίτες	64-69%
		Σουνίτες	29-34%
Χριστιανοί	1%	Καθολικοί	
		Ορθόδοξοι	
		Προτεστάντες	
		Ασύριοι	
Άλλες	1-4%		
Ομιλούμενες γλώσσες			
Αραβικά (επίσημη), Κουρδική (επίσημη),Τουρκμένικα (τουρκική διάλεκτος), Συριακή (Νεοαραμαϊκή) και Αρμενική είναι επίσημες γλώσσες σε περιοχές όπου οι φυσικοί ομιλητές αυτών των γλωσσών αποτελούν την πλειοψηφία του πληθυσμού.			
Ίδετε Iraq - TheWorldFactbook (cia.gov) [τελευταία πρόσβαση 19/11/2021].			

⁴⁴Republic of Iraq

5.1.2. Συρία, πληθυσμιακά, εθνοτικά, κοινωνικά δεδομένα (Πίνακας 2)

Η Συρία⁴⁵, με πληθυσμό 20,384,316 (Ιούλιος 2021 εκτ.) είναι μια προεδρική δημοκρατία με πρωτεύουσα την Δαμασκό. Το συριακό κράτος περιλαμβάνει περί τις 11εθνοτικές ομάδες στα 187,437χλμ² έκτασής του ως κάτωθι:

Πίνακας 2: Συρία - Εθνοτικές ομάδες, Γλώσσα, Θρησκεία			
Άραβες	50%		
Αλαουίτες	15%		
Κούρδοι	10%		
Λεβαντίνοι	10%		
Δρούζοι	15%		
Ισμαηλίτες			
Ιμάμη (Imami)			
Νουσαϊρή (Nusairi)			
Ασύριοι			
Τουρκμένοι			
Αρμένιοι			
Θρησκείες			
Μουσουλμάνοι	87%	Σουνίτες	74%
		Αλαουίτες	13%
		Ισμαηλίτες	
		Σίιτες	
Χριστιανοί	10%	Ορθόδοξοι	
		Ουνίτες (Uniate)	
		Νεστοριανοί	
Δρούζοι	3%		
Ομιλούμενες γλώσσες			
Η Αραβική (επίσημη), η Κουρδική, η Αρμενική, η Αραμαϊκή, η Κιρκαδιανή, η Γαλλική και η Αγγλική γλώσσα.			
Ίδετε Syria - TheWorldFactbook (cia.gov) [τελευταία πρόσβαση 19/11/2021].			

Το Ιράκ και η Συρία, παρουσιάζουν κοινά, εθνοτικά, θρησκευτικά και γλωσσικά χαρακτηριστικά. Όμως, δεν μπορεί να αγνοηθεί, όπως φαίνεται και στους δύο προηγούμενους πίνακες, το γεγονός ότι οι κοινωνίες των χωρών της Μέσης

⁴⁵Syrian Arab Republic

Ανατολής, συμπεριλαμβανομένης της Τουρκίας, αποτελούν ένα μικρόκοσμο θρησκειών, γλωσσών και εθνικών ομάδων. Με το ξέσπασμα των λαϊκών εξεγέρσεων της αποκαλούμενης «Αραβικής Άνοιξης», το 2010, τόσο τα καθεστώτα όσο και οι αντιτιθέμενοι κατέφυγαν στον σεχταρισμό. Ταυτόχρονα, οι περιφερειακές δυνάμεις ενθάρρυναν τον σεχταρισμό για την ενίσχυση της θέσης τους στη σύγκρουση για την κινητοποίηση των συμμάχων των. Αυτές οι συγκρούσεις, στη Συρία, όχι μόνο προκάλεσαν τον συριακό εμφύλιο, αλλά έχουν μετατραπεί σε πόλεμο διά αντιπροσώπων⁴⁶(Mazis, 2021), με περιφερειακούς και διεθνείς δρώντες να επεμβαίνουν(Mazis&Sarlis, 2013). Ο Άσαντ έλαβε την στήριξη της Ρωσίας, του Ιράν και της Χεζμπολά, ενώ οι ομάδες ανταρτών έχουν υποστηριχθεί από τις Ηνωμένες Πολιτείες την Τουρκία, τη Σαουδική Αραβία, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και το Κατάρ, μεταξύ άλλων. Η πληθώρα των δρώντων στον πόλεμο και η ποικιλομορφία των υπερασπιζόμενων συμφερόντων επιδείνωσαν την κατάσταση σε βαθμό μηδενικού αποτελέσματος. Κατά τον Raymond Hinnebusch, ο σεχταρισμός υπήρξε ένα όχημα αντεπανάστασης, που μπλόκαρε τον μετασχηματισμό της περιοχής, όπως τον ονειρεύονταν οι εμπνευστές της Αραβικής Άνοιξης(Hinnebusch, 2016).

5.1.3. Τρομοκρατικές οργανώσεις –μη κρατικά μορφώματα- που δρουν στο υποσύστημα Α' (Πίνακας 3)

Το ΥΠΕΞ⁴⁷ των ΗΠΑ, ανακήρυξε, παγκοσμίως, 65 τρομοκρατικές οργανώσεις, εκ των οποίων οι 21 δρουν στο υπό εξέταση υποσύστημα Α', και εκ των οποίων οι 13 στοχεύουν στο κράτος του Ισραήλ άμεσα ενώ οι υπόλοιπες το στοχεύουν έμμεσα.

Επίσης από αυτές τις 21:

Οι 9 επιδιώκουν την εγκαθίδρυση Ισλαμικού κράτους.

Οι 3 επιδιώκουν την ίδρυση μαρξιστικών-λενινιστικών κυβερνήσεων.

Οι 2 επιδιώκουν την ίδρυση κοσμικών (μπααθικών) κυβερνήσεων.

Πίνακας: 3						
Τρομοκρατικές οργανώσεις στο Υποσύστημα Α'						
	Όνομα	Σκοπός	Στόχος	Ηγεσία	Περιοχές λειτουργίας	Οικονομική & άλλη στήριξη
1	AbdallahAzzamBrigades	Απαλλαγή της ΜΑ από τη δυτική επιρροή	Σίιτες μουσουλμάνοι, Χεζμπολά,	Sirajeddin ZURAYQAT	Γάζα, Συρία, Λίβανος	Μη διαθέσιμη

⁴⁶Σχεδιάγραμμα 1, στο παράρτημα Χαρτών και σχεδιαγραμμάτων.

⁴⁷US State Department

		& διαταραχή της οικονομίας του Ισραήλ	Ισραήλ			
2	Al-Aqsa Martyrs Brigade	Εκδίωξη ισραηλινών από την Δυτική Όχθη & ίδρυση παλαιστινιακού κράτους πιστό στη Φατάχ.	Ισραηλινοί αξιωματικοί Στρατού	Zakial-SAKANI	Γάζα, Δυτική Όχθη	Ιράν
3	al-Nusra Front (ANF) /Hay'atTahrir al-Sham (HTS)	Ενοποίηση τζιχαντιστικών ομάδων που δρουν στη Συρία, εδραίωση ελέγχου του Ιντλίμπ, εκδίωξη του Άσαντ και εγκαθίδρυση σουνιτικού ισλαμικού κράτους.	Αξιωματούχοι του καθεστώτος Άσαντ, ISIS,	al-JAWLANI	Ίντλιμπ	Φόροι από τοπικούς πληθυσμούς & δωρητές με έδρα τον Κόλπο
4	al-Qa'ida	Ίδρυση χαλιφάτου υπό αυστηρής σαλαφικής ερμηνείας της σαρήα.	Σιήτες μουσουλμάνοι, κυβερνήσεις αποστάτες του Ισλάμ.	Aymanal-ZAWAHIRI	Συρία, Αραβική χερσόνησος, χώρες Μαγκρέμπ, κ.ά.	Κράτη του Κόλπου & «ευαγή» ισλαμικά ιδρύματα
5	HAMAS	Διατήρηση του ελέγχου της Λωρίδας της Γάζας για να διευκολύνει τους παλαιστινιακούς εθνικιστικούς στόχους.	Στρατιωτικές δυνάμεις του Ισραήλ, ISIS, κ.ά. σαλαφιστές ένοπλοι μαχητές.	Ismail HANIYEH	Γάζα, Δυτική Όχθη	Ιράν
6	Hizballah	Εκδίωξη δυτικής επιρροής από τον Λίβανο και την ΜΑ, καταστροφή του κράτους του Ισραήλ και εγκαθίδρυση ισλαμικής κυριαρχίας στον Λίβανο και τα παλαιστινιακά εδάφη.	Δυνάμεις ασφαλείας και απλοί ισραηλινοί πολίτες, Εβραίοι, δυτικές και αμερικανικές δυνάμεις, σύμβολα δυτικής επιρροής στη ΜΑ.	ShaykhSayyid Hasan NASRALLAH	Λίβανος, Συρία, Ευρώπη, Ασία, Αφρική.	Ιράν
7	Hurras al-Din	Εκδίωξη του Άσαντ και αντικατάσταση με σουνιτικό ισλαμικό κράτος.	Καθεστωτικές δυνάμεις Συρίας, τουρκικές και ρωσικές στρατιωτικές δυνάμεις.	Syrianjihadist Samir HJAZI	Ιντλίμπ, Λατάκια, Χάμα, Ράκκα	Δωρεές από αντιφρο νούντες του καθεστώτος Άσαντ.

8	Islamic Jihad Union	Υποστήριξη της al-Qa'ida για ίδρυση χαλιφάτου, εκδίωξη ξένων στρατευμάτων από το Αφγανιστάν.	Συριακές καθεστωτικές δυνάμεις	Μη διαθέσιμο	Συρία, Κεντρική Ασία, Ευρώπη, βόρειο Αφγανιστάν.	Μη διαθέσιμη
9	Islamic Revolutionary Guard Corps /Qods Force	Εξάπλωση ιρανικής / σιιτικής επιρροής.	Ισραηλινοί και σουνιτικοί στόχοι	General Hossein SALAMI & Brigadier General Ismail QAANI	Ιράν, MA	Ιράν
10	ISIS Islamic State of Iraq and ash-Sham	Αντικατάσταση της παγκόσμιας τάξης με ένα παγκόσμιο ισλαμικό κράτος.	Οι αντιπολιτευόμενοι της ισλαμικής ιδεολογίας.	Hajji Abdullah al-IFRI	Ιράκ, Συρία	Εγκληματικές πράξεις
11	Jaysh Rijal al-Tariq al-Naqshabandi	Τερματισμός της εξωτερικής επιρροής στο Ιράκ και ανατροπή της ιρακινής κυβέρνησης με αντικατάστασή της από κοσμική μπάαθικη.	Ιρακινές στρατιωτικές και δυνάμεις ασφαλείας, Ιρακινοί Κούρδοι που είναι στρατευμένοι σε οποιαδήποτε αποσχιστική οργάνωση.	Izzat Ibrahim al-DOURI, τέως αντιπρόεδρος του Επαναστατικού ή Συμβουλίου του Σαντάμ	Σαλάχαντ Ντιν, Νινεβή, Τκρίτ, Κιρκούκ, Μοσούλη και αλ-Hawija στο βορρά.	Τέως μέλη του καθεστώτος Σαντάμ, μέλη μεγάλων ιρακινών φυλών, συμπαθούντες από κράτη του Κόλπου.
12	Kahane Chai	Απέλαση Αράβων από τα βιβλικά εδάφη του Ισραήλ. Αποκατάσταση του βιβλικού κράτους του Ισραήλ, που θα συμπεριλαμβάνει τη Γάζα και τη Δυτική Όχθη.	Παλαιστίνιοι, Ισραηλινοί Άραβες, αξιωματούχοι	Michael GUZOFSKY, David HALLVRY, και Baruch MARZEL	Δυτική Όχθη, Κιργιάτ Άρμπα	Οπαδοί από Ευρώπη, Ισραήλ και ΗΠΑ

13	Kata'ibHizballah	Ανατροπή της ιρακινής κυβέρνησης ώστε να εγκατασταθεί σιιτική ισλαμική κυβέρνηση χωρίς την αμερικανική επιρροή.	Μαχητές του ISIS, μουσουλμάνοι συννίτες πολίτες, ανταγωνιστικές σιιτικές σχέτες, αξιωματούχοι των ΗΠΑ.	Πενταμελές συμβούλιο Σούρα	Βαγδάτη, Νινεβή, αλ-Ανμπάρ, Μπάμπιλ, Βασόρα, Maysan, DhiQar, και Wasit	Χεζμπολλάχ, ιρανικές πηγές μέσω εράνων, εγκληματικές πράξεις, νόμιμες εταιρείες ακινήτων, επενδύσεων.
14	Kurdistan WorkersParty (PKK)	Προώθηση της κουρδικής αυτονομίας. Πολιτικά και πολιτιστικά δικαιώματα στην Τουρκία, το Ιράν, το Ιράκ και τη Συρία. Δημιουργία ανεξάρτητου κουρδικού κράτους με επίκεντρο τη νοτιοανατολική Τουρκία.	Τούρκοι αξιωματούχοι, μέλη του τουρκικού Στρατού.	Ο φυλακισμένος Οτζαλάν που αποτελεί σύμβολο του κινήματος. Ο Murat KARAYILA Ν με τριμελές συμβούλιο ηγείται του ένοπλου κλάδου.	Όρη Καντίλ, ΝΑ Τουρκία. Συνδεδεμένες ομάδες δρουν στην ΝΔ Συρία και στο Ιράν.	Κουρδικές κοινότητες της Τουρκίας, της Συρίας, Ιράκ, Ιράν και κουρδική διασπορά.
15	Mujahidin Shura Council in the Environs of Jerusalem	Καταστροφή του ισραηλινού κράτους.	Χαμάς και Ισραήλ	Στρατιωτικό συμβούλιο	Γάζα	Μη διαθέσιμη
16	PalestineIslamicJihad	Καταστροφή του ισραηλινού κράτους. Ίδρυση ισλαμικού ισραηλινού κράτους στην ιστορική Παλαιστίνη (Ισραήλ, Γάζα, Δυτική Όχθη)	Στρατιωτικό προσωπικό και άμαχοι πολίτες του Ισραήλ.	Ziyadal-NAKHALLA Η και 8-μελές συμβούλιο.	Γάζα, Δυτική Όχθη, Λίβανος, Συρία, ΜΑ.	Ιράν, Χεζμπολά

17	PalestineL iberationFr ont – AbuAbbas Faction	Καταστροφή του ισραηλινού κράτους. Ίδρυση μαρξιστικού παλαιστινιακού κράτους.	Στρατιωτικό προσωπικό και δυνάμεις ασφαλείας του Ισραήλ.	Dr. Wasil ABU YUSUF, επί μακρόν μέλος της PLO.	Γάζα, Δυτική Όχθη, Λίβανος, Συρία	Μη διαθέσιμη
18	PFLP- GeneralCo mmand	Διατήρηση του καθεστώτος Άσαντ. Καταστροφή του κράτους του Ισραήλ. Ίδρυση κοσμικού παλαιστινιακού κράτους.	Παραστρατιωτικ ές οργανώσεις που μάχονται το καθεστώς Άσαντ. Στο παρελθόν, Στρατιωτικό προσωπικό και πολίτες του Ισραήλ.	Talal NAJI	Συρία, Λίβανος, Γάζα	Χεζμπολά, Συρία, Χαμάς
19	Popular Front for the Liberation of Palestine	Καταστροφή του ισραηλινού κράτους. Ίδρυση μαρξιστικού παλαιστινιακού κράτους με πρωτεύουσα την Ιερουσαλήμ.	Ισραηλινές στρατιωτικές δυνάμεις στην Γάζα.	Ahmad SA'DAT, Abd-al-Rahim MALLUH	Γάζα, Ισραήλ, Λίβανος, Δυτική Όχθη.	Μη διαθέσιμη
20	Revolution ary People's Liberation Party/Fron t (DHKP/C)	Εγκαθίδρυση μαρξιστικής- λενινιστικής κυβέρνησης στην Τουρκία.	Στρατιωτικοί, δυνάμεις ασφαλείας, επιχειρηματίες και άμαχοι Τούρκοι πολίτες.	Μη διαθέσιμη πληροφόρηση	Τουρκία (Αδανα, Αγκυρα, Κωνσταντινούπολ η, Σμύρνη), Ευρώπη.	Δωρεές από Ευρώπη
Πηγή: https://www.cia.gov/the-world-factbook/references/terrorist-organizations/ [τελευταία πρόσβαση την 24/11/2021]						

Στον ανωτέρω Πίνακα 3 εμφανίζονται οι τρομοκρατικές οργανώσεις, οι στόχοι τους καθώς και οι περιοχές δράσης τους που συμπίπτουν με τα τουρκικά συμφέροντα. Σε αυτόν τον πίνακα επίσης γίνεται εμφανές πως το Ιράν με οικονομική και στρατιωτική βοήθεια, ανταγωνίζεται την Τουρκία υποστηρίζοντας μουσουλμανικές οργανώσεις, του σιιτικού όμως δόγματος, και κυρίως για τα δικά του συμφέροντα και την ιρανική –έναντι της τουρκικής- προβολής ισχύος στην Μέση Ανατολή.

Η σεχταριστική διάσταση, επίσης, γίνεται εμφανής και στον Πίνακα 3. Ο Άσαντ, στην προσπάθειά του να προστατέψει τις θρησκευτικές μειονότητες ώστε να εμφανισθεί ως ήπιος και ενωτικός ηγέτης στη διεθνή κοινότητα, δεν δίστασε να οπλίσει τις μειονότητες καταφεύγοντας και σε εξοπλιστική βοήθεια από το Ιράν και των σιιτικών του δορυφόρων που προσέφεραν ζωτικής σημασίας βοήθεια στο καθεστώς για την επιβίωσή του (Alvarez-Ossorio, 2019, pp. 47-58). Επιπλέον, μερικές ομάδες ανταρτών έχουν επιδείξει την σεχταριστική τους φύση αναφερόμενοι στους

Αλαουίτες ως αποστάτες του Ισλάμ και καλώντας για γκεχάντ με στόχο την θέσπιση Ισλαμικού Κράτους που να κυβερνάται με την Σαρία, με την οποία θα καταστρατηγούνται τα δικαιώματα των μειονοτήτων. Ο ISIS και σε μικρότερη έκταση η Al-Nusra μοιράζονται τη σαλαφιστική-τζιχαντιστική ιδεολογία που δαιμονοποιεί το σιτικό Ισλάμ και τα παρακλάδια του (Alvarez-Ossorio, 2019, pp. 47-58). Το μέτωπο Al-Nusra, στόχο είχε να βοηθήσει τον λαό του Λεβάντε ενάντια στο καθεστώς του Άσαντ. Όμως, δεν επεδίωκαν την εγκαθίδρυση μιας δημοκρατικής Συρίας, αλλά μια γκεχάντ για την ανατροπή του αποστάτη, κατ' αυτούς, Άσαντ, με την καθιέρωση στη θέση του ενός ισλαμικού χαλιφάτου. Ο στόχος του σουνιτικού ISIS ήταν να καταπολεμήσει τις σιτικές ιρανικές οργανώσεις ώστε να ελέγξει την Μέση Ανατολή (Alvarez-Ossorio, 2019, pp. 47-58). Οπότε, το Ιράν, ο κύριος στρατηγικός εταίρος του Άσαντ, εκμεταλλευόμενο την εμπλοκή των σαλαφιστικών – τζιχαντιστικών οργανώσεων κινητοποίησε τις δικές του τοπικές οργανώσεις-πίονια με πρώτη την Λιβανική Χεζμπολά (Alvarez-Ossorio, 2019, pp. 47-58).

Η βρετανική εφημερίδα The DailyMail, της 30ής Αυγούστου 2016, εμφανίζει ως μια μυστική έκθεση που διέρρευσε, τα παρακάτω στοιχεία σχετικά με την στρατιωτική εμπλοκή του Ιράν στη Συρία:

Σίιτες πολεμιστές στη Συρία: 60.000 έως 70.000, οι οποίοι διανέμονται ως εξής:

20.000 από τις τάξεις των Ιρακινών Σιτικών Μαχητών

16.000 από την Προεδρική Φρουρά και τον Ιρανικό Στρατό

15.000 από τους μαχητές AfghanFatemioun

10.000 ανήκοντες στη Χεζμπολά

5.000 μαχητές Zeynabun από το Πακιστάν.

Το Ιράν, με την ενεργό συμμετοχή του στον πόλεμο της Συρίας είχε ως στόχο να διατηρήσει στη σφαίρα επιρροής του, το σιτικό τόξο, στη Μέση Ανατολή, μια χερσαία γέφυρα που ενώνει το Ιράν με τον Λίβανο μέσω Ιράκ και Συρίας, χαλώντας ταυτοχρόνως τα σχέδια της Τουρκίας. Με την εμφάνιση και του ISIS, με την σαφώς σεχταριστική αντισιιτική ρητορική, το Ιράν ενεργοποίησε την δράση των αντιπροσώπων του στην περιοχή, με πρώτη την Χεζμπολά. Ακολούθησαν διάφορες σχέτες / φατρίες καταγωγής Ιράκ, Αφγανιστάν και Πακιστάν καθοδηγούμενες στο πεδίο υπό την διοίκηση της Ιρανικής Ρεπουμπλικανικής Φρουράς. Η εμπλοκή της Χεζμπολά στον πόλεμο της Συρίας χρονολογείται από τον Φεβρουάριο του 2012. (Alvarez-Ossorio, 2019, pp. 50-58).

Η Οργάνωση «Αδελφοί Μουσουλμάνοι»

Η Οργάνωση «Αδελφοί Μουσουλμάνοι» δεν συμπεριλαμβάνεται στην λίστα των τρομοκρατικών οργάνωσεων του SD, όμως, έχει χαρακτηριστεί ως τρομοκρατική οργάνωση από την χώρα στην οποία γεννήθηκε, την Αίγυπτο. *«Η υποστηριζόμενη από το στρατό προσωρινή αιγυπτιακή κυβέρνηση κήρυξε τους Αδελφούς Μουσουλμάνους τρομοκρατική οργάνωση αφού την κατηγόρησε για θανατηφόρα επίθεση σε αρχηγείο της αστυνομίας νωρίτερα αυτή την εβδομάδα»*(BBC, 2013).

«Να χαρακτηριστεί η Μουσουλμανική Αδελφότητα τρομοκρατική οργάνωση» ζητούν Αμερικανοί γερουσιαστές και βουλευτές. Ο Ρεπουμπλικανός γερουσιαστής Τεντ Κρουζ (TedCruz) και ο Ρεπουμπλικανός βουλευτής Μάριο Ντιάζ Μπαλάρτ (MarioDíaz-Balart) παρουσίασαν ένα νομοσχέδιο που προτρέπει το SD να χρησιμοποιήσει τη νομική του εξουσία για να χαρακτηρίσει την Μουσουλμανική Αδελφότητα ως *«ξένη τρομοκρατική οργάνωση»*, σημειώνει το SkyNewsArabia και αναμεταδίδει το Βαλκανικό Περισκόπιο(Tribune, 2021).

Ο Sayyid Qutb, μέλος των Αδελφών Μουσουλμάνων τη δεκαετία του 1950 και του 1960, ανέπτυξε το δόγμα της τζιχάντ και η ριζοσπαστική οργάνωση Χαμάς πιστεύεται ότι είναι παρακλάδι των Παλαιστινίων Αδελφών Μουσουλμάνων (Jones & Cullinane, 2013).

Μέλη της κυβέρνησης Τραμπ άσκησαν πιέσεις για να χαρακτηρίσουν τους Αδελφούς Μουσουλμάνους, το παλαιότερο και μεγαλύτερο ισλαμικό κίνημα στον κόσμο, ως μια Ξένη Τρομοκρατική Οργάνωση (FTO) (Hamid, 2017).

Η διακυβέρνηση του AKP, ως αυθεντία ιερατείου, συνδέει τα αναπάντητα και άλυτα εγκόσμια προβλήματα της τουρκικής εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής, με αμφισβητήσιμες και μεταφυσικές συνδηλώσεις, επί του ιδεολογικού υποβάθρου που την συνδέει με τους Αδελφούς Μουσουλμάνους(Ζηκόπουλος , 2022).

5.1.4. Η συνεργασία της Τουρκίας με παραστρατιωτικές οργανώσεις

Η στήριξη της Τουρκίας προς τις αντιπολιτευόμενες ένοπλες οργανώσεις είναι συγκεκαλυμμένη στον ανωτέρω Πίνακα 3.Ενώ το Ιράν καταδεικνύεται ονομαστικά, στην ανωτέρω λίστα ως «υποστηρικτής τρομοκρατών», το ίδιο δεν συμβαίνει με την σύμμαχο και μέλους του NATO, Τουρκία. Όμως η Τουρκία με τις δηλώσεις της και την έμπρακτο στρατιωτική υποστήριξή της προς το μέρος των υποστηρικτών της διάλυσης της Συρίας δια της ανατροπής Άσαντ, ξεκαθαρίζει τη θέση της, η ίδια, ενστερνιζόμενη τις θέσεις των αντιπάλων του Άσαντ(Γεωργακόπουλος, 2021, p.

σποράδην). Η εμπλοκή της Τουρκίας σε επίπεδο οργάνωσης, υποστήριξης και εργαλειοποίησης των παραστρατιωτικών οργανώσεων, έχουν σκοπό να εξυπηρετήσουν τα στενά και ευρύτερα συμφέροντα της Άγκυρας στην περιοχή(Παούνης, 2018, p. σποράδην).

Είναι εμφανές πλέον, ότι για τους επαναστάτες της Συρίας, το Ισλάμ λειτουργεί ως ιδεολογική βάση, ως σεχταριστικό αποδεικτικό ταυτότητας και ως ένα αποτελεσματικό εργαλείο κινητοποίησης στις σουνιτικές μουσουλμανικές περιοχές, ώστε η Τουρκία να προσπαθήσει να πραγματοποιήσει τον διπλό στόχο της που ήταν να εκδιώξει από την εξουσία του Basharal-Assad ώστε να ιδρυθεί ένα σουνιτικόισλαμιστικό καθεστώς με προδιαγραφές Αδελφών Μουσουλμάνων, και να αποτρέψει την μετατροπή του συριακού Κουρδιστάν σε καταφύγιο του PYD⁴⁸.

5.1.5. Στρατιωτικές επιχειρήσεις της Τουρκίας στη Συρία και το Ιράκ (Πίνακες 4 & 5)

Αρχικά, Ερντογάν απέβλεπε στην ανατροπή του αλαουιτικού καθεστώτος του Basharal-Assad και την εγκαθίδρυση μιας σουνιτικής, φιλοτουρκικής κυβέρνησης, ωστόσο αυτή η πολιτική άλλαξε το 2015, λόγω της ενίσχυσης της παρουσίας των κούρδων κατά μήκος των τουρκο-συριακών συνόρων, οι οποίοι με αμερικανική στήριξη περιόρισαν το Ισλαμικό κράτος. Αυτή η στροφή της τουρκικής πολιτική στη Συρία συνοδεύτηκε με κλιμάκωση της έντασης στο εσωτερικό της Τουρκίας ανάμεσα στην κυβέρνηση Ερντογάν και τους κούρδους (PKK) το διάστημα των διπλών εκλογών Ιουνίου-Νοεμβρίου 2015. Έτσι, η Άγκυρα στοχεύοντας τις Συριακές Δημοκρατικές Δυνάμεις στη βόρειο Συρία που είχαν εδραιώσει την παρουσία τους (ιδιαίτερα το 2016 μετά τη ανακατάληψη από το ισλαμικό κράτος της κουρδικής πόλης Κομπανί) προέβη σε τέσσερεις στρατιωτικές επεμβάσεις το διάστημα 2016-2020 και παράλληλα κατάφερε να αναπτύξει στρατιωτική παρουσία στην επαρχία του Ιντλίμπ βορειοδυτικώς της Συρίας. (Σαρλής, 2020)

Η πραγματοποίηση λοιπόν των δαβουτογλιανών επιδιώξεων, εκτός από την ερντογανική και νταβουτογλιανή ρητορική υποστήριξη, έγινε και με την οργάνωση στρατιωτικών επιχειρήσεων στις χώρες του υποσυστήματος, όπως συνοψίζονται στους παρακάτω πίνακες 4 και 5.

⁴⁸Democratic Union Party, βραχίονας του PKK.

Στην επιχείρηση «Ασπίδα του Ευφράτη» υπήρξαν συντονισμένες επιχειρήσεις μεταξύ των Τουρκικών Ενόπλων Δυνάμεων, και του Ελεύθερου Συριακού Στρατού. Οι δυνάμεις αυτές χρησιμοποιήθηκαν κυρίως σε δύσκολους τομείς όπου αναμένονταν μεγαλύτερες απώλειες με σκοπό των περιορισμό εμπλοκής Τούρκων στρατιωτών με αμάχους. Η συνεργασία αυτή επεκτάθηκε και διευρύνθηκε στις επόμενες επιχειρήσεις εντός της Συρίας. Στην επιχείρηση «Κλάδος Ελαίας» οι ΤΕΔ συνεργάστηκαν με τις οργανώσεις FaylaqAlSham, JayshAlNasr, Free IdlibArmy, και Ταξιαρχία Hamza. Ενδεικτικό επίσης της ευρείας συνεργασίας που είχε η Άγκυρα με τις οργανώσεις αυτές είναι η λειτουργία στρατοπέδου εκπαίδευσης για το FSA εντός της Συρίας και η νοσηλεία αντικαθεστωτικών στρατιωτών σε τουρκικά νοσοκομεία πλησίον των συριακών συνόρων (Παούνης, 2018).

Η Τουρκία, εφαρμόζοντας την επεκτατική εξωτερική πολιτική της, όπως αποκαλύπτεται και με τον ανωτέρω Πίνακα 4, εκτουρκίζει τη βόρεια Συρία, παραβιάζοντας το Διεθνές Δίκαιο, προωθώντας με τη βία τη δημογραφική αλλαγή και με επιπλέον της κρατικής, και με ευρωπαϊκή χρηματοδότηση, όπως αναφέρεται και στην έγκυρη **DieWelt**⁴⁹(Γεωργακόπουλος, 2021, p. σποράδην):

Πίνακας 5:Στρατιωτικές Επιχειρήσεις της Τουρκίας στο Ιράκ		
Όνομα	Ημ/νία	Περιγραφή
Επιχείρηση Αυγή	25/9/1997	Εξουδετερώθηκαν 902 τρομοκράτες
Επιχείρηση Ήλιος	21/2/2008	Εξουδετερώθηκαν 240 τρομοκράτες με απώλειες 27 Τούρκων πολιτοφυλάκων

⁴⁹ *...«Η εκστρατεία συγκέντρωσης χρημάτων φέρει την υπογραφή της αμφιλεγόμενης τουρκικής θρησκευτικής οργάνωσης Dittib, η οποία διαθέτει στη Γερμανία περί τα 800 τζαμιά».

*...«Το Βερολίνο θεωρεί ότι η εισβολή στη Συρία παραβιάζει διεθνές δίκαιο».

*... «Τα συγκεντρωμένα ποσά προορίζονται για την επαρχία Ιντλίμπ...». ... «Τα υπό κατάληψη εδάφη εκτουρκίζονται συστηματικά».

*... «Επικρατεί η εντύπωση ότι τόσο η υπηρεσία Diyanet όσο και μεγάλες τουρκικές οργανώσεις αρωγής έχουν προσδεθεί στο άρμα της επεκτατικής εξωτερικής πολιτικής του Ταγίπ Ερντογάν. Σε πόλεις όπως το Αφρίν και το βόρειο Χαλέπι εκδιώκονται ανεπιθύμητες μειονότητες όπως Κούρδοι, Χριστιανοί και Γεζίντι. Στη θέση τους εγκαθίστανται σύροι Άραβες, συνήθως οικογένειες ακραίων ομάδων. Η Τουρκία και οι συμμαχικές παραστρατιωτικές οργανώσεις προωθούν με τη βία τη δημογραφική αλλαγή. Τα υπό κατάληψη εδάφη εκτουρκίζονται συστηματικά. Και εδώ είναι καθοριστικός ο ρόλος των τουρκικών οργανώσεων αρωγής».

*... «Το πόσο σημαντική είναι για τον πρόεδρο Ερντογάν η υπηρεσία θρησκευτικών ζητημάτων Diyanet, γίνεται εμφανές από τον προϋπολογισμό της. Τα τελευταία δέκα χρόνια δεκαπλασιάστηκε από 1,3 δισεκατομμύρια λίρες σε 13 δις βάσει του κρατικού προϋπολογισμού του 2021».

Διασυνοριακές επιχειρήσεις	17/8-24/10 2011	Εξουδετερώθηκαν 270 τρομοκράτες, Τραυματίστηκαν 210.
Επιχείρηση Μάρτυρας Γιαλτσίν	24/7/2015	Χτυπήθηκαν στόχοι PKK & ISIS
Επιχείρηση Αποφασιστικότητα	11/3/2018	Μέχρι η κυβέρνηση της Βαγδάτης να παρέχει ασφάλεια σε αυτές τις περιοχές που τελούν υπό τον έλεγχο του PKK, ο τουρκικός Στρατός θα παρέχει ο ίδιος ασφάλεια στην περιοχή.
Επιχείρηση Δαγκάνα	27/5/2019	Εναντίον μαχητών PKK
Πηγή: TRT Haber, DHA https://www.trthaber.com/haber/gundem/irakin-kuzeyine-gerceklestirilen-buyuk-harekatlar-417275.html [Τελευταία πρόσβαση 24/11/2021].		

Τον Απρίλιο του 2021, η φιλοκυβερνητική εφημερίδα *Hürriyet*(Ergan, 2021) δημοσιεύει πληροφορίες από το Τουρκικό Υπουργείο Άμυνας: «Οι εκκαθαρίσεις στο βόρειο Ιράκ, στις περιοχές *Metina, Anaşın-Basyan, Kandil, Zap, Gara*, [με πρόσχημα τις αποσχιστικές ενέργειες του PKK]⁵⁰, συνεχίζονται με μακράς εμβέλειας οβίδες (καταιγίδα) και από αέρος με *Sikorsky* και *Chinook*, και με *F16* που εφοδιάζονται με καύσιμα στον αέρα από αεροσκάφη τάνκερ, υποστηριζόμενα από *AWACS*⁵¹. Η ονοματοδοσία της επιχείρησης εισβολής έγινε από τον ίδιο τον πρόεδρο Ερντογάν, ως ‘*Δαγκάνα-Κεραυνός*⁵²’ και ‘*Δαγκάνα-Αστραπή*⁵³’». Ο πρόεδρος Ερντογάν συνδεδεμένος στο Κέντρο Επιχειρήσεων, δήλωσε ότι «στόχος μας είναι να εξαλείψουμε πλήρως την τρομοκρατική παρουσία που επιχειρείται να δημιουργηθεί στα νότια σύνορά μας και να εξαλείψουμε τις απειλές»(Ergan, 2021).

Η Τουρκία, για την υποστήριξη των ανωτέρω επιχειρήσεων, εγκαθιστά στρατιωτικές βάσεις στο βόρειο Ιράκ. Σύμφωνα με εκπρόσωπο των Κούρδων, τουρκικά στρατεύματα έχουν ήδη μετακινηθεί έως και 25 μίλια μέσα στο έδαφος του Ιράκ, στο πλαίσιο της επιχείρησης «*Claw-Tiger*», ανέφερε το δίκτυο *AlArabiya*(sputniknews, 2020).

Ο υπουργός Εσωτερικών της Τουρκίας Σουλεϊμάν Σοϊλού δήλωσε σε συνεδρίαση του κυβερνώντος κόμματος AKP ότι η τελευταία επίθεση στο Κουρδιστάν θα συνεχιστεί

⁵⁰ Τα εντός αγκύλης, ανήκουν στην συγγραφέα της εργασίας.

⁵¹ Ίδετε Χάρτη 13.

⁵²Pençe-Şimşek.

⁵³Pençe-Yıldırım.

και τα κέρδη της Τουρκίας θα εδραιωθούν με την κατασκευή νέας βάσης στη Μετίνα, «όπως κάναμε στη Συρία». Μερικές μέρες πριν, ο πρόεδρος Ερντογάν είχε δηλώσει ότι «δεν υπάρχει χώρος για την αυτονομιστική τρομοκρατική οργάνωση στο μέλλον της Τουρκίας, του Ιράκ ή της Συρίας» προσθέτοντας «θα συνεχίσουμε να πολεμάμε μέχρι να εξαλείψουμε αυτές τις συμμορίες δολοφόνων, οι οποίοι προκαλούν μόνο δάκρυα και καταστροφή» (nemesi, 2021).

Οι εν λόγω επιχειρήσεις της Τουρκίας στο Ιράκ και την Συρία, αποτελούν επίσης αντικείμενο συζητήσεων στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, όπου περιγράφονται και αναφορές από διεθνή μέσα για χρήση χημικών (Björk, 2021).

5.1.6. Γεωπολιτικοί Δείκτες Υποσ/τος Α' (Πίνακες 6, 6^α, 7)

Στρατιωτικές δαπάνες % επί του ΑΕΠ (Πίνακας 6, 6^α, 7)

Πίνακας 6: Στρατιωτικές δαπάνες - Υποσύστημα Α'												
	Στρατιωτικές Δαπάνες*				Προσωπικό Ενόπλων Δυνάμεων				Μεταφορές όπλων (τιμές δεικτών τάσης)			
	% επί ΑΕΠ		% επί δαπανών Κεντρικής Κυβέρνησης		χιλιάδες		% επί εργατικού δυναμικού		Εξαγωγές		Εισαγωγές	
	2010	2020	2010	2020	2010	2018	2010	2018	2010	2020	2010	2020
Syrian Arab Republic	4.1	..	13.6	..	403	258	7.0	5.0	20	..	413	72
Iran, Islamic Rep.	2.8	2.2	15.2	11.7	563	650	2.3	2.3	45	..	97	2
Iraq	2.7	4.1	5.5	8.3	802	336	11.0	3.3	..	..	436	1
Turkey	2.3	2.8	6.3	7.5	613	512	2.4	1.6	72	141	485	86

Πηγή: World Development Indicators <https://databank.worldbank.org> [Last Updated: 09/15/2021].

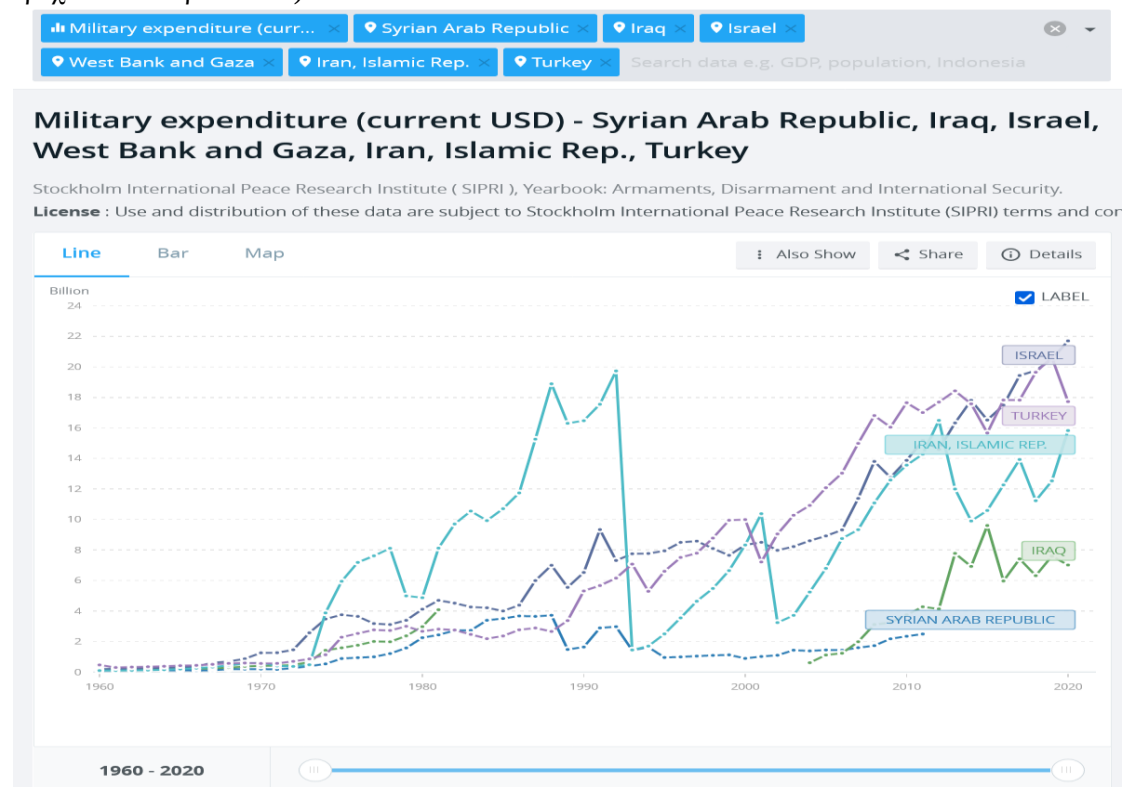
Στρατιωτικές δαπάνες, αναλυτικά ανά έτος μεταξύ 2000 – 2020 (% ΑΕΠ) :

Πίνακας 6α: Στρατιωτικές δαπάνες, αναλυτικά ανά έτος μεταξύ 2000-19 (% ΑΕΠ):

Country	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
IRQ	..	..	..	..	1,68	2,24	1,90	2,24	2,37	2,90	2,71
SYR	5,45	5,48	5,41	6,25	5,54	5,03	4,39	4,10	3,55	4,03	4,06
TUR	3,66	3,60	3,80	3,30	2,70	2,41	2,36	2,22	2,20	2,49	2,27
Country	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
IRQ	2,30	1,90	3,32	2,95	5,41	3,50	3,86	2,85	3,38	4,05	
SYR	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
TUR	2,03	2,01	1,92	1,87	1,81	2,05	2,05	2,52	2,71	2,77	

Πηγή: World Development Indicators <https://databank.worldbank.org> [Last Updated: 10/28/2021].

Πίνακας 7: Στρατιωτικές δαπάνες της Τουρκίας, του Ιράν (και των δύο Υποσυστημάτων, σε τρέχοντα δολάρια ΗΠΑ)

Πολιτική σταθερότητα και απουσία Βίας/Τρομοκρατίας (Πίνακας 8)

Πίνακας 8: Δείκτης πολιτικής σταθερότητας και απουσίας Βίας/Τρομοκρατίας, ως εκατοστιαία κατάταξη, των χωρών Ιράκ, Συρία, Τουρκία κατά τις δεκαετίες 2000-2010 & 2011-2020

Country	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
IRQ	5,82	7,94	0,50	0,00	0,49	0,00	0,48	1,92	2,37	2,37
TUR	21,16	21,69	25,13	20,87	27,67	27,05	19,81	18,75	15,64	19,0
SYR	40,21	53,44	44,72	35,92	32,52	35,75	33,82	32,21	27,96	22,3
Country	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
IRQ	4,27	4,74	4,27	2,38	2,86	3,33	2,86	1,42	1,42	1,42
TUR	18,48	12,80	10,90	11,90	9,05	4,76	7,14	10,38	9,91	11,8
SYR	2,84	0,47	0,47	0,00	0,00	0,00	0,95	0,94	0,47	0,00

Πηγή: Worldwide Governance Indicators <https://databank.worldbank.org> [Last Updated: 09/27/2021].

Κυβερνητική αποτελεσματικότητα (Πίνακας 9)

Πίνακας 9: Δείκτης κυβερνητικής αποτελεσματικότητας, ως εκατοστιαία κατάταξη, των χωρών Ιράν, Ιράκ, Συρία, Τουρκία κατά τις δεκαετίες 2000-2010 & 2011-2020

	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
IRN	21,39	17,41	11,44	12,98	10,58	8,17	7,69	7,21	6,64	6,64
IRQ	1,03	0,51	1,53	1,97	0,98	0,98	2,91	9,22	9,57	10,05
TUR	56,92	60,71	60,71	57,64	58,82	59,02	64,08	63,59	63,16	64,11
SYR	15,90	18,88	11,22	11,33	11,76	19,02	22,33	29,61	34,45	32,06
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
IRN	7,04	5,63	5,16	5,91	7,88	12,32	12,81	12,56	12,08	8,21
IRQ	12,32	13,27	13,74	13,94	9,62	9,13	9,62	9,62	9,62	9,62
TUR	65,40	65,40	64,93	68,27	62,50	54,81	56,25	53,85	53,85	52,40
SYR	38,39	12,32	6,64	7,21	5,29	2,40	2,40	3,37	3,37	2,88

Πηγή: Worldwide Governance Indicators <https://databank.worldbank.org> [Last Updated: 09/27/2021].

Στον Πίνακα 6, παρατηρούμε τις αυξημένες στρατιωτικές δαπάνες % επί του ΑΕΠ της Συρίας σε σχέση με τις άλλες χώρες του υποσυστήματος κατά το 2010. Παρομοίως και το απασχολούμενο στρατιωτικό προσωπικό σε σχέση με το συνολικό εργατικό δυναμικό της, είναι υψηλότερο, με εξαίρεση το Ιράκ, κατά το 2010. Για δε το διάστημα 2010-2020, παρατηρούμε τη ραγδαία αύξηση στρατιωτικών δαπανών

του Ιράν και την έλλειψη πληροφοριών για τη Συρία λόγω εμπλοκής της σε πολεμικές επιχειρήσεις. Όπως μας έδειξαν και τα στοιχεία του Πίνακα 3, μέρος των ιρανικών αυτών δαπανών, μετά το 2010, έχουν προορισμό τη Συρία, στα πλαίσια της ιρανικής προβολής ισχύος στη Συρία και της ιρανικής υποστήριξης του καθεστώτος, όπως αναλύθηκε και προηγουμένως. Οι στρατιωτικές δαπάνες % επί του ΑΕΠ της Τουρκίας, του 2020, εμφανίζονται αυξημένες σε σχέση με αυτές του 2010, καθότι κατά την δεκαετία του 2010 εμπλέκεται σε στρατιωτικές επιχειρήσεις πέραν των συνόρων της στο εξεταζόμενο Υποσύστημα, και επίσης λειτουργεί υποστηρικτικά στις αντικαθεστωτικές οργανώσεις, με ιδεολογικό εργαλείο τον σουνιτικό ισλαμισμό, σε αντίθεση με το Ιράν, που εργαλειοποιεί τον σιιτικό, όπως προαναφέρθη. Ο δε Πίνακας 7, είναι ενδεικτικός για την πρωτοκαθεδρία των στρατιωτικών δαπανών του Ισραήλ σε σύγκριση με όλες τις χώρες του Συμπλόκου, καθότι *«Το Ισραήλ ιδρύθηκε με μια πέννα, αλλά έπρεπε να υπερασπίσει τον εαυτό του με το ξίφος»* (Dershowitz, 2020, pp. 13, 14). Το Ισραήλ αντιμετωπίζει εχθρούς, όπως το Ιράν και η Χεζμπολά, που έχουν ορκιστεί για την καταστροφή του, ενώ παράλληλα αντιμετωπίζει καθημερινά εχθρικά διακείμενους πολίτες, για την ευμάρεια και την ασφάλεια των οποίων ενδιαφέρεται, εναρμονιζόμενο με το κράτος δικαίου και σεβόμενο τα ανθρώπινα δικαιώματα (Dershowitz, 2020, pp. 13, 14).

Η ανάγνωση του Πίνακα 8, που αφορά στην πολιτική σταθερότητα, αποτυπώνει την αυταρχικότητα της ερντογανικής διακυβέρνησης, εφ' όσον διαγράφει μια φθίνουσα πορεία στο θέμα αυτό και ειδικά στην σύγκριση της δεκαετίας 2000-09 με την δεκαετία 2010-20. Κατά την δεύτερη αυτή δεκαετία, η ερντογανική διακυβέρνηση έκανε την μετάβαση από το νεοφιλελεύθερο και ήπιο Ισλάμ στον ισλαμοεθνικισμό, ώστε να νομιμοποιήσει την επεκτατική της πολιτική. Φθίνων είναι, κατά την περίοδο 2015-2017-2020 και ο δείκτης κυβερνητικής αποτελεσματικότητας της Τουρκίας, του Πίνακα 9. Η κατάργηση της κοινοβουλευτικής προεδρευομένης δημοκρατίας δημοψήφισμα (BBC, 2017)⁵⁴ και η αντικατάσταση της με την προεδρική δημοκρατία όπου ο πρόεδρος της δημοκρατίας έχει αυξημένες εκτελεστικές εξουσίες, ενώ προτάθηκε ως ένα μοντέλο υψηλής κυβερνητικής αποτελεσματικότητας, τελικά στο πρόσωπο του Ερντογάν μετετράπη σε ένα απολυταρχικό εργαλείο διακυβέρνησης, όπου η έλλειψη αποτελεσματικότητας αναπληρώνεται με αυταρχικές μεθόδους.

⁵⁴Ερντογάν, «Η Τουρκία πήρε μια ιστορική απόφαση

5.1.7. Συμπεράσματα της γεωπολιτικής ανάλυσης του υποσυστήματος Α'

Η τουρκική πολιτική στη Μέση Ανατολή άρχισε να μεταβάλλεται από το 2003. Η μεταστροφή αυτή της τουρκικής πολιτικής που χαρακτηριζόταν από την ολοένα αυξανόμενη εμπλοκή της Άγκυρας στη Μέση Ανατολή οφειλόταν σε δύο σημαντικές εξελίξεις: (α) η ιστορική εκλογική επιτυχία, το 2002, του ΑΚΡ το οποίο σχημάτισε αυτοδύναμη κυβέρνηση, και (β) η ανατροπή του μπααθικού καθεστώτος της Βαγδάτης μετά την αμερικανική στρατιωτική επέμβαση του 2003. Στα πλαίσια του νέο-οθωμανικού μεγαλοϊδεατισμού στα οποία βασιζόταν πλέον η τουρκική εξωτερική πολιτική, η Άγκυρα θα έπρεπε να αυξήσει την επιρροή και την ισχύ της στο σύστημα της Μέσης Ανατολής, *«λόγω της γεωγραφίας και της ιστορίας της»*. (Μάζης, 2008, pp. 59, 60).

Η προβολή ισχύος των ΗΠΑ στο Ιράκ οδήγησε την Τουρκία σε μεγαλύτερη εμπλοκή στη Μέση Ανατολή, λόγω της αυξανόμενης ρευστότητας του γεωπολιτικού τοπίου στα νότια σύνορά της. Η πολιτική της Άγκυρας μετά το 2003 εστίαζε στην αποτροπή της διάλυσης του Ιράκ, καθώς και στην βελτίωση των σχέσεων της με την Συρία και το Ιράν (Σαρλής, 2019, pp. 181, 182).

Το σουνιτικό Ισλάμ και η κεφαλαιοποίησή του στα πλαίσια του πανισλαμικού και νέο-οθωμανικού δόγματος της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας, τοποθετήθηκε ως αντίβαρο των αυτονομιστικών φιλοδοξιών των Κούρδων της Συρίας⁵⁵. Η ανάλυση των εθνοθηρησκευτικών ομάδων, με εμφανιζόμενη ως πλειοψηφούσα την μουσουλμανική, όπως εμφανίζεται στους Πίνακες 1 και 2, δικαιολογεί τις τουρκικές επιδιώξεις.

Οι σεχταριστικές ευαισθησίες της Τουρκίας απέκτησαν καίρια σημασία στην εξωτερική πολιτική της. Το συριακό καθεστώς και οι ισλαμιστές αντάρτες επωφελήθηκαν από τον σεχταρισμό, όπως επιβεβαιώνει και ο Πίνακας 3, για να λάβουν υποστήριξη εντός και εκτός της χώρας. Επίσης σημαντική γεωπολιτική επίπτωση της ανατροπής του μπααθικού ιρακινού καθεστώτος ήταν ανάδυση των σεχταριστικών συγκρούσεων προκαλώντας ένα νέο ρεύμα ισλαμιστικού μιλιταρισμού στο μεσανατολικό σύστημα.

Οι αυξημένες αμυντικές δαπάνες της Τουρκίας, δικαιολογούνται με τις στρατιωτικές επιχειρήσεις της, στην Συρία και το Ιράκ, κυρίως από το 2015, όπως φαίνεται και

⁵⁵PYD, Partiya Yekitiya Demokrat, Κόμμα Δημοκρατικής Ένωσης&, YPG, Yekineyen Parastina Gel, μονάδες λαϊκής προστασίας.

στους Πίνακες 4 και 5 της παρούσης. Οι επιχειρήσεις αυτές είχαν ως επίσημο στόχο την τρομοκρατία, όπως το ISIS, αλλά στην πράξη ήταν στραμμένες εναντίον των Κούρδων μαχητών, και στην επιδίωξη της Τουρκίας να επεκτείνει την προβολή ισχύος της προς τις περιοχές με ορυκτό πλούτο.

Η πολιτική σταθερότητα, όπως μας δείχνει και ο Πίνακας 8, παγιώνεται ανοδικά από το 2017 και μετά, ενώ η κυβερνητική αποτελεσματικότητα, Πίνακας 9, κατά την ίδια περίοδο έχει αρνητική πορεία. Αυτό οφείλεται στην αυταρχική ερντογανική διακυβέρνηση, η οποία απαξιώνοντας τους θεσμούς, με κυριότερο αυτόν του Κοινοβουλίου, κυβερνά την χώρα με Προεδρικά Διατάγματα.

5.2. Υποσύστημα Β'

Η Τουρκία προσπαθεί να επηρεάσει γεωστρατηγικά και το Υποσύστημα Β', προβάλλοντας ισχύ μέσω, και πάλι, της εργαλειοποίησης της θρησκείας και των κοινών πολιτιστικών χαρακτηριστικών, παράλληλα με τις στρατιωτικές δράσεις που θα αναλυθούν και θα παρουσιασθούν στους αμέσως επόμενους Πίνακες/Δείκτες του κεφαλαίου αυτού.

5.2.1. Ισραήλ: πληθυσμικά, εθνικά, κοινωνικά δεδομένα (Πίνακας 10)

Το Ισραήλ διακήρυξε την ανεξαρτησία του, 14/5/1948, και ανέλαβε τον έλεγχο της Δυτικής Όχθης και της Λωρίδας της Γάζας στον πόλεμο του 1967. Ισραήλ και Παλαιστίνιοι αξιωματούχοι υπέγραψαν μια σειρά από ενδιάμεσες συμφωνίες τη δεκαετία του 1990 με αποτέλεσμα μια προσωρινή περίοδο παλαιστινιακής αυτοδιοίκησης στη Δυτική όχθη και τη Γάζα. Το Ισραήλ αποχώρησε από τη Γάζα το 2005 (CIA, 2021).

Το Ισραήλ, με πληθυσμό 8.787.045 (Ιούλιος 2021 εκτ.) (συμπεριλαμβάνονται και οι κάτοικοι των υψωμάτων του Γκολάν και της Ανατολικής Ιερουσαλήμ), είναι μια κοινοβουλευτική δημοκρατία με πρωτεύουσα την Ιερουσαλήμ και εκτείνεται στα 21.937 χλμ² (CIA, 2021).

Πίνακας 10

Πίνακας 10: Ισραήλ - Εθνοτικές ομάδες, Γλώσσα, Θρησκεία			
Εβραίοι	74.1%	Γενημ. Ισραήλ	78.1%
		Γενημ. Ευρώπη, Αμερική, Ωκεανία	15.2%
		Γενημ. Αφρική	4.3%
		Γενημ. Ασία	2,4%
Άραβες	21%		
Άλλοι	4.9%		
Θρησκείες			
Εβραίοι	74%		
Μουσουλμάνοι	18%		
Χριστιανοί	1.9%		
Δρούζοι	1.6%		
Άλλοι	4.5%		
Ομιλούμενες γλώσσες			
Εβραϊκά (επίσημη), Αραβικά (ειδικό στάτους υπό ισραηλινή νομοθεσία), Αγγλικά (η πλέον χρησιμοποιούμενη ξένη γλώσσα)			
Ίδετε(CIA, 2021) [τελευταία πρόσβαση 19/11/2021].			

5.2.2. Η Λωρίδα της Γάζας (Πίνακας 11)

i. Εθνοτικά και γεωγραφικά δεδομένα

Πίνακας 11: Λωρίδα της Γάζας		
Έκταση	360 χλμ ²	
Πληθυσμός	1.957.062 άτομα	
Εθνότητες	Άραβες	Άλλοι
	99%	1%
Θρησκεία	Σουνίτες μουσουλμάνοι	Άλλοι

	99%	1%
Ομιλούμενες γλώσσες	η Αραβική και τα Εβραϊκά	
Πηγή	(CIA, 2021).	

ii. Πολιτειακός έλεγχος - ασφάλεια

Η Λωρίδα της Γάζας, υπό τις βρετανικές δυνάμεις κατά τον 2ο Π.Π., αποτελούσε μέρος της Βρετανικής Εντολής της Παλαιστίνης. Μετά τον Αραβοϊσραηλινό πόλεμο του 1948, η Αίγυπτος διοικούσε την νεοσύστατη Λωρίδα της Γάζας. Στον Πόλεμο των Έξι Ημερών του 1967 κατελήφθη από το Ισραήλ. Βάσει των συμφωνιών του Όσλο, 1993-1999, το Ισραήλ μεταβίβασε στη νεοσυσταθείσα Παλαιστινιακή Αρχή την ασφάλεια και την πολιτική ευθύνη για πολλές παλαιστινιακές περιοχές της Γάζας καθώς και της Δυτικής Όχθης. Μια βίαιη ιντιφάντα ή εξέγερση ξεκίνησε το 2000, ενώ πάγωσαν οι διαπραγματεύσεις ειρήνευσης. Το Ισραήλ στα τέλη του 2005 απέσυρε μονομερώς, εποίκους και στρατιώτες, διαλύοντας ταυτοχρόνως και τις στρατιωτικές του εγκαταστάσεις από τη Γάζα, ενώ συνεχίζει να ελέγχει τα χερσαία και θαλάσσια σύνορα και τον εναέριο χώρο της Λωρίδας της Γάζας. Το 2006 το Ισλαμικό Κίνημα Αντίστασης, η Χαμάς, απέκτησε την πλειοψηφία στις εκλογές του Παλαιστινιακού Νομοθετικού Συμβουλίου. Οι προσπάθειες σχηματισμού κυβέρνησης ενότητας μεταξύ της Φατάχ, της κυρίαρχης παλαιστινιακής πολιτικής παράταξης στη Δυτική Όχθη, και της ΧΑΜΑΣ απέτυχαν, οδηγώντας σε βίαιες συγκρούσεις μεταξύ των αντίστοιχων υποστηρικτών τους και στη βίαιη κατάληψη όλων των στρατιωτικών και κυβερνητικών ιδρυμάτων στη Λωρίδα της Γάζας από τη ΧΑΜΑΣ τον Ιούνιο του 2007. Η Φατάχ και η Χαμάς έχουν έκτοτε καταλήξει σε μια σειρά συμφωνιών με στόχο την αποκατάσταση της πολιτικής ενότητας μεταξύ της Λωρίδας της Γάζας και της Δυτικής Όχθης, αλλά δυσκολεύονται να τις εφαρμόσουν. Μια συμφωνία συμφιλίωσης που υπογράφηκε τον Οκτώβριο του 2017 παραμένει ανεφάρμοστη. Τον Ιούλιο του 2014, η Χαμάς και άλλες μαχητικές ομάδες που εδρεύουν στη Γάζα συμμετείχαν σε μια σύγκρουση 51 ημερών με το Ισραήλ που κορυφώθηκε στα τέλη Αυγούστου με μια εκεχειρία. Από το 2014, οι Παλαιστίνιοι μαχητές και οι Ισραηλινές Αμυντικές Δυνάμεις έχουν ανταλλάξει βλήματα και αεροπορικές επιδρομές αντίστοιχα με αποτέλεσμα πολλούς θανάτους και από τις δύο πλευρές (CIA, 2021).

5.2.3. Η Δυτική Όχθη (Πίνακας 12)

i. Εθνοτικά και γεωγραφικά δεδομένα

Πίνακας 12: Δυτική Όχθη		
Έκταση	5.860 χλμ ²	
Πληθυσμός	2.949.246 άτομα	
Εθνότητες	Παλαιστίνιοι, Άραβες και Εβραίοι	
Θρησκεία	Σουνίτες μουσουλμάνοι	80-85%
	Εβραίοι	12-14%
	Ελληνορθόδοξοι	1-2,5%
	Άλλοι	1%
Ομιλούμενες γλώσσες	η Αραβική και τα Εβραϊκά	
Πηγή	(CIA, 2021).	

ii. Πολιτειακός έλεγχος– ασφάλεια της Δυτικής Όχθης

Περίπου το 60% της Δυτικής Όχθης παραμένει υπό Ισραηλινό πολιτικό και στρατιωτικό έλεγχο. Στις αρχές του 2006, το Ισλαμικό Κίνημα Αντίστασης (Χαμάς) κέρδισε την πλειοψηφία στις εκλογές του Παλαιστινιακού Νομοθετικού Συμβουλίου (PLC). Η Φατάχ και η Χαμάς έχουν κάνει αρκετές προσπάθειες συμφιλίωσης, αλλά οι φατρίες δεν μπόρεσαν να εφαρμόσουν συμφωνίες, συμπεριλαμβανομένης της τελευταίας συμφωνίας που υπογράφηκε τον Οκτώβριο του 2017 (CIA, 2021).

Οι τάσεις ανακατανομής ισχύος στο Υποσύστημα Β', αναφέρονται πρωτίστως στον ριζοσπαστικό ισλαμισμό. Η Τουρκία προβάλλει την επιτακτική ανάγκη προστασίας του μουσουλμανικού πληθυσμού από την ισραηλινή καταπίεση, ως επιχείρημα νομιμοποίησης της παρεμβατικότητας της στην Παλαιστίνη. Όπως εμφανίζονται τα δεδομένα των πινάκων 10, 11 και 12 το 80-85% του πληθυσμού στη Δυτική Όχθη

είναι σουνίτες μουσουλμάνοι. Ο πληθυσμός στη Λωρίδα της Γάζας αποτελείται αποκλειστικά από Άραβες Παλαιστίνιους, με κυρίαρχη κατά 99% την μουσουλμανική, σουνιτική θρησκεία, και το 18% του Ισραηλινού πληθυσμού είναι μουσουλμάνοι.

5.2.4. Στρατιωτικές επιχειρήσεις του ισραηλινού στρατού:

Κατά την δωδεκαετία 2001-2012,

- i. Εκτοξεύτηκαν 13.930 ρουκέτες εναντίον ισραηλινών εδαφών από την Γάζα και το Ν. Λίβανο.
- ii. Με τις προερχόμενες από την Γάζα επιθέσεις σκοτώθηκαν 60 ισραηλινοί πολίτες και τραυματίστηκαν σοβαρά άλλοι 1650.

Επτά ισραηλινές επιχειρήσεις απάντησαν κατά την δεκαετία 2002-2012:

- (1) Operation Rainbow (Μάιος 2004)
- (2) Operation Days of Penitence (2004)
- (3) Η θερμή ρήξη του 2006
- (4) Operation AutumnClouds (2006)
- (5) Operation HotWinter (2008)
- (6) Operation CastLead (2009)
- (7) Operation Pillar of Cloud (2012), 14έως 21 Νοεμβρίου:

Στην επιχείρηση Operation Pillar of Cloud (2012), και σύμφωνα με διασταυρωμένες πηγές των Ισραηλινών Ενόπλων Δυνάμεων (ΙΕΔ), έχουν πλήξει το ισραηλινό έδαφος:

- i. άνω των 1489, ρουκέτες τύπου Kassam, με αναβαθμίσεις βεληνεκούς ιρανικής προέλευσης
- ii. 4-5 πύραυλοι τύπου Fajr-5 ιρανικής κατασκευής και προέλευσης, ενώ το ισραηλινό αντιπυραυλικό σύστημα «Σιδηρούς Θόλος» έχει αναχαιτίσει 430 ρουκέτες με στόχο κατοικημένες περιοχές (Μάζης, 2018, p. 1308).

Οι 627 ρίψεις ρουκετών από την Γάζα το 2011, διπλασιάζονται σε 1435 το 2012. Αυτό το γεγονός συνδεδεμένο και με τον συριακό εμφύλιο, μας παραπέμπει σε ιρανική επέμβαση μέσω αντιπροσώπων (Χαμάς, Χεζμπολά,...) στην Μέση Ανατολή. Ο στόχος του Ιράν είναι,

- i. ο προς όφελός του αντιπερισπασμός και εκβιασμός του Ισραήλ

- ii. η δημιουργία προϋποθέσεων συσπειρώσεως του ισλαμικού κόσμου εν γένει υπέρ του
- iii. η αναχαίτιση του Κατάρ και της Σαουδικής Αραβίας εναντίον του, αλλά και εναντίον της Συρίας (Μάζης, 2018, pp. 1308, 1309).

5.2.5. Γεωπολιτικοί Δείκτες Υποσ/τος Β'

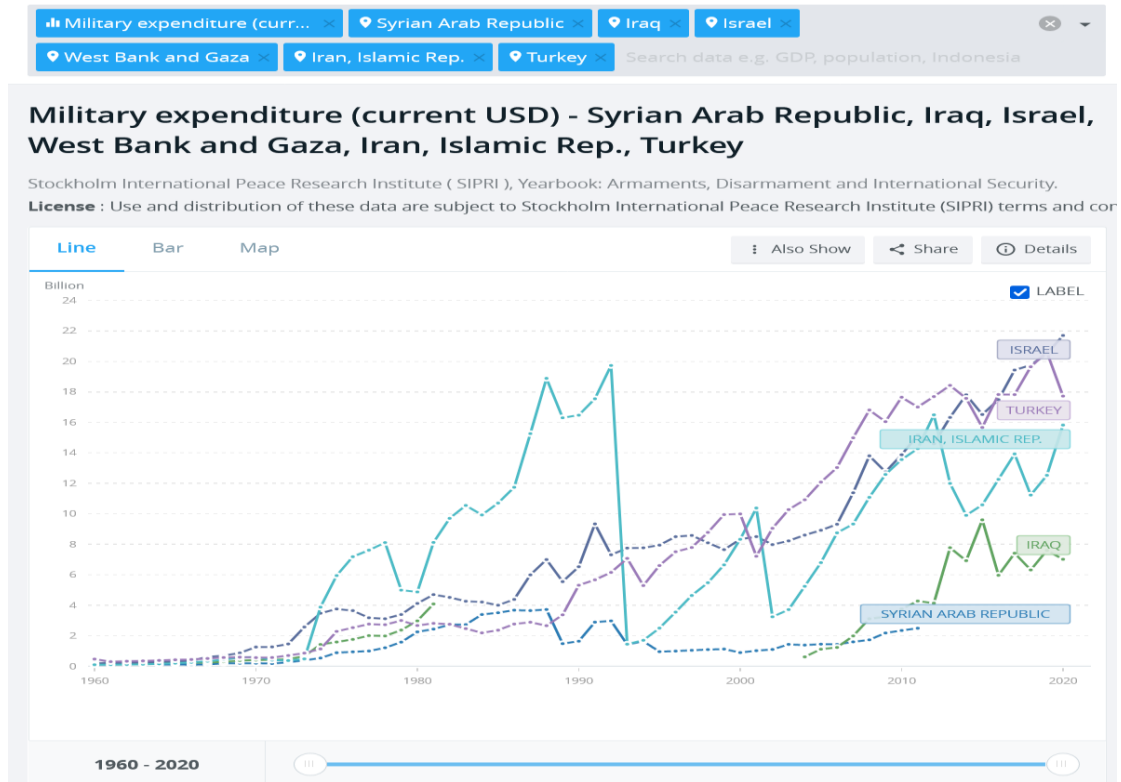
Στρατιωτικές δαπάνες

Πίνακας 13: Συγκριτικός πίνακας 'στρατιωτικών δαπανών', 'στρατιωτικού προσωπικού', 'εισαγωγών – εξαγωγών όπλων Υπ. Β'

	Στρατιωτικές Δαπάνες				Προσωπικό Ενόπλων Δυνάμεων				Μεταφορές όπλων (τιμές δεικτών τάσης)			
	% επί ΑΕΠ		% επί δαπανών Κεντρικής Κυβέρνησης		χιλιάδες		% επί εργατικού δυναμικού		Εξαγωγές		Εισαγωγές	
									1990 \$ millions		1990 \$ millions	
	2010	2020	2010	2020	2010	2018	2010	2018	2010	2020	2010	2020
Iran, Islamic Rep.	2.8	2.2	15.2	11.7	563	650	2.3	2.3	45	..	97	2
Israel	5.9	5.6	14.7	12.1	185	178	5.3	4.3	640	345	68	474
Turkey	2.3	2.8	6.3	7.5	613	512	2.4	1.6	72	141	485	86

Πηγή: World Development Indicators <https://databank.worldbank.org> [Last Updated: 09/15/2021].

Πίνακας 14: Στρατιωτικές δαπάνες της Τουρκίας, του Ιράν (και των δύο Υποσυστημάτων, σε τρέχοντα δολάρια ΗΠΑ)

Πολιτική σταθερότητα και απουσία Βίας/Τρομοκρατίας, ως εκατοστιαία κατάταξη.
 (Πίνακας 15)

Πίνακας 15: Δείκτης πολιτικής σταθερότητας										
Χώρες	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Turkey	21,16	21,69	25,13	20,87	27,67	27,05	19,81	18,75	15,64	18,96
Israel	16,93	11,11	8,543	11,17	13,11	13,04	11,59	11,06	7,109	10,43
West Bank and Gaza	8,995	5,291	11,56	15,53	10,19	7,729	4,348	3,846	3,318	4,265
Iran, Islamic Rep.	24,34	23,28	24,12	22,33	24,27	17,39	17,87	16,35	8,057	6,161
Χώρες	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Turkey	18,48	12,80	10,90	11,90	9,05	4,76	7,14	10,38	9,91	11,79
Israel	13,27	16,11	15,17	12,86	11,43	19,05	16,67	15,09	19,34	18,40
West Bank and Gaza	3,79	4,27	5,21	6,19	4,29	5,24	8,10	6,60	5,19	4,25

Πηγή: Data from database: Worldwide Governance Indicators Last Updated:
 09/27/2021

Κυβερνητική αποτελεσματικότητα, ως εκατοστιαία κατάταξη. (Πίνακας 16)

Πίνακας 16: Δείκτης κυβερνητικής αποτελεσματικότητας										
Χώρες	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Turkey	56,92	60,71	60,71	57,64	58,82	59,02	64,08	63,59	63,16	64,11
Israel	84,1	83,67	85,2	87,19	82,84	85,37	84,95	87,38	86,12	88,04
West Bank and Gaza	8,718	12,76	8,673	22,17	13,24	17,07	13,59	8,252	29,19	42,58
Iran, Islamic Rep.	36,92	34,18	38,27	40,39	33,33	35,12	30,1	30,58	36,84	39,23
Χώρες	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Turkey	65,40	65,40	64,93	68,27	62,50	54,81	56,25	53,85	53,85	52,40
Israel	87,20	87,20	85,78	87,02	87,50	87,98	89,42	85,58	87,50	83,17
West Bank and Gaza	32,23	27,01	26,54	34,13	37,50	29,33	36,54	20,19	23,08	28,85

Πηγή: Data from database: Worldwide Governance Indicators LastUpdated:

09/27/2021

Η απάντηση του Ισραήλ στην προβολή ισχύος της Τουρκίας στο εξεταζόμενο Υποσύστημα εμφανίζεται στην υπεροχή με διαφορά, στους δείκτες «στρατιωτικές δαπάνες» του Ισραήλ, στους Πίνακες 13, 14, και στις προαναφερόμενες στρατιωτικές επιχειρήσεις του ισραηλινού στρατού.

Η απόδοση του Ισραήλ στο κεφάλαιο «πολιτική σταθερότητα» είναι χαμηλή, μικρές διακυμάνσεις και ελαφρώς ανοδική πορεία κατά τα έτη 2019 και 2020. Αντιθέτως, έχει τον υψηλότερο δείκτη «κυβερνητικής αποτελεσματικότητας» μεταξύ όλων των χωρών του Υποσυστήματος, αλλά και του Συστήματος.

Η πολιτειακή αστάθεια και η σχεταριστική αντίληψη εκφράζεται μέσα από ένα милитаристικό ισλάμ στην Δυτική Όχθη και την Γάζα, με αποτέλεσμα τις πολύ χαμηλές επιδόσεις στους δείκτες «πολιτικής σταθερότητας» και «κυβερνητικής αποτελεσματικότητας», όπως και εμφανίζονται στους Πίνακες 15 και 16.

5.2.6. Συμπεράσματα της γεωπολιτικής ανάλυσης του Υποσυστήματος B

Η ρητορική του Ερντογάν σε σχέση με το Παλαιστινιακό εδράζεται στην ιδεολογία του AKP, και ευστόχως απευθύνεται στους ισλαμικούς πληθυσμούς, όπως εμφανίζονται στους Πίνακες 10, 11 και 12, οι οποίοι με εξαίρεση το Ισραήλ, αποτελούν την συντριπτική πλειοψηφία στο υποσύστημα. Κατά μερικούς σχολιαστές το AKP είναι μια συγκεκαλυμμένη μορφή ενός ισλαμικού κόμματος πιο επικίνδυνο και πονηρό από τους Αδελφούς Μουσουλμάνους της Αιγύπτου. Σύμφωνα με τον Μουσταφά Αγκόλ, το AKP δεν είναι Ισλαμιστικό επειδή δεν σκοπεύει στην εφαρμογή του νόμου της Σαρία στην Τουρκία⁵⁶. Αν και ο νεο-οθωμανισμός βοηθά στην παρουσίαση της Τουρκίας ως ηγέτη του σουνιτικού κόσμου, η Τουρκία ανέπτυξε μια

⁵⁶ Mustafa Akyol, “AKP is not Islamist, but somewhat Muslimist,” Hürriyet Daily News, December 9, 2009.

πολυδιάστατη εξωτερική πολιτική. «Δεν είμαι ούτε σίιτης ούτε σουνίτης. Είμαι Μουσουλμάνος», δήλωσε ο Ερντογάν κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του τον Ιούλιο του 2008 στο Ιράκ(Sabah, 2008).

Η δημοτικότητα της Τουρκίας μετά τον πόλεμο της Γάζας και την κρίση MaviMarmara, αναπτύχθηκε όχι μόνο στον σουνιτικό κόσμο, αλλά και στις σιιτικές κοινότητες. Το 2010, ο ηγέτης της Χεζμπολά, ΧασάνΝασράλα κήρυξε τον Ερντογάν«μουσουλμάνο ήρωα». Η τουρκική αυτή υποστήριξη στο Ιράν, την Συρία και την Χαμάς κατακρίθηκε έντονα στον δυτικό τύπο (Tashjian, 2012, p. σποράδην). Παράλληλα, όπως είδαμε στο υποκεφάλαιο ‘των στρατιωτικών επιχειρήσεων του ισραηλινού στρατού’ (στο 5.2.4.), οι 627 ρίψεις ρουκετών από την Γάζα το 2011, διπλασιάζονται σε 1435 το 2012. Αυτό μαζί με την εν δυνάμει εχθρική αντιμετώπιση του Ισραήλ στην περιοχή, δικαιολογεί την συνεχιζόμενη αύξηση αμυντικών δαπανών του Ισραήλ και κατά την δεκαετία αυτή όπως φαίνεται και στον Πίνακα 14. Στοιχεία για τις αμυντικές δαπάνες της Λωρίδας της Γάζας, καθώς και της Δυτικής Όχθης, δεν είναι διαθέσιμα σε ανοιχτές πηγές.

Εκμεταλλευόμενος το Παλαιστινιακό ζήτημα, ο Ερντογάν προσπαθεί να παρουσιάσει την Τουρκία στην αραβική κοινή γνώμη ως ηγετική δύναμη της Μέσης Ανατολής, αποκτώντας ισλαμική νομιμοποίηση και πρόσβαση στην ανοικοδόμηση της περιοχής με οικονομικό όφελος. Οι ομιλίες του Ερντογάν είναι εμποτισμένες με μεγάλη συμπάθεια προς τον παλαιστινιακό λαό και συχνά τις αναμιγνύει με συναισθήματα και εθνοτική ταύτιση. (Karmon & Barak, 2018).

6. Οι Υπερσυστημικοί δρώντες

Στο παρόν κεφάλαιο θα επιχειρήσουμε να φωτίσουμε τα γεωπολιτικά κίνητρα, των δρώντων ως υπερσυστημικών δυνάμεων, οι οποίοι προβάλλουν ισχύ για την εκπλήρωση, των συχνά αντικρουόμενων εθνικών τους συμφερόντων, στο υπό εξέταση σύστημα κατά την εξεταζόμενη περίοδο: της Ρωσικής Ομοσπονδίας, των ΗΠΑ, της Γαλλίας και της Γερμανίας.

Η γαλλική παρέμβαση στην περιοχή της Μέσης Ανατολής σηματοδοτείται με την ναπολεόντεια εκστρατεία στην Αίγυπτο (1798 – 99), συνεχίζεται με την κατασκευή της Διώρυγας του Σουέζ (1869) και κορυφώνεται με τις γαλλικές κατακτήσεις στη βόρειο Αφρική (Αλγερία 1830, Γαλλική Σομαλική ακτή, Ομπόκ, 1862, Τυνησία 1881 και το Μαρόκο 1912) (Μάζης, 2002, pp. 220, 221).

Η Γαλλία επιδιώκει να επεκτείνει την επιρροή της στην ΜΑ. Η επιδίωξη της Ρωσίας και της Κίνας φαίνεται ότι είναι να αναπληρώσουν τον χώρο στη ΜΑ που φέρεται να εκκενώνουν οι ΗΠΑ. Η Γαλλία επίσης κάνει προσπάθεια να πάρει μέρος σε αυτή τη διαδικασία. Εντός του 2020, ο Πρόεδρος Emmanuel Macron επισκέφθηκε τον Λίβανο δύο φορές και βρέθηκε στη Βαγδάτη για συναντήσεις με τον Πρόεδρο Barham Salih, τον πρωθυπουργό Mustafaaal-Kadhimi και τον πρόεδρο της Περιφερειακής Κυβέρνησης του Κουρδιστάν, Nechirvan Barzani. Ο Μακρόν ενίσχυσε επίσης τη γαλλική στρατιωτική παρουσία στην περιοχή, αναπτύσσοντας ναυτικές μονάδες, συμπεριλαμβανομένου ενός ελικοπτεροφόρου και μιας φρεγάτας στην Ανατολική Μεσόγειο. Ιδιαίτερα, οι γαλλικές ναυτικές μονάδες έχουν κάνει επίδειξη συνεργασίας με το Ελληνικό Πολεμικό Ναυτικό κατά την διεξαγωγή ασκήσεων. Η Γαλλία συμμετέχει με τους Αμερικανούς και τους Βρετανούς σε διάφορες στρατιωτικές επιχειρήσεις (αν και όχι στην Επιχείρηση Iraqi Freedom) και συμμετέχει σε αντιτρομοκρατικές επιχειρήσεις, ειδικά στη Βόρεια Αφρική. Κύριο μέλημα κάθε Γάλλου προέδρου είναι να δηλώνει αποφασισμένος να βρει μια λύση στη σύγκρουση μεταξύ Ισραηλινών και Παλαιστινίων. Οι Γάλλοι κατά την παρούσα περίοδο, εμφανίζονται πιο αποφασιστικοί στον ρόλο τους αυτό. Ο Μακρόν ισχυρίζεται ότι η Γαλλία είναι πρόθυμη να ασκήσει επιρροή για να φέρει τάξη και σταθερότητα στην περιοχή, και κυρίως στα θέματα του προσφυγικού, του ενεργειακού και των τουρκικών διεκδικήσεων (Cook, 2020).

Η Γερμανία στο παρελθόν, είναι αλήθεια ότι δεν είχε δηλωμένη πολιτική έναντι στη λεγόμενη MENA. Είναι επίσης αλήθεια, ωστόσο, ότι η Γερμανία έχει οικονομικά συμφέροντα στην περιοχή (Gröhe, et al., 2002, p. spor;adhn). Το 2001-2020, η Γερμανία αντιπροσώπευε το 5,5% των παγκόσμιων εξαγωγών όπλων, με το 3,9% να αφορά τη Μέση Ανατολή, καθιστώντας την τον τέταρτο μεγαλύτερο εξαγωγέα (Falk, 2021).

Η γερμανική πολιτική εξαγωγής όπλων είναι εγκλωβισμένη μεταξύ της ηθικής και του εθνικού συμφέροντος. Οι κατευθυντήριες γραμμές για τις εξαγωγές όπλων του Ιανουαρίου 2000 περιγράφουν, αλλά δεν επιλύουν την ένταση μεταξύ των συμφερόντων της πολιτικής για εξωτερικές υποθέσεις και ασφάλεια, την ανάπτυξη, την οικονομία, την τεχνολογία και την απασχόληση, αφενός, και την υπεροχή της δράσης στην προαγωγή της ειρήνης, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της σταθερότητας από την άλλη. (Sterzing, 2002, pp. 172-186). Η πολιτική κληρονομιά της Μέρκελ στη Μέση Ανατολή είναι διττή. Συχνά ευγενείς στόχοι συγκρούονται με την πραγματικότητα. Τα κράτη, ιδιαίτερα τα επιτυχημένα κράτη, βασίζονται πάντα στην εξωτερική τους πολιτική σε σταθερά διπλά πρότυπα. Ο Ιδεαλισμός και Ο Ρεαλισμός πάνε χέρι-χέρι. Μετά τη Μέρκελ, το Βερολίνο δεν αναμένεται να αλλάξει την εξωτερική πολιτική του σημαντικά στη Μέση Ανατολή (Falk, 2021).

Το «ισοζύγιο» των γερμανικών επιλογών, μεταξύ της ηθικής και του εθνικού συμφέροντος, αποδεικνύεται και ιστορικά: το 1895 ο Κάιζερ Γουλιέλμος Β΄ συμβάλλει με όλες του τις δυνάμεις επιτρέποντας στον «Κόκκινο Σουλτάνο» να συνεχίσει το φρικτό έργο του, υποστηρίζοντας τις μελλοντικές βλέψεις του Ράιχ προς τον ζωτικό χώρο της Μικράς Ασίας. [...] Τη 5ην Μαρτίου 1903, υπεγράφη η συμφωνία που προέβλεπε την τελική εκχώρηση του έργου του σιδηροδρόμου Βοσπόρου-Βαγδάτης με κεφάλαια από την Deutsche Bank, και του οποίου το άνω άκρον θα κατέληγε στο Βερολίνο, στην γερμανική εταιρία για 99 χρόνια, αφού προηγουμένως απεκλείστησαν οι ανταγωνίστριες γαλλικές εταιρίες. Εκτός βέβαια από την εκμετάλλευση του κυρίου σιδηροδρομικού άξονος, η γερμανική ανάδοχος εταιρία διαθέτει και τις δυνατότητες για προέκταση του δικτύου προς την Β. Συρία, τον Περσικό Κόλπο, την Αρμενία, όπως και για την εκμετάλλευση των γειτονικών υπογείων κοιτασμάτων (Μάζης, 2017, pp. 592, 593).

Οι ενέργειες του Κρεμλίνου στη ΜΑ έχουν βαθιές ιστορικές ρίζες, αλλά η πιθανή ρωσική επιρροή δεν πρέπει να υπερεκτιμάται. Η Ρωσία προσπαθεί να αντικαταστήσει

τις ΗΠΑ στο κενό ισχύος που άφησαν στη ΜΑ. Η πραγματικότητα είναι ότι οι ΗΠΑ είχαν επεκταθεί υπερβολικά στη ΜΑ τις τελευταίες δύο δεκαετίες σε αντίθεση με τη Ρωσία. Το Κρεμλίνο έχει αποφύγει τις στρατιωτικές δεσμεύσεις μεγάλης κλίμακας στη ΜΑ. Δεν έχουμε δει τον Πούτιν να στέλνει 100.000 στρατιώτες πουθενά στη Μέση Ανατολή. Το Κρεμλίνο επιδιώκει πολύ διαφορετικούς στόχους από αυτούς που προσπάθησαν να επιτύχουν οι Ηνωμένες Πολιτείες. Η Ρωσία ήταν ικανοποιημένη με το status quo. Δεν ενδιαφερόταν για την προώθηση της δημοκρατίας. Ενδιαφερόταν για τη σταθερότητα. Οι Ρώσοι ηγέτες συνεχίζουν να βλέπουν την πολιτική των ΗΠΑ ως πολύ αποσταθεροποιητική για ολόκληρη την περιοχή. Το Κρεμλίνο θέλει να έχει λόγο στην αναμφισβήτητο σημαντική περιοχή του κόσμου, όπου διασταυρώνονται τα συμφέροντα πολλών δυνάμεων: των Ηνωμένων Πολιτειών, της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ακόμη και της Κίνας. Η Ρωσία δεν είναι απλώς μια «περιφερειακή δύναμη» (όπως την περιέγραψε κάποτε περιφρονητικά ο πρώην πρόεδρος των ΗΠΑ, Μπαράκ Ομπάμα). Το Κρεμλίνο προωθεί τα δικά του συμφέροντα και δείχνει ότι μια πιο διεκδικητική Ρωσία μπορεί να φτάσει πέρα από την περιφέρειά της. Η άλλη έκπληξη είναι η στενή σχέση μεταξύ Ρωσίας και Ισραήλ. Οι Ισραηλινοί υπερηφανεύονται που είναι η μόνη δημοκρατία στη Μέση Ανατολή ως ο στενότερος σύμμαχος των Ηνωμένων Πολιτειών. Καθ' όλη τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, η Σοβιετική Ένωση υποστήριξε τον ορκισμένο εχθρό του Ισραήλ, την Οργάνωση για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης, και ο ωμός αντισημιτισμός ήταν ο πυλώνας της σοβιετικής προπαγάνδας. Σήμερα όμως η Ρωσία και το Ισραήλ έχουν μια πολύ στενή σχέση. Για κάποιους στις ΗΠΑ, η Ρωσία μπορεί να μοιάζει με μια δύναμη σε παρακμή. Αλλά για πολλές άλλες χώρες, είναι σημαντικός διπλωματικός παράγοντας και μόνιμο μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ. Η Ρωσία είναι απίθανο να εμφανιστεί ως στρατιωτικός παράγοντας σε κλίμακα συγκρίσιμη με τις Ηνωμένες Πολιτείες. Η Ρωσία τοποθετείται όχι ως ο κυρίαρχος παίκτης, αλλά ως ένας παίκτης που θα έχει την ικανότητα να αμφισβητήσει εκείνες τις άλλες χώρες που φιλοδοξούν να γίνουν κυρίαρχες στην περιοχή. Φαίνεται σαν μια έξυπνη στρατηγική άρνησης που μπορεί να πετύχει πολλά με σχετικά μικρό κόστος. Η Ρωσία αξιοποιεί μια μακρά ιστορία εμπλοκής στη ΜΑ, και αυτό είναι ένα μέρος του κόσμου όπου η ιστορία έχει σημασία. Η Ρωσία απολαμβάνει γεωγραφική εγγύτητα με την περιοχή. Και έχει ακολουθήσει μια πολύ ενεργή διπλωματία σε όλη τη ΜΑ. Εξίσου σημαντικό είναι ότι η Ρωσία αντιμετωπίζει αυτές τις χώρες και τους κυβερνήτες τους για αυτό που είναι, όχι για αυτό που θέλει να είναι (Rumer & Weiss, 2019). Άλλωστε, το 2015, η

στρατιωτική εμπλοκή της Ρωσίας στην Συρία, ενίσχυσε το συριακό καθεστώς. Οι ισορροπίες όχι μόνο ανατράπηκαν υπέρ του συριακού καθεστώτος, αλλά επέτρεψαν επίσης στη Ρωσία να ενισχύσει την περιφερειακή και παγκόσμια θέση της με την αυξημένη στρατιωτική της παρουσία στην Ανατολική Μεσόγειο.

Αναλύοντας τις βλέψεις του διπόλου Ουάσιγκτον – Λονδίνου, παρατίθενται εν συντομία τις τέσσερις πτυχές των ενδιαφερόντων του: (1) η πρώτη και θεμελιώδης πτυχή αφορά τον κατακερματισμό του συμπλόκου ισχύος του σιιτικού συστήματος στη Μέση Ανατολή, (2) η τροφοδοσία της Κίνας με φυσικό αέριο και πετρέλαιο ιρανικής και ιρακινής προελεύσεως, πράγμα που αν συμβεί θα μετατρέψει το Πεκίνο σε ισχυρότατο νέο πόλο διεθνούς ισχύος εις βάρος των ΗΠΑ, (3) η προστασία των πετρωμοκρασιών του Περσικού Κόλπου από πιθανή σιιτική ανατροπή, (4) η πιθανότητα να ισχύσει μια ανάλογη κατάσταση στο πυρηνικώς εξοπλισμένο και ισλαμιστικό Πακιστάν (Μάζης, 2008, pp. 161,162).

7. Τελικά Συμπεράσματα

Τα ποσοτικά δεδομένα της προηγηθείσης γεωπολιτικής ανάλυσης των δύο Υποσυστημάτων Α' και Β' μας οδηγούν σε ένα αρχικό συμπέρασμα ότι η Τουρκία στηριζόμενη και στο νταβουτογλιανό δόγμα που αποτελεί πυξίδα για το κυβερνών ΑΚΡ, αυτό προσδιορίζεται ταυτοχρόνως ως προστάτης των ομοεθνών και ομοθρήσκων πληθυσμιακών ομάδων των δύο αυτών Υποσυστημάτων αλλά και ως βαλλόμενη από άλλη πληθυσμιακή ομάδα ομόθρησκων -αλλά όχι ομοεθνών- μελών, όπως οι Κούρδοι.

Ο παρακάτω Πίνακας 17, ενσωματώνει την πληθυσμιακή στόχευση της Τουρκίας στα δύο Υποσυστήματα Α' και Β', όπου εμφανίζεται η υπεροχή του μουσουλμανικού στοιχείου, καθώς και η ύπαρξη του σεβαστού ποσοστού κουρδικού πληθυσμού σε δύο χώρες.

Πίνακας 17: Οι πληθυσμιακές ομάδες των Υποσυστημάτων Α' και Β', που «χρηρίζουν τουρκικής προστασίας και προσοχής»				
	Εθνοτικές ομάδες		Θρησκείες	
	Άραβες	Κούρδοι	Μουσουλμάνοι	Χριστιανοί
ΙΡΑΚ	75-80%	15-20%	95-98% (Εκ των οποίων σίτες 66% & σουνίτες 32%)	1%
ΣΥΡΙΑ	50%	10%	87% (Εκ των οποίων σίτες κλπ 13% & σουνίτες 74%)	10%
Λωρίδα της Γάζας	99%	-----	99%	1%
Δ. Όχθη	80-85%	-----	80-85% σουνίτες	1-2,5%
Οι πληροφορίες αντλήθηκαν από τους προηγούμενους πίνακες της ανάλυσης μας.				

Η έκθεση του SD για την τρομοκρατία για το 2020 (StateDepartment, 2021), που δόθηκε στη δημοσιότητα την 18/12/2021, επιβεβαιώνει σχεδόν στο σύνολο τους τα βασικά επιχειρήματα που τίθενται στην παρούσα εργασία. Μεταξύ άλλων αναφέρονται: «*Η Τουρκία είναι χώρα πηγής και διέλευσης για τους FTF (Foreign Terrorist Fighters, Ξένοι μαχητές τρομοκράτες) που επιδιώκουν να ενταχθούν στον ISIS και άλλες τρομοκρατικές ομάδες που πολεμούν στην Συρία και το Ιράκ, καθώς και για τους FTF που επιδιώκουν να φύγουν από την Συρία και το Ιράκ*». [...] Οι δυνάμεις ασφαλείας της Τουρκίας διεξήγαγαν επιχειρήσεις στο εσωτερικό καθώς επίσης και

στρατιωτικές επιχειρήσεις στο βόρειο Ιράκ και την βόρεια Συρία». [...] (StateDepartment, 2021).

Το Ιράν, όπως και η Τουρκία θεωρούσε υποχρέωσή του την προστασία των απανταχού καταπιεσμένων μουσουλμάνων, όμως, με την μεταπήδηση των εξεγέρσεων στη Συρία και την έναρξη του συριακού εμφυλίου με διεθνή συμμετοχή δρώντων, το Ιράν τήρησε αντίθετη στάση στη ρητορική του από αυτήν που χρησιμοποίησε κατά τη διάρκεια της Αραβικής Άνοιξης. Το Ιράν ισχυρίστηκε ότι η συριακή αντιπολίτευση κατά τον εμφύλιο, είναι φιλοδυτική και φίλο-ισραηλινή και ότι ενεργεί με γνώμονα τα συμφέροντα τους (της Δύσης και του Ισραήλ), κατηγορώντας την με αποστασία (από το Ισλάμ). Με άλλα λόγια, το Ιράν, από προστάτη των καταπιεσμένων μετετράπη σε προστάτη του καταπιεστικού καθεστώτος.

Παρομοίως, από την προηγηθείσα ανάλυση γίνεται εμφανές ότι η τουρκική εξωτερική πολιτική και ο τουρκικός πολιτικός παράγοντας δεν είναι ενιαίος, η δράση του δεν αντιμετωπίζει ενιαία τα δύο υποσυστήματα. Διαφοροποιείται αναλόγως σε ποιο υποσύστημα δρα. Η ισλαμιστική ρητορική της Τουρκίας, μαζί με την προβολή πολιτισμικών ταυτίσεων εμφανίζεται κοινή και στα δύο υποσυστήματα. Όσο για την στρατιωτική δράση της είναι άμεση στο υποσύστημα Α', και έμμεση, δι' αντιπροσώπων στο υποσύστημα Β'.

Η Μέση Ανατολή και η Βόρεια Αφρική, χαρακτηρίστηκαν ως «γεωγραφίες ευκαιριών» που η Τουρκία δεν έπρεπε να έχει «παραμελήσει» εδώ και πολλά χρόνια. Όμως η Τουρκία δεν κατάφερε να αναγνώσει σωστά τις διαστάσεις και τα χαρακτηριστικά των λαϊκών κινημάτων στις χώρες αυτές, αυτοπαγιδευόμενη εντός του προβλήματος που ήθελε να λύσει. Παρ' όλα αυτά στο πλαίσιο της υφισταμένης φιλοσοφίας της εξωτερικής της πολιτικής, προσπάθησε να πάρει μια δραστική θέση για τα συμφέροντά της.

Η στρατιωτική επέμβαση της Ρωσίας, το 2015, στη Συρία ενίσχυσε το συριακό καθεστώς, ανατρέποντας τις ισορροπίες υπέρ του, και ενισχύοντας την περιφερειακή και παγκόσμια θέση της Ρωσίας, με την αυξημένη στρατιωτική της παρουσία στην Ανατολική Μεσόγειο. Η ρωσική επέμβαση στη Συρία θεωρήθηκε ως σοβαρή πρόκληση για τη θέση των ΗΠΑ ως μόνης υπερδύναμης, ενώ παράλληλα εμπόδισε οποιεσδήποτε εξελίξεις που θα μπορούσαν να στραφούν εναντίον της στη Μέση Ανατολή και την ανατολική Μεσόγειο.

Ενώ η περίοδος κατά την οποία οι Ηνωμένες Πολιτείες ήταν η μόνη υπερδύναμη στη Μέση Ανατολή είναι πίσω μας, η στρατιωτική υπεροχή της συνεχίζεται. Αντιμετωπίζει όμως σοβαρό ανταγωνισμό άλλων ισχυρών δυνάμεων και πρωτίστως την Ρωσία.

Οι εξελίξεις μετά τον Ψυχρό Πόλεμο εμφανίζουν την Μέση Ανατολή ως μια πιο ανασφαλή και ασταθή περιοχή σε σχέση με την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, με χώρες όπως η Τουρκία και το Ιράν να έχουν επεκτατικές επιδιώξεις έναντι των Γειτόνων τους, προβάλλοντας η κάθε μια τους δικούς της «νομιμοποιητικούς» λόγους.

8. Επίλογος

Η δυναμική του ισλαμιστικού κινήματος ως δρώντος στο διεθνές περιβάλλον βρέθηκε στον πυρήνα της Γεωπολιτικής μας Ανάλυσης *«της Τουρκικής Επιρροής στο Σύστημα, Συρία - Ιράν - Παλαιστίνη»*, λαμβάνοντας υπόψη την δομική διαφοροποίηση δυτικών και μη δυτικών κοινωνικών συστημάτων, το εννοιολογικό περιεχόμενο της εθνικής ταυτότητας, καθώς και τα δεδομένα του ιστορικού παρελθόντος, των πολιτειακών μονάδων (κρατών) και των γεωγραφικών δεδομένων, στα πλαίσια πάντα της ΣΓΑ(Κωτούλας, 2021, pp. 222, 223).

«Μεταξύ της κινήσεως της ζωής, που ουδέποτε σταματά, και του γήινου χώρου, ο οποίος παραμένει αμετάβλητος, υπάρχει μία αντίφασις», υπογραμμίζει ο Ράτσελ. «Από αυτήν την αντίφαση γεννάται ο αγών για χώρο. [...] Εις τον αγώνα για την ύπαρξη αποδίδεται αντίστοιχος σημασία με αυτήν που αποδίδεται στην αποκορύφωση των αγώνων μεταξύ των λαών, τους πολέμους. [...] Στις πρωτογενείς των σχέσεις οι λαοί άφηναν όσον το δυνατόν περισσότερον ευρύτερο χώρο κενό ανάμεσά τους, ώστε να μη έρχονται σε επαφή. [...] Όταν ο χώρος του εδάφους έπαυε να τους αρκεί, ήρχιζαν να κατοικούν και τις συνοριακές αυτές περιοχές, οι οποίες αποτελούν τα ασθενέστερα σημεία των λαών που τις κατοικούν». Και καταλήγει «Ένας λαός χάνει ευκόλως τις περιοχές κατοικίας του, όταν αυτές περιβάλλονται από ξένες περιοχές κατοικίας, καθιστώντας τις από κεκλεισμένους θύλακες». Οι περιπτώσεις ισραηλινο-παλαιστινιακών οικισμών στα εδάφη της Δυτικής Όχθης, όπως και άλλες, αποτελούν παραδείγματα που επαληθεύουν την ρατσελιανή αυτή ρήση (Μάξης, 2014, pp. 68, 69).

Εμπνεόμενη από την ανωτέρω ρατσελιανή *«αντίφαση»*, στην πορεία της έρευνας-ανάλυσής μου κατά την περίοδο και μέχρι το 2014, παρατήρησα την εμφάνιση ενός ενιαίου πεδίου συγκρούσεων από την δυτική Συρία έως και το κεντρικό Ιράκ, όπου στην ουσία είχαν ακυρωθεί τα συρο-ιρακινά σύνορα, παράλληλα με την σταδιακή υποχώρηση των κρατικών δομών στον αραβικό γεωγραφικό πυρήνα του συστήματος. Εντός αυτού του πεδίου ανταγωνισμού δεν δραστηριοποιούνται τόσο οι ένοπλες δυνάμεις των κρατικών δρώντων, όσο κυρίως μη κρατικοί δρώντες και πολιτοφυλακές, όπως η Χεζμπολά, που συνδέονται με τις περιφερειακές δυνάμεις. Έτσι, το Ιράν έχει κατορθώσει να διευρύνει την στρατιωτική του ισχύ και την πολιτική του επιρροή, ενοποιώντας γεωγραφικώς την περιφερειακή ισχύ του, που

πλέον εκτείνεται από την Τεχεράνη έως την Βηρυτό και συνεχίζοντας να αποτελεί κορυφαίο εχθρό του Ισραήλ(Σαρλής, 2019, pp. 206-208).

Ο αρχικός στόχος και σχεδιασμός της τουρκικής πολιτικής, όπως αυτός είχε εκφρασθεί στο νταβουτογλιανό στρατηγικό βάθος, των *«μηδενικών προβλημάτων με τους γείτονες»*, άφησε τη θέση του σε μια επιθετική τουρκική πολιτική εναντίον των γειτόνων της, κυρίως μετά από το 2015, έτος κατά το οποίο εμπλέκεται και η Ρωσία στρατιωτικά στον συριακό πόλεμο. Τα ποσοτικά δεδομένα όπως τα αναλύσαμε στα αντίστοιχα κεφάλαια των Δεικτών και στα συμπεράσματά τους, μερικά και τελικά, υποστηρίζουν την επιδιωκόμενη αυτή τουρκική επιρροή αλλά και επιθετικότητα, η οποία δεν διστάζει να αναπροσαρμόζει τους στόχους της αναλόγως της διεθνούς συγκυρίας, και ακόμη να προκαλεί τους συμμάχους της, συνεργαζόμενη και με δρώντες αντιπάλων στρατοπέδων (όπως ISIS, Ρωσία...).

Η Τουρκία έχει αντιληφθεί το γεγονός ότι ο ρόλος των ΗΠΑ ως μοναδικής υπερδύναμης ανήκει στο παρελθόν και προσπαθώντας να μετατραπεί σε περιφερειακή υπερδύναμη, ελίσσεται εντός του μεταβατικού πολυπολικού πλανητικού συστήματος, με μοναδικό στόχο το εθνικό της συμφέρον, το οποίο θεωρεί ότι εκπληρώνεται με επεκτατικότητα, επιθετικότητα και αναθεωρητισμό.

Παράρτημα Χαρτών –Σχεδιαγραμμάτων

Χάρτης 1:Παγκόσμιος Πολιτικός Χάρτης

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/attachments/images/large/world-political.jpg?1547145656>

Χάρτης 2: Τουρκία, 1923 έως σήμερα

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/attachments/maps/TU-map.gif>

Χάρτης 5:

Οθωμανική κυριαρχία το 1683, ως βάση του τουρκικού νταβουτογλιανούμεγαλοϊδεατισμού

Χάρτης 6: Νοτιοανατολική Μεσόγειος και η Τουρκία

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html>

Χάρτης 7: Πολιτικός χάρτης Ευρώπης

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/attachments/images/large/europe-political.jpg?1547145650>

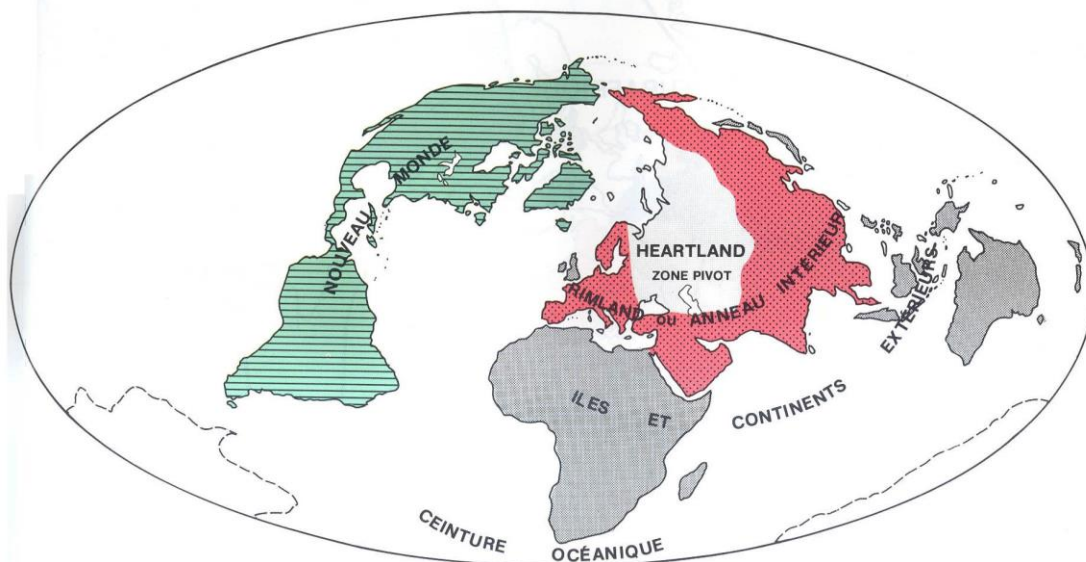
Χάρτης8: Χώρες μέλη του NATO

https://www.nato.int/cps/ua/natohq/topics_81136.html

Χάρτης 9: *The Geography of the Peace*, Spykman (Ησημασία του Rimland)

Spykman et l'importance de l'anneau maritime

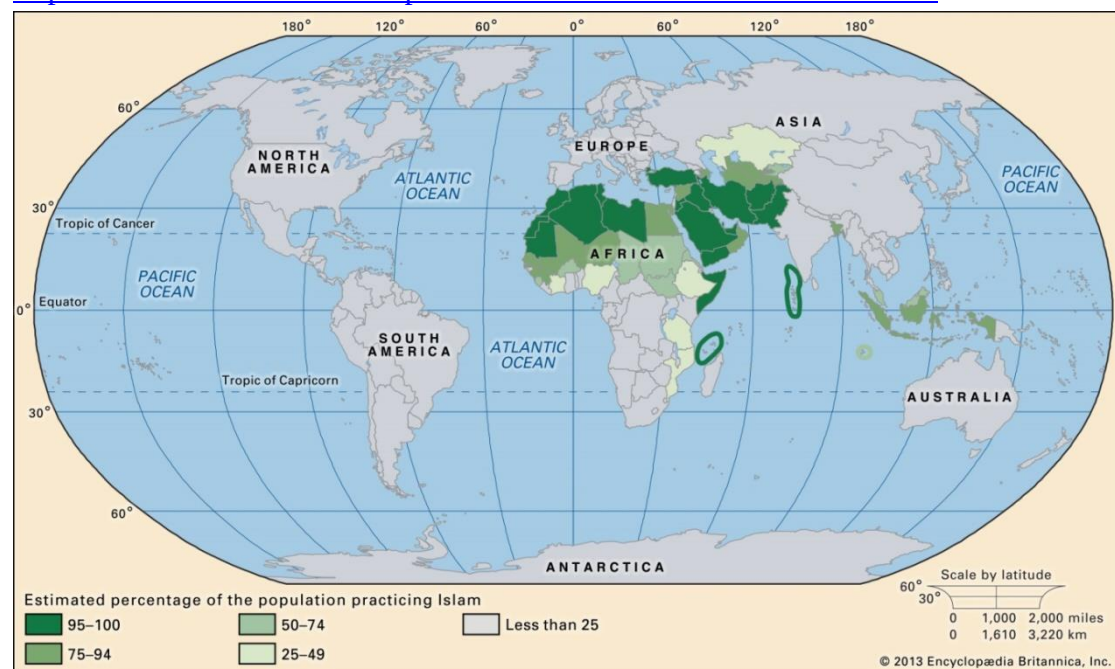

Χάρτης 10: Πως η γεωγραφία ισχύος στο Αιγαίο επηρεάζει και την ΑΟΖ -
slpress.gr(Γρίβας, 2019)

Χάρτης 11: Μουσουλμανικός κόσμος –Islamicworld

<https://www.britannica.com/topic/Islamic-world/media/1/295765/57438>

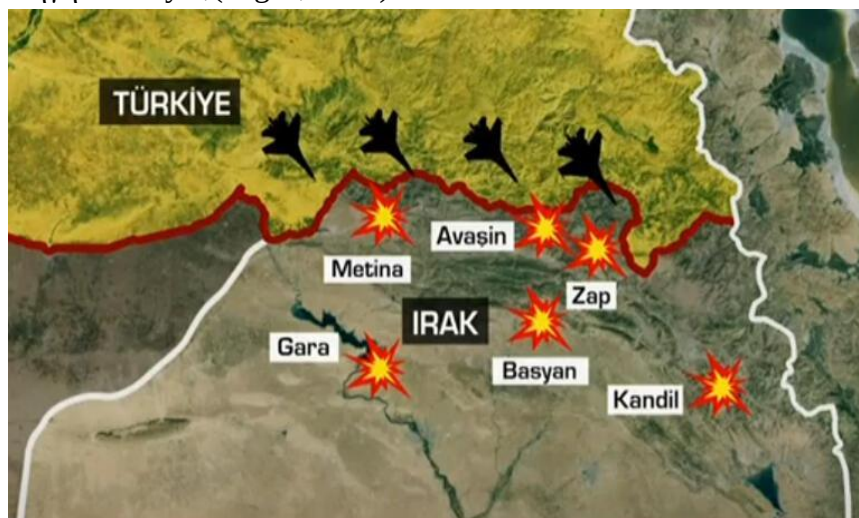
Χάρτης 12:Κουρδικοί πληθυσμοί στο Σύμπλοκο της ΝΑ Μεσογείου.

https://www.institutkurde.org/en/kurdorama/map_of_kurdistan.php

Χάρτης 13:Οι εκκαθαρίσεις στο βόρειο Ιράκ, με πρόσχημα τις αποσχιστικές ενέργειες του PKK

Πηγή: Hürriyet,(Ergan, 2021)

Σχεδιάγραμμα 1

Τουρκικός πόλεμος δι' αντιπροσώπων στη Β. Συρία

Πηγή: (Mazis, 2021)

Βιβλιογραφία

- Abadi, J., 1995. Israel and Turkey: From Covert to Overt Relations. pp. 104-128.
- AKP, 2019. *Adalet ve Kalkınma Partisi*, Ankara: AK PARTİ.
- Altınkaş, E., 2005. The Iran-Iraq War and Its Effects on Turkey. *Rev. Int'l L. & Pol.*, 1 (137).
- Alvarez-Ossorio, I., 2019. The Sectarian Dynamics of the Syrian Conflict. *The Review of Faith & International Affairs*, 17 (2), pp. 47-58.
- Anderson, B., 1997. *Φαντασιακές κοινότητες*. Αθήνα: Νεφέλη.
- Aydın, C., 2006. Between Occidentalism and the Global Left: Islamist Critiques of the West in Turkey. *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East*, 26 (3), p. 453.
- Aydoğan, B., 2011. *Bir Analiz: Türkiye-İsrail İlişkileri*, Ankara: Center for Middle Eastern Studies - ORSAM (Ortadoğu Araştırmaları Merkezi).
- BBC, 2013. *Egypt's Muslim Brotherhood declared 'terrorist group'*, s.l.: BBC News.
- BBC, 2017. *Erdoğan: Türkiye tarihi bir karar verdi*, s.l.: BBC.
- Bilgin, P., Criss & Bilge, 1997. Turkish foreign policy toward the Middle East. *Middle East Review of*, Volume 1.1, pp. 1-11.
- Björk, M., 2021. *Turkey's invasion and chemical attacks in northern Iraq*, s.l.: European Parliament.
- Bora, T., 2017. *Cereyanlar, Türkiye'de siyasî ideolojiler*. İstanbul: İletişim.
- Brown, C. S., 2007. Turkey in the Gulf Wars of 1991. *Turkish Studies*, 20 2, 8 (1), pp. 85-119.
- Brzezinski, Z., 1998. *Η μεγάλη σκακιέρα*. Αθήνα: Εκδόσεις Λιβάνη.
- Cagaptay, S., 2009. Is Turkey Leaving the West?. *Foreign Affairs*, 26 10.
- Cagaptay, . S., 2010. The AKP's Hamas Policy: Transformation of Turk Foreign Policy and the Turk view of the West. *The FAO Journal*, XIII (1).
- Central Intelligence Agency, 2021. *The World Factbook*, s.l.: s.n.
- CIA, 2021. *Gaza Strip*, USA: CIA.gov.
- CIA, 2021. *Israel Factbook*, USA: CIA.gov.
- CIA, 2021. *West Bank*, USA: CIA.gov.
- Cohen, M. J., 2005. Strategy and Politics in the Middle East, 1954–1960: Defending the Northern Tier. *Frank Cass*, Volume I-V, pp. 1-10.
- Cook, S. A., 2020. *Macron Wants to Be a Middle Eastern Superpower*, s.l.: foreignpolicy.

- Davutoğlu, A., 2001. *Stratejik derinlik, Türkiye'nin uluslararası konumu*. 100 dü. İstanbul: Küre Yayınları.
- Davutoğlu, A., 2012. *Stratejik derinlik, Türkiye'nin uluslararası konumu*. 100 dü. İstanbul: Küre Yayınları.
- Dershowitz, A., 2020. *Νομική συνηγορία υπέρ του Ισραήλ*. Αθήνα: Λεμμών.
- Ergan, U., 2021. *Son dakika... Kuzey Irak'ta geniş çaplı operasyon! Harekatın adı: Pençe-Şimşek ve Pençe Yıldırım Operasyonu*, s.l.: hurriyet.com.tr.
- Falk, T., 2021. *Germany's post-Merkel Middle East policy: What to expect*, s.l.: aljazeera.com/news.
- Gilles, K., 2020. *Έξοδος από το Χάος*. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη.
- Gröhe, H., Moosbauer, C., Perthes, V. & Sterzing, C., 2002. Evenhanded, not neutral: Points of reference for a German Middle East policy. In: V. Perthes, ed. *Germany and the Middle East interests and options*. Berlin: Heinrich Böll Foundation.
- Halle, W., 2016. *ΗΤουρκικήΕξωτερικήΠολιτική 1774-2000*. Αθήνα: Πεδίο.
- Hamid, S., 2017. *Is the Muslim Brotherhood a terrorist organization?*, Washington: Brookings.
- Hinnebusch, R., 2016. The Sectarian Revolution in the Middle East. *R/evolutions: Global Trends & Regional Issues*, 4 (1), pp. 120-152.
- Hoffmann, C. & Cemgil, C., 2016. The (un) making of the Pax Turca in the Middle East: understanding the social-historical roots of foreign policy. *Cambridge Review of International Affairs*, 29 (4), p. 1279–1302..
- Jones, B. & Cullinane, S., 2013. *What is the Muslim Brotherhood?*, s.l.: CNN World.
- Karmon, E. & Barak, M., 2018. Erdogan's Turkey and the Palestinian Issue. *PERSPECTIVES ON TERRORISM*, 4, 12 (2), pp. 74-85.
- Koç, M., 2011. Reflections on the Davos Crisis in the Turkish Press and the Views of Opinion Leaders of the Turkish Jews on the Crisis. *Turkish Studies*, 12 (3), pp. 383-398.
- Mazis, I. T., 2021. The Mediterranean-Balkans-Middle East Complex and the Western Strategy in the Greek-Turkish Conflict (elements of Power and Law). *IOSR Journal of Humanities and Social Science*, 26 (2), pp. 19-31.
- Mazis, I. T. & Sarlis, M., 2013. A Geopolitical Analysis of the Activation of the Shiite Geopolitical Factor within the Syrian Conflict Geosystem. *Regional Science Inquiry*, 2 (12), pp. 125-44.
- nemesis, 2021. *ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ ΣΤΟ ΙΡΑΚ: Νέα βάση στην Τουρκία στο Ιρακινό Κουρδιστάν*, s.l.: nemesishd.gr.
- Pérez, M. Ó., 2020. Short Historical Review of The Baghdad Pact. pp. 1-10.

- Putin, V., 2017. *Whoever leads in AI will rule the world*, s.l.: RT Russia state-affiliated media.
- Ruane, K., 2005. SEATO, MEDO, and the Baghdad Pact: Anthony Eden, British Foreign Policy and the Collective Defense of Southeast Asia and the Middle East, 1952–1955. *Diplomacy and Statecraft*, 16 (1), pp. 169-199.
- Rumer, E. & Weiss, A. S., 2019. *A Brief Guide to Russia's Return to the Middle East*, s.l.: Carnegie Endowment.
- Sabah, 2008. *Erdoğan Irak'ta*, s.l.: Sabah.
- Sheharyar, K. M., 2015. The Transformation of Turkish Foreign Policy Towards the Middle East. *Policy Perspectives*, 12 (1), p. 31–50.
- Shapiro, S., 2012. Israeli Intelligence and al-Qaeda. *International Journal of Intelligence and*, Volume 25, pp. 240-259.
- sputniknews, 2020. *Η Τουρκία εγκαθιστά στρατιωτικές βάσεις στο βόρειο Ιράκ σύμφωνα με Κούρδους μαχητές*, s.l.: sputniknews.
- Spykman, N. J., 1944. *The Geography of the Peace*. s.l.:Harcourt, Brace and Company.
- State Department, U., 2021. *Country Reports on Terrorism 2020: Turkey*, Washington USA: US Department of State.
- Sterzing, C., 2002. German arms exports: A policy caught between morality and national interest. In: V. Perthes, ed. *Germany and the Middle East interests and options*. Berlin: Heinrich Böll Foundation.
- Stogiannos, A., 2019. *The Genesis of Geopolitics and Friedrich Ratzel, Dismissing the Myth of the Ratzelian Geodeterminism*. s.l.:Springer.
- Tashjian, Y., 2012. From Conceptualization to Implementation and Revaluation: Turkey's 'Strategic Depth' in the MENA region. *StrategicOutlook*, 10.
- Tribune, 2021. *Να χαρακτηριστεί η Μουσουλμανική Αδελφότητα τρομοκρατική οργάνωση ζητούν Αμερικανοί γερουσιαστές και βουλευτές*, s.l.: Tribune.
- TSK, 2016. *EFES-2016 Birleşik Müşterek Fiilî Atışlı Tatbikatı*, s.l.: TSK.
- TSK, 2021. *Efes-2022 Tatbikatı Ana Planlama Toplantısı*, s.l.: TSK.
- Türk, B., 2016. *Türkiye-İsrail İlişkilerinin Kronolojisi*, s.l.: Bilge Türk.
- United Nations Statistics Division, 2020. *UNdata*. [Online]
Available at: <http://data.un.org/en/iso/tr.html>
[Accessed 2 Nov 2021].
- Yanardağ, M., 2004. *Bir ABD Projesi Olarak AKP ve İlimli İslam*. [Çevrimiçi]
Available at: <https://m.bianet.org/biamag/siyaset/33856-bir-abd-projesi-olarak-akp-ve-ilimli-islam>
[tarihinde erişilmiştir21 12 2021].

- Zürcher, E. J., 2004. *Σύγχρονη ιστορία της Τουρκίας*. Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.
- Αθανασοπούλου, Ε., 2012. *Η ένταξη Ελλάδας και Τουρκίας*, Αθήνα: Καθημερινή.
- αλ- Σαήντ, Ρ., 2016. Χασάν αλ- Μπάνα. Ο βίος και πολιτεία του ιδρυτού των Αδελφών Μουσουλμάνων. Στο: Κ. Θ. Ν. Πατραγάς, επιμ. *Αραβοϊσλαμικός Κόσμος Πηγαί ιδεολογίας-Ιστορίας-Πολιτικής-Πολιτισμού*. Αραβοϊσλαμικός Κόσμος επιμ. Αθήνα: Λειμών.
- αλ-Σαήντ, Ρ., 2016. Τεκμήρια περί των διεθνών σχέσεων των Αδελφών Μουσουλμάνων. Στο: Κ. Θ. Ν. Πατραγάς, επιμ. *Αραβοϊσλαμικός Κόσμος Πηγαί ιδεολογίας-Ιστορίας-Πολιτικής-Πολιτισμού*. Αθήνα: Λειμών, pp. 330- 335.
- Βενέτης, Ε., 2014. *Η τουρκοσυριακή κρίση του 1957*, Αθήνα: Η Καθημερινή.
- Γεωργακόπουλος, Σ., 2021. *Πώς χρηματοδοτείται μια "μίνι Τουρκία" στη Συρία*, s.l.: Die Welt.
- Γραμματικόπουλος, Γ., 2020. Ο πόλεμος Ιράν-Ιράκ και οι διεθνείς του προεκτάσεις 1980-1988. p. σποράδην.
- Γρίβας, Κ., 2019. *Πως η γεωγραφία ισχύος στο Αιγαίο επηρεάζει και την ΑΟΖ* - slpress.gr, s.l.: s.n.
- Γρίβας, Κ., 2021. *Οι νέες στρατιωτικές τεχνολογίες ταιριάζουν στις ανάγκες Ελλάδας και Κύπρου*, Λεμεσός: Defence Redefined.
- Δωματιώτη, Ξ. Μ., 2017. Μελέτη και προσδιορισμός του σύνθετου δείκτη της «Προβολής Της Αμυντικής Ισχύος» στη γεωπολιτική ανάλυση του Αρκτικού Κύκλου. *Civitas Gentium*, Issue Special issue.
- Ζηκόπουλος, Ε., 2022. Το συνδετικό ιδεολογικό υπόβαθρο των Αδελφών Μουσουλμάνων της Αιγύπτου και του Κόμματος Ανάπτυξης και Δικαιοσύνης-ΑΚΡ της Τουρκίας. *Civitas Gentium*, Τόμος 9, pp. 281-292.
- Ζηκόπουλος, Ε., 2019. *The Islamic radical political discourse of governing Justice and Development Party (AKP) in Turkey today*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <https://en-uoa-gr.academia.edu/EfstratiosZikopoulos>
[Πρόσβαση 22 12 2021].
- Κωτούλας, Ι. Ε., 2021. *Εισαγωγή στην Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση*. Αθήνα: Λειμών.
- Κωτούλας, Ι. Ε., 2021. *Ιστορία της Ελληνικής Γεωπολιτικής*. Αθήνα: Λειμών.
- Μάζης, Ι. Θ., 2002. *Γεωπολιτική: Η Θεωρία και η Πράξη*. Αθήνα: Παπαζήσης / ΕΛΙΑΜΕΠ.
- Μάζης, Ι. Θ., 2008. *Η γεωπολιτική της ευρύτερης Μέσης Ανατολής και η Τουρκία*. Αθήνα: Λιβάνη.
- Μάζης, Ι. Θ., 2012. *Γεωγραφία του ισλαμιστικού κινήματος στην Μέση Ανατολή*. 3 επιμ. Αθήνα: Παπαζήση.
- Μάζης, Ι. Θ., 2012. *Γεωγραφία του ισλαμιστικού κινήματος στην Μέση Ανατολή*. 3 επιμ. Αθήνα: Παπαζήση.

- Μάζης, Ι. Θ., 2012. *Μεταθεωρητική Κριτική Διεθνών Σχέσεων και Γεωπολιτικής. Το Νεοθετικιστικό πλαίσιο*. Αθήνα: Παπαζήσης ΑΕΒΕ.
- Μάζης, Ι. Θ., 2013. *Μυστικιστικά ισλαμικά τάγματα*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Μάζης, Ι. Θ., 2013. *Νταβούτογλου και γεωπολιτική*. Αθήνα: Ηρόδοτος.
- Μάζης, Ι. Θ., 2014. *Ο ζωτικός χώρος του Φρειδερίκου Ράτσελ*. Αθήνα: Ηρόδοτος.
- Μάζης, Ι. Θ., 2016. *Γεωπολιτική και γεωστρατηγικές της συριακής κρίσεως*. Αθήνα: Λειμών.
- Μάζης, Ι. Θ., 2017. *Γεωπολιτικά ζητήματα στην ευρύτερα Μέση Ανατολή και την Μεσόγειο Ι*. Αθήνα: Λειμών.
- Μάζης, Ι. Θ., 2018. *Γεωπολιτικά ζητήματα στην ευρύτερα Μέση Ανατολή και την Μεσόγειο ΙΙ*. Αθήνα: Λειμών.
- Μάζης, Ι. Θ., 2019. *Σκέψεις για τις "Πρέσπες" 2018-2019. Η μελαγχολική Saga της Ελληνικής Διπλωματίας*. Αθήνα: Λειμών.
- Μάζης, Ι. Θ. Ι., 2000. *Μυστικά ισλαμικά τάγματα και πολιτικό-οικονομικό Ισλάμ στη σύγχρονη Τουρκία*. Αθήνα: Προσκήνιο.
- Μάζης, Ι. Θ., Τρούλης, Μ. & Δωματιώτη, Ξ., 2019. *Νεορεαλιστική προσέγγιση θεωρίας Διεθνών Σχέσεων και Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση*. Αθήνα: Λειμών.
- Μόρση, Φ., 2016. *Μια δεύτερη ματιά στον αραβικό εθνισμό*. Αθήνα: Λειμών.
- Νταβούτογλου, Α., 2010. *Το στρατηγικό βάθος. Η διεθνής θέση της Τουρκίας*. Βάρη Αττικής: Ποιότητα.
- Νταβούτογλου, Α., 2010. *Το στρατηγικό βάθος. Η διεθνής θέση της Τουρκίας*. Βάρη Αττικής: Ποιότητα.
- Παούνης, Ν., 2018. *Εκτίμηση της Τουρκικής Στρατηγικής στη Β/Δ Συρία. Πόλεμος δια Αντιπροσώπων*, Αθήνα: ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ & ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.
- Πατραγάς, Κ. Ν., 2015. *Το νομικόν καθεστώς του "Ιερού" πολέμου κατά το Ισλάμ*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Πατραγάς, Κ. Ν., 2017. *Αδελφοί Μουσουλμάνοι. Η μήτρα της ισλαμιστικής ενόπλου βίας*. Αθήνα: Λειμών.
- Πεντάκης, Γ. Ι., 2016. *Το Ιερόν Κοράνιον*. Αθήνα: Ηρόδοτος.
- Ρόμπινς, Φ., 2003. *Στρατός και διπλωματία*. Αθήνα: Σύγχρονοι Ορίζοντες.
- Σαρλής, Μ., 2020. *Η πολιτική της Τουρκίας στη Μέση Ανατολή*, Huffpost. Available at: https://www.huffingtonpost.gr/entry/e-politike-tes-toerkias-ste-mese-anatole_gr_5f60b723c5b6e27db1330297

[Πρόσβαση 15 06 2022].

Σαρχής, Μ., 2019. *Συστημική Γεωπολιτική & Ανθρωπογεωγραφία της Μέσης Ανατολής*. Αθήνα: Λειμών.

Στογιάννος, Α., 2017. *Η γένεση της Γεωπολιτικής και ο Friedrich Ratzel*. Αθήνα: Λειμών.